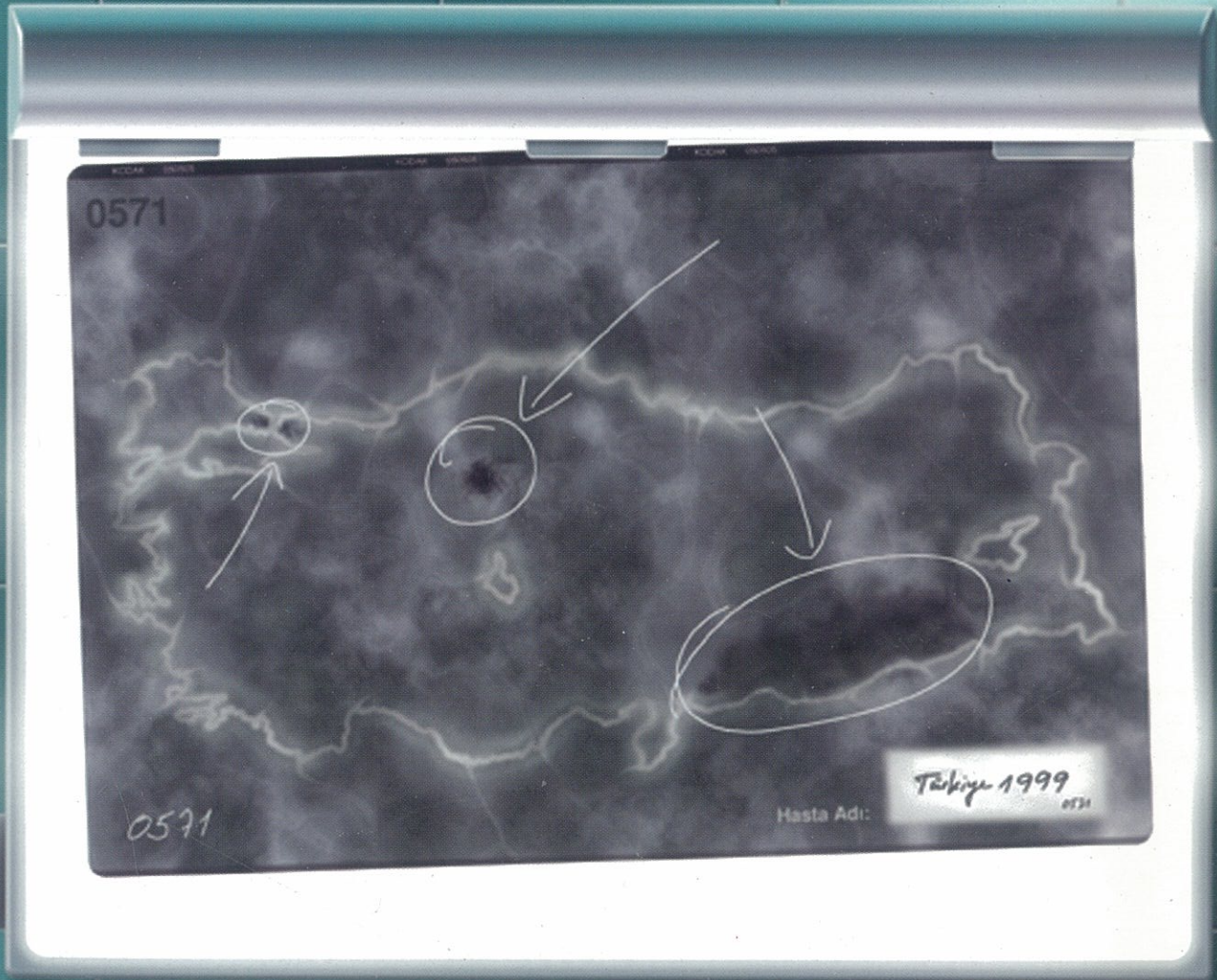

Görüş:

Teşhis tamam...

Yapı Kredi Faktoring'in üretiminizdeki payı

İşler hep aynı... Hammadde al, stokla, üret, sat... Alacaklarını tahsil et. Sonra tekrar hammadde al... Kısacası ortada nakit varsa işler yolunda. Peki düzenli bir nakit akışı yoksa... Ya da alacak tahsilatında riskler doğduysa... O zaman ne yapacaksınız? Risklerinizi satın almak, ihtiyaç duyduğunuzda finansman desteği vermek, alacaklarınızın tahsilatını yapmak bizim işimiz. Yapı Kredi Faktoring, risklerinizi üstlenen güvenilir bir ortak!

YAPI KREDİ FAKTORİNG A.Ş.
Genel Merkez: Yapı Kredi Plaza
C Blok Kat: 4 Levent 80620 İstanbul
Tel: (0212) 325 16 26 (pbx) Faks: (0212) 325 16 36
www.ykfaktoring.com

Factors Chain International üyesidir.

YAPI KREDİ
FAKTÖRİNG

Genel Yayın Yönetmeni'nin notu:

Sivil uyanış

Türkiye, 1999 yılını bir sınav yılı gibi yaşıyor. 1998'i ve öncesinde yaşananları anımsamak için neredeyse defter kitap karıştırmak gerekiyor. Önce Şubat ayında bölücübaşının yakalanması ve hemen arkasından Avrupa ülkeleri ile yaşanan sorunlar, derken seçim, hükümetin ve meclisin hızlı temposuyla yıllardır sürüncemede kalmış reformların yasalaşması, turizm sektöründeki inanılmaz durgunluk, son olarak yüzyılın en büyük felaketlerinden biri; Türk insanını ve ekonomisini kalbinden vuran deprem... Başka ülkelerin belki 10 yıllık tarihlerinde biraraya gelmeyecek olaylar dizisi... Yaşanan kötü olaylara karşılık insanlarımızdaki sorunları birlikte aşma arzusu ve dayanışmanın en güzel örnekleri...

Bütün bu sorunlara rağmen, hükümetin seçim sonrasında açıkladığı istikrar programını ödünsüz uygulama çabaları ve parlamentonun özveriyle çıkardığı önemli yasalar...

1999'un muhasebesini yaptığımızda acı ya da kötü olayları üzüntüyle anarken, bu örneklerle kısmen de olsa teselli bulabiliyoruz. Ama kuşkusuz bütün bu kayıpların içinden çok önemli kazançlar da çıkarabilmeyi bildik. Depremin acısını yaşamış olsa da olmasa da, herkes dünyadaki ve bu topraklardaki yerini bir kez daha sorguladı. Toplumsal bilincimizde şu anda yüksekliğini ölçemediğimiz bir sıçrama gerçekleşti. Toplumun, aralarında TÜSIAD'ın da bulunduğu belli kesimlerinde bugüne kadar seslendirilen reform talepleri, artık toplumsal bir beklentiye dönüştü.

İnsanlar, "devlet" denen soyut kavramın, aslında insanların oluşturduğu, somut bir organizasyonu karşılaması gerektiğini kavradılar. Deprem sırasında kamu kurumlarının bireysel insiyatiflerin gerisinde kalması, yardım diye insanlara eskimiş ve anlamını yitirmiş malzemenin ulaştırılması, bu organizasyonun da sorgulanmasına yol açtı. "Devlet" kavramının bütün gelişmiş ülkelerde karşılaştığı "şeffaflık" ya da "saydamlık" talepleri, doğaldır ki bu sürecin sonunda bir kez daha güçlü bir destekle Türkiye'nin gündemine oturdu.

Görüşün bu sayısında, kapak konumuzu, devletin saydamlığı konusuna ayırdık. Bu konuda Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı TESEV'e kapsamlı bir çalışma hazırlayan gruptan Dr.Şerif Sayın'ın ve Maliye Bakanlığı Muhaberat Genel Müdürü Fikret Sevinç'in yazılarını ilgiyle okuyacaksınız. Tarih sayfalarımızda da 60 yıl öncesinin Erzin-can depremine uzanacak ve 1939'dan bu yana Türkiye'de nelerin değiştiğini bir kez daha tartışabileceksiniz.

Bu sayımızda yeni bir bölüm açıyoruz. Sektör başlığını taşıyan bu bölümde Türkiye'deki çeşitli sektörleri kendi sivil örgütlerinin değerlendirmeleriyle ele alacağız. İlginizi çekeceğini umuyoruz.

Gündem sayfalarımızda ise, hükümetin ardarda parlamentodan geçirdiği uluslararası tahkim yasası, sosyal güvenlik yasası ve vergi yasasındaki değişikliklere ilişkin görüşler yer alıyor. TÜSIAD Parlamento Komisyonu üyesi Oktay Varlier, tahkim konusunda, Mali İşler Komisyonu üyesi Şaban Erdikler ise vergi yasası konusunda düşüncelerini yazdılar. Sosyal güvenlik yasasını ise Uludağ Üniversitesi'nden Prof.YusuF Alper irdeledi.

Sarı sayfamızda da iki ayda dünyayı sarsan üç depremi Türkiye, Yunanistan ve Tayvan'ı yaşayan bir Akut üyesi-nin içten duyguları yer alıyor.

Gelecek sayımızda buluşmak dileğiyle...

Saygılarımla
Dr. Haluk Tükel

EYLÜL - EKİM 1999

İÇİNDEKİLER

GÖRÜŞ AÇISI 1

Yayın Yönetmeninin Notu: Dr. Haluk Tükel

GÖSTERGE 4-5

Göstergeler, Türkiye'nin sosyal güvenlik, tarım destekleme ve mali sektör reformlarını bir an önce tamamlaması gerektiğine işaret ediyor. Böylece, yurtdışında ekonomik istikrarın artmasının yanı sıra, yabancı yatırımcıların ülkeye çekilmesiyle küresel krizin etkilerinin hafifleyebileceği umuluyor.

GÖRÜŞ 6-7

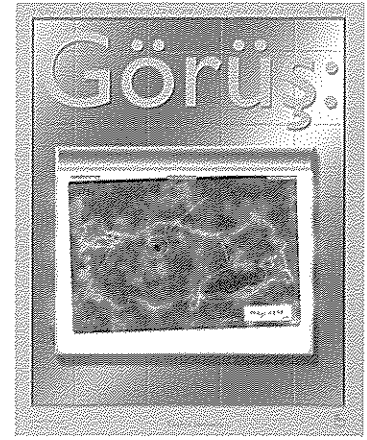
Erkut Yücaoglu, yeni bir devlet anlayışının nedenlerini ve olması gerekenleri tartışıyor. Yücaoglu, bürokratik süreçlerin elden geçirilerek, etkin bir hale getirilmesinin kaçınılmaz bir zorunluluk olduğunu ve yeniden yapılandırma sürecinin 'devletin vatandaşla hizmet edecek kurumlar hiyerarşisi' biçiminde düşünülmesi gerektiğini belirtiyor.

KAPAK 10-20

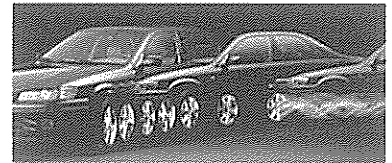
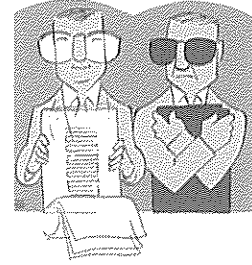
Dünya Bankası danışmanı Dr. Şerif Sayın, devletin mali saydamlığını sağlamak amacıyla geliştirilen pratik öneriler sunuyor. Örneğin, devletin saydamlığı ile mali milat kavramları ilişkilendiriliyor, mali miladın devleti de bağlaması gerektiği ve devletle milletin ancak birlikte ve karşılıklı adımlarla saydamlaşabileceğini savunuyor. Kamu mali yönetiminde saydamlık konusundaki en önemli adımlar ise Muhasebat Gn. Md.lüğü'nde aulmuş durumda. Gn. Müdür Fikret Sevinç, devletin gelir/gider ve açıklarına ilişkin kamuoyunun bilgilendirilmesinden, personel atamasına kadar bir sürü çalışmayı içeren bir dizi projeyi ve süreçleri aktarıyor.

SEKTÖR / Otomotiv 22-31

Otomotiv sanayii, sektörler arasında en kolay vergi alınabilmesi ve güvenilir olmasıyla tanınıyor. Neden bu böyle sorusu sorulduğunda ise sayısal verilere bakmak yeterli oluyor. ISO'nun 500 firma sıralamasında otomotiv sanayii, ISO üyesi özel kuruluşlar içindeki firmaların %12,9'unu oluşturuyor. Bu değerlendirmeye göre otomotiv sanayii firmaları, çalışanların %18,5'ini, brüt katna değerin ise %19,4'ünü oluşturuyor. Böylesine önemli bir sektörün dünyada ve Türkiye'de gelişimini, üretici firmaların durumunu ve gelecekteki gelişmeleri sayısal veriler ışığında Otomotiv Sanayii Derneği Gn. Sekreteri Prof. Dr. Ercan Tezer değerlendiriyor.

Görüş: Eylül-Ekim 1999
İllustrasyon: Erol Güneş

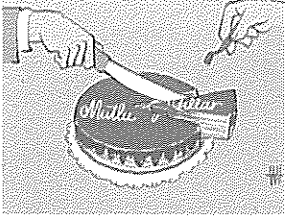
Yönetim:

TÜSİAD: Meydanıyet Caddesi 74, Tepebaşı 80050, İSTANBUL Tel: (0212) 249 54 48-249 07 23

• TÜSİAD Adına Sahibi: Erkut Yücaoglu

• Genel Yayın Yönetmeni ve Sorumlu Müdür: Haluk Tükel • Genel Yayın Yönetmeni Yardımcısı: Ümit İzmen

• Yayın Kurulu: Erkut Yücaoglu, Sinan Tıra, Ümit İzmen, Ayşegül Meriç, Necla Zarakol

34-55 GÜNDEM

Güçlü bir sosyal güvenlik sisteminin gerekliliği Marmara depremi ile birlikte açıkça ortaya çıktı. Uludağ Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr. Yusuf Alper sosyal güvenlik sistemindeki son yasal düzenlemeleri yine son felaketin ortaya çıkardığı açıklarla birlikte değerlendiriyor.

Vergi sistemine ilişkin ihtiyaçları ve son çıkarılan yasayı ise, TÜSIAD üyesi Mali Müşavir Şaban Erdikler ele alıyor. Erdikler, yasanın çıkarılmasında ciddi bir zamanlama sorunu olduğunun özellikle altını çiziyor.

Kamuoyunun tartıştığı bir diğer konu olan, uluslararası tahkim ve bunun beraberindeki yap-işlet-devret modelinin gerekçelerini ise TÜSIAD Parlamento üyesi Oktay Varlıer aktarıyor.

58-67 TARİH

Henüz 18 Ağustos gecesinin şokunu atlatacağımızken, elinize bir kitap geçse, sararmış sayfalarında deprem ve sonrasıyla ilgili çok tanıdık ifadelere, gözlemlere, uyarılara, önerilere rastlasanız ne hissedersiniz? Son haftalarda okuduğunuz herhangi bir şey der geçersiniz büyük bir olasılıkla. Ancak bu kitap, tamtamina 60 yıl öncesinin kitabı, duyguları, sözcükleri, uyarıları, fotoğrafları olsa, peki o zaman ne hissedersiniz?... Tarih sayfalarında bir kitabın sayfalarında 1939 Anadolu depreminin izlerini bulacaksınız... 60 yıl sonra hala aynı şeyleri yaşadığımızı görüp şaşıracaksınız.

70-71 KİTAP

Türkiye Metal Sanayicileri Derneği (MESS), Harvard Business Review Dergisi'nin 'Seçmeler Dizisini' başlattı. Bugüne kadar çıkan; Değişim, Liderlik, Büyüme Stratejileri ve Bilgi Yönetimi başlıklı kitapları Ayşe Bilge Dicleli tanıtıyor.

72-73 METROPOL

New York... Orada yaşayanların takıldığı isimle "The Big Apple". Yani herkes için ısırlacak bir parça barındıran New York'un en özgün görüntüleri Metropol sayfalarında yer alıyor.

75-76 SARI SAYFA

Marmara depreminin başından beri isimlerini çok duyduğumuz ve gecikerek de olsa varlığından haberdar olduğumuz AKUT üyesi onlarca genç insanı gördük televizyonlarda ya da gazetelerde. Varlıklarına şükreder olduk, içimizi rahatlatılar, geleceğe dair yapılabilecekler konusunda umut verdiler. Peki onlar ne yaşadılar, nasıl yaşadılar? Hatta işin başında neden gönüllü oldular? En çok nerede zorlandılar? Gölcük, Atina ve Tayvan'daki kurtarma çalışmalarına katılan AKUT üyesi Mustafa Daras, "gönüllülüğü" ve yaşadıklarını anlatıyor.

Yayın:

- **Yazı Kurulu:** Necia Zarakol, Soli Özel, Hülya Demir
- **Prodüksiyon:** Z.adres İletişim Ltd. Şti., Kore Şehitleri Cad. Yaprak Ap. 37/1 D:7 80300 Zincirlikuyu-İSTANBUL Tel: (0212) 274 27 87 Faks: (0212) 272 92 66
- **Basım:** Yapım Matbaacılık Ltd. Şti., Mecidiyeköy-İSTANBUL Tel: (0212) 275 24 34 - 288 07 43
- **Reklam ve Halkla İlişkileri:** Medya C Reklamcılık ve Yayıncılık A.Ş., Türkocağı cad. 39/41 34334 Çagaloglu-İSTANBUL Tel: (0212) 513 84 60-61/Faks: (0212) 513 84 63
- **Abone başvuruları:** Zarakol Danışmanlık (0212) 246 48 40 - 240 37 80 no'lu telefonlara ve (0212) 240 88 75 - 247 65 08 no'lu faksı yapılabilir.

Yüksek faizler büyümeyi frenliyor

1998 yılı ekonomik politikasının özünü, özellikle enflasyonla mücadeleyi ön plana çıkartan uygulamalar oluşturmıştır. Üçer aylık para, bütçe ve borçlanma programlarıyla yürütülen anti-enflasyonist önlemler, Haziran ayında IMF ile imzalanan yakın izleme anlaşmasıyla desteklenmiştir. Ancak, uygulanan politikalar katı bir istikrar programına ait olmaktan çok; belirsizlikleri gidermeye ve enflasyonist beklentileri kırmaya yönelik olmuştur. Bu politikaların olumlu etkileri ekonomik değişkenlerde ve mali piyasalarda gözlenirken, Rusya kriziyle derinleşen finansal kriz beklentileri tekrar olumsuzlaştırmıştır.

1998 yılı sonunda enflasyon yıl sonu itibariyle %53.4'e gerilemiştir. Bu rakam sene başında koyulan %50'lik oranın üstünde olmakla birlikte, finansal kriz nedeniyle %58'e revize edilen oranın altındadır. Enflasyon oranının geçen seneye göre 20 puan düşmesinde uygulanan politikalar dışında, düşme eğiliminde olan ithalat fiyatlarının, özellikle de %19 oranında düşen petrol fiyatlarının rolü olmuştur. Ayrıca, kamu sektörü fiyat artışlarının 1998 yılı boyunca %36 seviyelerinde tutulması enflasyon oranının düşük seviyede oluşmasını sağlamıştır. 1999 yılı hükümet programında da enflasyonla mücadeleye devam edilmesi nedeniyle, bu çerçevede enflasyonun %44'e indirilmesi hedeflenmiştir. Ancak 1998 yılında sağlanan başarının yapısal faktörlerden çok konjontürel nedenlerden kaynaklanması ve 1999 yılında aynı konjonktürün devam etmeyecek olması nedeniyle, TÜSIAD, 1999 yılı enflasyon oranını %63 olarak tahmin etmektedir.

İstikrar çabaları ve enflasyon oranındaki düşüş tüketim ve yatırım kararlarının ertelenmesine neden olmuş ve büyümeyi yavaşlatmıştır. Büyümenin gerilemesinde küresel krizin de etkisi olmuştur. Ekonomik durgunluğun 1999'un ilk yarısında da devam etmesi beklenmektedir. Hükümet programı, ekonomik büyümeyi 1998 için % 4.5, 1999 için

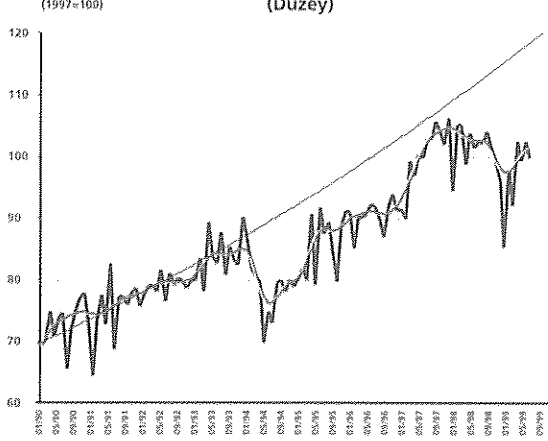
%3 olarak öngörmüştür. TÜSIAD ise büyümenin 1998'de %3.7, 1999'da ilk yarıyılıda negatif büyümeyle birlikte yıllık %2.1 olacağını tahmin etmektedir.

Türkiye'de iç talebin ve ödemeler dengesi açının çok ilişkili olduğu dikkate alınır, büyümedeki durgunluğun dış ticaret ve cari işlemler açısından bozulmayı frenlemesi beklenmektedir. 1998'in üçüncü döneminde cari işlemler dengesi fazla verirken; üç aylık sermaye çıkışı 10.6 milyar dolara ulaşmıştır. Cari işlemler açığının GSMH'ya oranı %2'nin altında olması ve yüksek Merkez Bankası rezervleri (25 Aralık itibariyle 19.8 milyar dolar) uluslararası şokların etkisini azaltıcı bir rol oynamıştır.

Brezilya krizinden sonra uluslararası piyasalardan borçlanma imkanlarının iyice azalması ve seçim tarihinin yaklaşmasıyla artan belirsizlik, Rusya Krizi ve vergi yasasının yürürlüğe girmesinden beri yükselme eğiliminde olan faizleri daha da yukarı çekmektedir. Ocak ayının son ihalesinde yıllık bileşik faiz %143.1'e yükselmiştir. Enflasyondaki düşmeyle beraber, reel faizler rekor seviyelere ulaşmıştır. Bu gelişmeler, 1999'un ilk yarısı için zaten olumsuz olan beklentileri güçlendirmektedir.

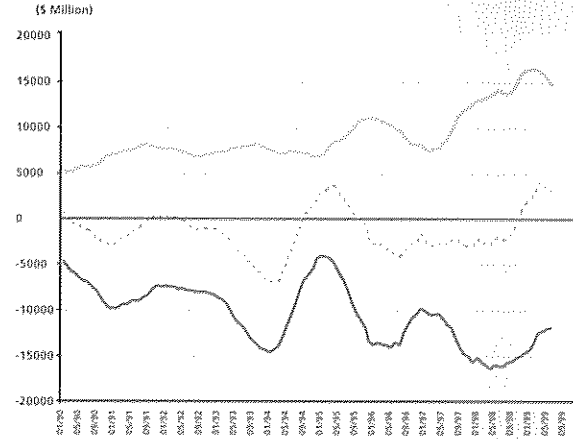
Sonuç olarak, 1998 yılının ilk yarısında oluşan iyimserlik global krizin etkisiyle dağılmış; yapısal sorunların çözülmesi için bir zemin haline getirilememiştir. Oysa, dünya krizinin etkisi altındaki birçok ülke, krizin etkilerini hafifletebilmek ve krizden çıkışta daha güçlü bir konumda olmak için ekonomik yapılarında köklü değişiklikler yapmaktadırlar. Bütçe açığı ve yüksek borç servisi, Türkiye'nin yurtdışından uygun koşullarda borçlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, Türkiye, sosyal güvenlik, tarım destekleme ve mali sektör reformlarını bir an önce tamamlamalıdır. Bu reformların hayata geçirilmesi yurtiçinde ekonomik istikrarı artıracak gibi, yabancı yatırımcıları ülkeye çekerek küresel krizin etkilerinden korunma şansı da verecektir.

MEVSİMSELLİKTEN ARINDIRILMIŞ SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ (Düzey)

Endeks Düzey Eğilim (1995-1993 dışı eğilim, yıllık artış %5,7)

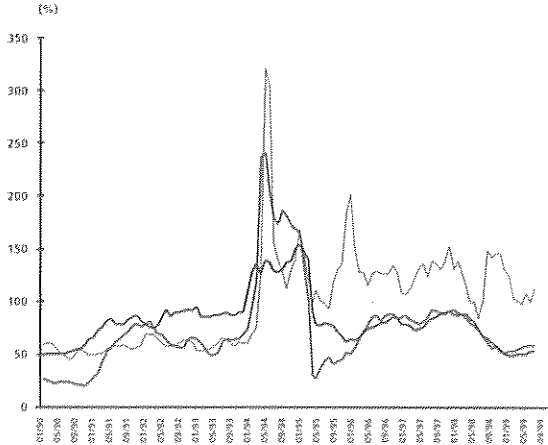
CARİ İŞLEMLER DENGESİ* (12 Aylık Kümülatif)

Gırahırmeyenler Dış Ticaret Dengesi Cari İşlemler Dengesi

* B1-Y6 dan itibaren aylık verilere bawel Stareti dahildir.

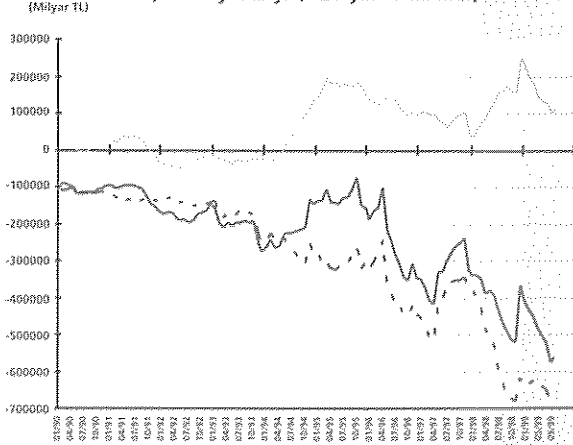
ENFLASYON, NOMİNAL FAİZ ORANI VE ABD DOLAR KURU*

TEFE Nominal Bütçelik Faiz ABD Doları

* TEFE ve ABD Doları Kuru bir önceki yıl aynı ayına göre yüzde değişim.
Nominal Bütçelik Faiz ise ay içinde yapılan ihalelerin ağırlıklı ortalamasını göstermektedir.

BÜTÇE AÇIĞINDAKİ GELİŞMELER (1994 Fiyatlarıyla, 12 Aylık Kümülatif)

Faiz Dışı Bütçe Dengesi Faiz Ödemeleri Bütçe Dengesi

Yeni bir devlet anlayışına doğru

Erkut Yücaoğlu

Binlerce insanımızın hayatına mal olan ve yüzyılın felaketi olarak tanımlanan Körfez Depremi, toplum hayatımızda, hafızalarımızdan uzun süre silinmeyecek derin izler bırakmıştır. Enkaz altında yakınlarını kaybedenlerin acısını yürekten hisseden Türk toplumu, bu acıları hafifletmek ve kanayan yaraları sarmak üzere derhal harekete geçmiştir. Büyük zaferler kadar büyük felaketlerin de insanları birbirine sıkıca kenetlediği, bu acı deneyimle bir kez daha ortaya çıkmıştır. Türk halkı gerçek bir dayanışma örneği sergilemiştir. Ama ne yazık ki insan kayıplarını geri getirmek mümkün değil. Felaketin etkilerini üzerimizden atabilmek için önümüzde, bu dayanışmayı büyük bir seferberliğe dönüştürmemiz gereken zorlu bir dönem vardır.

Depremi hemen ardından TÜSİAD, oluşturduğu kriz masası ile üyelerinin yardım çabalarını koordine etmeye ve desteklemeye başlamıştır. TÜSİAD bünyesinde yardım toplamak yerine, gerek maddi imkanları, gerekse teşkilat büyüklükleri, TÜSİAD'ın tüzel kişiliğinin çok üzerinde olan üyelerimizin ve bu arada SİAD'ların bilgi ve doğru adres ihtiyacını karşılayarak, daha geniş bir potansiyeli harekete geçirmeye çalışmıştır.

Halen acil yardım aşamasının devam ettiği deprem bölgesinde öncelikle geçici iskan sorununun çözülmesi gerekmektedir. Bu sürecin tamamlanmasının ardından bütün deprem bölgesinin yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalara geçilecektir. Resmi kurumların bütün iyi niyetli gayretlerine karşın, yeniden inşaa sürecinin boyutları, ülkenin bütün kaynaklarının birleş-

tirilmesini ve çabaların çok iyi koordine edilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle TÜSİAD olarak, Kobe depreminin ardından yürütülen çalışmaları örnek alarak, yeniden inşaa sürecini en ince ayrıntısına kadar planlayıp, uygulayacak Körfez Deprem İdaresi Kurumu'nun oluşturulması talebimizi, devletin ilgili kurumlarına ilettik.

Körfez DİK'in, deprem için seferber edilen bütün kaynakları yönlendirecek, Türk özel sektörünü, sivil toplum kuruluşlarını, devlet birimlerini ve mahalli idareleri kapsayan bir yapıda olması gerektiğini savunduk. Burada amaç, doğru projelerin bürokratik engellere takılmadan doğru yere, doğru zamanda götürülmesini sağlamaktır.

Bu çerçevede, bundan kısa bir süre önce hükümet tarafından oluşturulan Marmara Deprem Koordinasyon Merkezi'ni, deprem yaralarının sarılması açısından sevindirici bir gelişme olarak kabul ediyoruz. Ancak Merkez'in daha etkin bir yapıya kavuşabilmesi için sivil topluluk örgütleri ve Türk özel sektörünü de kapsaması gerektiğini düşünüyoruz.

Merkez'in faaliyet alanı üç grupta toplanmalıdır. Bunlardan ilki, çocukların bakımı ve eğitimi, yaşlıların korunması, özel sağlık projelerinin hayata geçirilmesi gibi sosyal projelerin hızla hayata geçirilmesidir. İkinci olarak, teknolojik imkanlarla donatılmış bir ünite aracılığıyla yeniden inşa çalışmalarına katkıda bulunacaklara teknik yardım ve proje desteği sunulmalıdır.

Merkez son olarak, bölge için öncelikli projeleri ta-

nunlamalı, gerekli iç ve dış finansal kaynakları bulmalı ve bir icraat planı hazırlayarak, uygulamaya koymalıdır.

Büyük bir bölgesel yeniden inşaa projesini gerçekleştirmek üzere kurulan Merkez'in sivil toplum kuruluşları ve özel sektörü kapsayacak biçimde genişletilmesi, orta vadede Türk toplumsal yaşamında yeni bir devlet-sivil toplum dayanışma modelinin de yolunu açacaktır. Böylece devletin, özel sektörle işbirliği yapmasını ve sivil toplum kuruluşları ile biraraya gelmesini sağlayabiliriz.

Deprem, Türk toplumu üzerinde uyarıcı bir etki yaratmıştır. Sivil toplum örgütlerinin devletten daha hızlı ve organize biçimde afetzedelerin yardımına koşması, başta deprem bölgesindeki halk olmak üzere zihinlerde bazı soru işaretlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Deprem'in ardından devleti temsil eden kurum ve kuruluşların organize olamaması felaketzedelere yardım etmek isteyen ancak ne yapacağını bilemeyen halkta büyük tepkilere neden olmuştur.

Devletin bürokrasisinin etkili ve yetkili çalışmaması, hükümete yönelik yoğun ve sert eleştirilere yol açmış, depremin yaraları henüz sarılmadan, devlet yapısının reorganize edilmesi gerektiği, toplumun bütün kesimleri tarafından dile getirilmiştir.

Eleştirilere neden olan aksaklıkların temelinde; merkezi ve mahalli idarelerimizin kurumsal çalışma biçimi yatmaktadır. Devlet mekanizmasının yıllardır aynı yapıyı koruması, günün değişen koşullarına adapte olmasını engellemektedir. Devlet içindeki bürokrasi süreçlerinin, yazışma ve onay prosedürlerinin, en üst makamdan izin ve emir alma alışkanlığının sorunları çözmekte ne kadar yetersiz kaldığı, yaşadığımız son depremde bir kez daha ortaya çıkmıştır. Yetkilerin bir elde ve en tepede toplanması, 'deprem krizi'nin bir 'bürokrasi krizi'ne dönüşmesine neden olmuştur. Çünkü bu bürokratik süreçler devleti paralyze etmekte, dinamik sektörlerin performansını ve/veya katkısını da olumsuz yönde etkilemektedir.

Artık bürokratik süreçlerin elden geçirilerek, etkin bir hale getirilmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bu yeniden yapılandırma sürecinin, 'devletin vatandaşla hizmet edecek bir kurumlar hiyerarşisi' olduğu zihniyetiyle gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Ancak bunu başarabi-

lirsek, bireyin devlet için varolduğu anlayışını ekonomiden siyasete, toplum yaşamının her alanında terk etme fırsatını yakalamış olacağız.

Devletin bir hizmet teşkilatı olduğu bilinciyle, asli görevlerinde yoğunlaşmasını sağlamalıyız. Türkiye'de ekonomi alanında yaşanan liberalleşmeyi, siyasi alana da taşıyarak, devleti küçültmeli ve vatandaşına daha iyi, daha bilgili ve daha verimli hizmet verecek bir yapıya kavuşturmalıyız.

Küreselleşen dünyada, bütün kurumların müşteri mutluluğu ve memnuniyetini ön plana çıkartan 'müşteri odaklı' bir organizasyon yapısını benimsemeleri gibi deprem sonrasında devlet de aynı zihniyeti benimseyerek, vatandaşına daha iyi ve daha kaliteli hizmet götürmek için kendisini yeniden yapılandırmalıdır.

Türkiye fiziki kayıplarını telafi ederek, kalkınma sürecini hızlandırmak için artık daha da fazla çaba harcamak zorundadır. Deprem, Türkiye ekonomisini durgunluktan çıkma işaretleri verirken yakalamıştır. Türkiye kısa süre önce bir seçim geçirmiş olmasına rağmen istikrar programından önemli tavizler vermemiş, eksikleri olsa bile ekonomik ve siyasi yapısal reformlarda önemli mesafeler katetmiş bir ülke olarak olumlu sinyaller vermektedir. Türkiye ekonomisini bu noktada yakalayan deprem nedeniyle bu yıl yüzde 1-1.5 oranında bir küçülme yaşanması beklenmektedir.

Ancak Türkiye'nin 2000 yılında yüzde 5 civarında bir büyüme hızını yakalayacağına yönelik umutlarımız hala devam etmektedir. Uluslararası krediler ve yardımlarla sağlanacak kaynakların hızlandıracağı bir yeniden yapılanma seferberliği ekonomiye ciddi bir ivme kazandıracaktır. Hükümetin ve Meclis'in deprem felaketine kadar yürüttüğü çalışma temposunun bundan sonra da aynı kararlılıkla sürdürülmesi durumunda Türkiye, bütün bu güçlükleri kısa bir sürede aşacaktır.

Ardımızda büyük bir felaket, önümüzde ise bu felaketin yaralarını hızla sarmanın ve yurttaşlarımızı bir an önce normal yaşantılarına döndürmek için yoğun biçimde çalışmamız gereken zorlu bir dönem vardır. Halk, devlet, özel sektör ve sivil toplum elele verdiğinde bu büyük felaketin üstesinden gelmek için hiçbir neden yoktur.

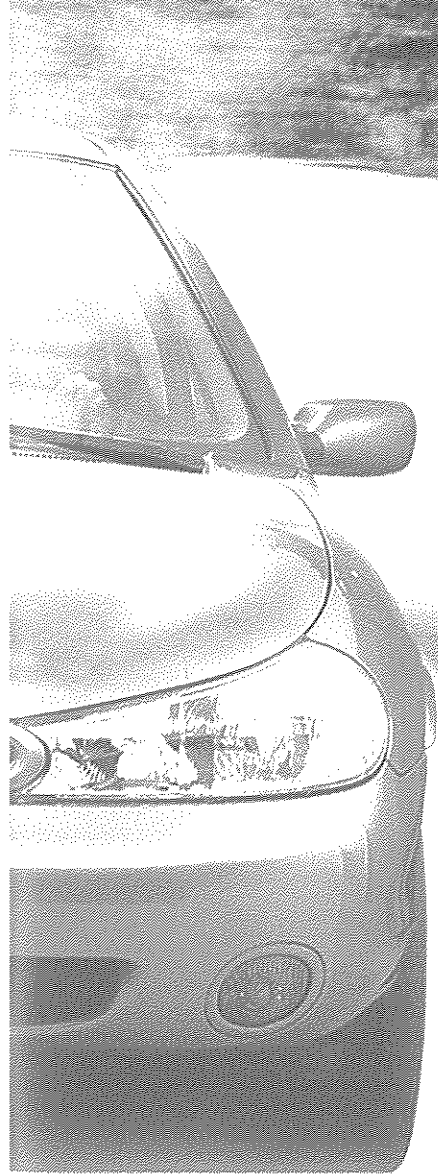
Heyecan nasıl yaşanır?

ford**direkt** hattı 0800 211 64 44

Gidilmemiş yollar. Macera tadında yolculuklar...
Ford Mondeo, maceracı ruhu ile keşfedilmemiş
heyecanlar sunuyor. Üstelik konfor ve
güvenliği de üst düzeyde yaşıyor.
Onunla duyacağınız heyecanı belki hayal
edebilirsiniz, ama denemeden bilemezsiniz.

Denemeden bilemezsiniz.

fordmondeo ghia V6
Her sürüş, keyifli bir heyecan

Ford Mondeo Ghia • 2.0 Zetec 16 V motor • 130 PS • 195-60 R 15 lastikler

Standart donanım • ABS+EBD • Sürücü, yolcu ve yan hava yastıkları • TCS patinaj kontrol sistemi • Otomatik klima • Seyahat bilgisayar • Elektrikli ön ve arka camlar • Elektrik kontrollü ve ısıtmalı dış dikiz aynaları • Yüksekliği ve eğimi ayarlanabilen direksiyon simidi • Uzaktan kumandalı merkezi kilit • Alüminyum alaşımlı jantlar • Sis farları

İsteğe bağlı • Elektrikli açılır tavan • 6'lı CD çalar • Otomatik vites

Ford Mondeo Ghia V6 • 2.5 Duratec 24 V motor • 170 PS • 205-50 R 16 lastikler

Ghia 2.0 standart donanımına ek olarak • Deri döşeme • Isıtmalı ön koltuklar • 6 yöne ayarlanabilir elektrikli sürücü koltuğu • Otomatik hız kontrol sistemi • Elektrikli açılır tavan • 6'lı CD çalar • Alarm • Rapid Spec gövde kiti (sportif ön panjur, spoiler ve özel 16" jantlar)

İsteğe bağlı • Otomatik vites

2000 model Mondeo'lar
Ford Yetkili Satıcılarında

www.ford.com.tr

Devletin şeffaflığı için saydamlık koalisyonu*

Şerif Sayın

Bu yazıda, devletin mali saydamlığını sağlamak amacıyla geliştirilen bazı pratik öneriler sunuluyor. Önce, devletin saydamlığı ve mali milat kavramları ilişkilendiriliyor, mali miladın devleti de bağlaması gerektiği ve devletle milletin ancak birlikte ve karşılıklı adımlarla saydamlaşabileceği savunuluyor. Sonra, bu yönde atılacak adımlar ortaya koyuluyor. Bu arada, devletin “mali” saydamlığının sağlanabilmesi için uluslararası standartlara uygun bir bilanço yayınlaması gerektiği tartışılıyor; bilançonun ve bu bilançoğu tamamlayan diğer mali raporların biçim ve içerikleri özetleniyor. Mali saydamlığa erişmek için, millet adına devleti denetlemesi gereken Sayıştay’ın, Hazine’nin ve Maliye Bakanlığı’nın yapması gerekenler kısaca ortaya konuluyor.

Mali milat ve karşılıklılık ilkesi

Millet - devlet ilişkisinde, taraflardan hiçbiri diğerinin talebi ve baskısı olmadan kendi kendine saydamlaşmak istemez. Bu ilişkide saydamlığı talep eden tarafın kendisinin de saydamlaşmayı göze alması gerekir. Taraflar benzer hızlarla ve karşılıklı olarak saydamlaşacaktır, bir taraf dururken diğer taraf saydamlaşmaz. Yani, karanlık bir dengeden gitgide aydınlanan dengelere ulaşılabilecektir, sürekli bir oyundur bu.

Bu oyunda ilk adımı devlet geçen sene atmış ve mali miladı getiren politikalarıyla millettten saydamlaşmasını istemişti. Mali milat politikalarından anlaşılan mesaj şudur: Devlet, milletin varlığını bilmek istemektedir, bunu bilmek istemekteki amacı da milletin varlıklarındaki yıl-

* Saydamlaşma koalisyonunun çalışmalarını destekleyen bir web sitesi TESEV tarafından sunulmaktadır: hyperlink <http://www.tesev.org/saydamlık.koalisyonu>

lık değişimleri vergilemek istemesidir ve bu son derece haklı bir taleptir.

Devlet bunu talep ederken millete şöyle demektedir: "Gel, mali milada kadar varlığını kaydet, bu varlığı nasıl elde ettiğini sormayacağım ve geriye doğru bir vergilendirme ve soruşturma da yapmayacağım. Ama devletten varlığını saklarsan ve devlet bunu gelecekte bulursa bunu vergilendirilmemiş kazanç olarak ele alacak." Bu da, doğru bir stratejidir.

Ancak, varlık sahipleri bu politikaları beğenmemiş, çeşitli baskılarla devlete bu konuda geri adım attırılmış ve uygulamayı dört yıl erteletmişti.⁽¹⁾ Burada varlık sahiplerinin bu politikaları beğenmemiş olmasının arkasındaki nedenleri ayrıştırmak için, varlık sahibi tiplerini ay-

rıştırmak gerekir: İki tip varlık sahibi olduğunu varsayalım; varlığını meşru yollarla elde edenler ve varlığı gayri meşru yoldan elde etmeyi sürdürenler. İkinci tip varlık sahibinin mali milat politikasını neden istemediği açıktır.

Varlığını meşru yoldan elde edenler bu politikayı neden istememişlerdir? Çünkü, devlete güvenmemekteler. Her yıl yüksek enflasyon yaratan, dünyanın en yüksek faizlerini ödese de borçlanmakta zorlanan, elde ettiği kaynakları rant olarak dağıtan, gelecek nesilleri sürekli borç altına sokan devlete neden güvenilsin?

Bu durumda varlığını meşru yoldan elde edenlerin stratejisi ne olmalıdır? Mevcut denge bariz bir şekilde aleyhlerine işlemektedir. Varlığını gayri-meşru yollardan elde edenlerle devlet, karanlık bir denge kurarak, kamu

kaynaklarını paylaşmaktadır. İlk adım, karşılıklılık ilkesi doğrultusunda devletin millettan talep ettiğini devletten talep etmektir. Yani, devletten varlığını ve varlığındaki yıllık değişiklikleri millete bildirmesini istemektir. Bu, devletin bir bütün olarak bilançosunun çıkarılması, varlık ve yükümlülüklerinin ve bunlardaki değişikliklerin uluslararası kabul görmüş standartlara göre muhasebeleştirilmesi ve denetlenmesi demektir. Varlığını meşru yoldan elde edenlerle devletin ortak ilkeler ve standartlar bazında birbirine hesap vermesi ve tamamen eşit ve karşılıklı adımlarla gelecek dört sene içinde yeni bir denge- nin kurulması, bir saydamlaşma stratejisi olabilir.

Birinci adım: Devlet bilançosu ve IMF ile ilişkiler

Devlet bilançosu şu alt bilançolar- dan oluşacaktır⁽¹⁾:

- Tüm merkezi hükümetin bilançosu
- Konsolide KİT bilançosu
- Konsolide belediyeler bilançosu
- Merkez Bankası bilançosu
- Sosyal güvenlik kurumları bilançosu

Bilançoları bu şekilde oluşturmanın birçok pratik yararı var. Örneğin, bilançoları inceleyenler şunları görebilecek: Merkezi hükümet bilançosu; bütçe dışında kalan fonları, döner sermaye hesaplarını, özelleştirme hesaplarını, devletin malını ve mülkünü, görev zararlarından dolayı oluşmuş borçlarını ve devlet garantisinden doğan alacaklarını gösterecektir. Bunun yanı sıra konsolide KİT bilançosu; devletin ticari faaliyetlerindeki başarısını bir bütün olarak ortaya koyacak ve KİT'lerin üzerine yüklenen görev zararlarından ortaya çıkan alacakları gösterecektir. Konsolide belediye (yerel yönetimler) bilançosu, bu kuruluşlara emanet edilen kamu kaynaklarının durumunu ve bu kuruluşların yarattığı yükümlülükleri ortaya çıkaracaktır. Sosyal güvenlik kuruluşları bilançosu ise; bu kurumların mali durumlarını ve devletin bu mali durumdan doğan vukuu muhtemel yü-

kümlülüklerini gözler önüne serecektir. Böylece, hem devletin mali durumu bir bütün olarak ortaya çıkacak hem de devletin çeşitli idari alanları arasındaki mali ilişkiler ortaya konulabilecektir.

Devletin bir bütün olarak bilançosunun çıkarılması ve bunun yıllık olarak yayınlanması birçoklarına ulaşılması çok güç bir hedef olarak görünebilir. Bu yanlış bir kanıdır. Bugün, bir çok devlet, bu raporları hazırlıyor ve bu devletlerin deneyimlerinden yararlanan uluslararası kuruluşlar sonraki uygulamaları kolaylaştırmak için genel kabul görmüş ilke, standart ve yöntemler geliştiriyor. Bu

kuruluşlar arasında IMF, devletin mali saydamlığı ilkeleri ve devletin mali raporlama standartları ile başı çekiyor. Dünya Bankası bu ilke ve standartlara uyum için teknik ve mali destek sağlıyor. Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) mali raporlama ve muhasebe standartlarını geliştiriyor ve Uluslararası Yüksek Denetim Kuruluşları Organizasyonu (INTOSAI), denetim standartları ve uygulama kılavuzları yayınlıyor.

Yapılması gereken, devletin bütün bu ilke ve standartlara uyum göstermesinin açıkça talep edilmesi bunları yerine getirmek için atılacak adımların devlet tarafından millete taahhüt edilmesi ve varlığını meşru yollardan kaza-

nanların temsilcilerinin devletin adımlarını izleyip değerlendirmesidir. Tabii bunların talep edilmesi ve uygulanması için, varlığını meşru yollardan kazananların, devletin mali saydamlığını talep edecek diğer baskı gruplarıyla birlikte bir koalisyon oluşturması gerekecektir. Karanlık koalisyona karşı "saydamlaşma koalisyonu". Bu konuda devlet üzerinde şu anda en etkin olacak dış ortak ise, IMF'dir.

IMF'nin bu konudaki ilgisi ve önemi, ilk önce G7 sonra da G22 ülkelerinin IMF'ye verdiği saydamlık polisi olma rolünden kaynaklanıyor. IMF geçtiğimiz yıl içinde Devletin Mali Saydamlığı, Devletin Para Politikalarının

Saydamlığı ve Mali Kuruluşların Saydamlığı ilkelerini geliştirmiş ve yönetim kurulunda kabul etmiştir. Her ne kadar, şu anda bu ilkelere uyum, üye ülkelere bir tavsiye niteliğinde olsa da IMF'nin işlevi gereği üye ülkelerin bu ilkeler doğrultusunda hareket etmesi, yakında bir koşul haline gelecektir. Türkiye devletinin de şu anda IMF ile bir program anlaşması yapma arayışı içinde olduğu açıktır. Ancak, halen mali saydamlık politikalarının IMF ile sürdürülen program tartışmalarında gündeme geldiğine dair bir habere rastlanmamıştır.

Devletin saydamlaşma konusunda iyi niyetini ortaya koyma fırsatı açıkça ortadadır. Değerli bir ilk adım, devletin kendisinin bu konuyu IMF gündemine sokması ve kamuoyuna ve IMF'ye bu alanda uygulayacağı reformları anlatmasıdır. Tabii, IMF bu konuyu nasılsa gündeme getirecek diye "varlığını meşru yollardan kazananların temsilcileri" bu konuyu gündemlerinin dışında tutmaya devam edebilirler. Devlet ile ters düşmemeye özen gösterebilirler. Bu da onların seçimidir. Tarih, kısa vadeli stratejilerin özetidir.

Mali raporların türü ve içeriği

Şu anda devlet bilançosunun çıkarılabilmesinin önündeki en önemli engel, devletin emrindeki çeşitli kuruluş türlerinin birbirinden

farklı mali raporlama ve muhasebe standartlarına tabi olmasıdır. Halen, devlet bünyesinde bulunan bir çok kuruluş türü (örneğin KİT'ler ve bazı bütçe dışı fonlar) tek düzen muhasebe planına tabidir ve uluslararası standartlara uygun mali tablolar üretiyorlar (veya üretebilirler). Ancak devlet muhasebesine bağlı kuruluş tipleri (örneğin genel ve katma bütçeli kuruluşlar) nakit bazlı bir muhasebe düzeni uyguluyor ve uluslararası standartlara uygun mali tablolar üretemiyorlar. Ayrıca bütçeye bağlı bir çok kuruluş bütçe dışı gelirlerini ve faaliyetlerini raporlamıyorlar. Diğer tarafta, mahalli yönetimler ve belediyeler ayrı bir muhasebe düzenine sahipler. Özel ka-

nunla kurulmuş devlet kuruluşlarının da muhasebeleri farklı farklıdır.

Bir devlet bilançosu, kuruluş seviyesinde hazırlanan bilançoların konsolide edilmesiyle oluşur. Önce merkezi hükümet tanımına ait kuruluşların, sonra genel hükümet tanımına ait kuruluşların, sonra da kamu sektörü tanımına ait kuruluşların mali tabloları oluşturulur ve bu tablolar konsolide edilerek merkezi hükümetin, genel hükümetin ve kamu sektörünün, yani devletin mali tabloları ortaya çıkarılır.⁽¹⁾ Bu konsolidasyonun yapılabilmesi için devletin emrindeki kuruluş türlerinin aynı mali raporlama standartlarına tabi olması gerekir.⁽²⁾ Ayrıca, yukarıda bahsedilen karşılıklılık ilkesine göre devlet ve millet birbirine hesaplarını karşılıklı olarak verecek ve bu hesaplar benzer standartlarda olacaktır. Devlet kuruluşları arasında bir mali raporlama birliğinin sağlanması bu ilke yönünde atılacak ilk ve en önemli adımdır.

Her kuruluşun mali raporu şu tablolardan oluşacaktır:

1. Nakit akış tablosu
2. Faaliyet tablosu
3. Mali durum tablosu (Bilanço)
4. Taahhütler tablosu
5. Vukuu muhtemel yükümlülükler tablosu
6. Uygunluk bildirimi

Bu tablolar bir devlet kuruluşunun her türlü faaliyetlerini kapsayacak ve bütçe kapsamında veya bütçe dışında kullanılan bütün kaynakların hesabını verecektir. Fark edileceği gibi bu mali tablolar özel sektör kuruluşlarının yayınladığı tablolara benziyor. İçerikleri de benziyor: Nakit akışı tablosu tüm gelir ve giderleri; faaliyet tablosu bu kaynakların nereye kullanıldığını; mali durum tablosu tüm varlık ve yükümlülükleri; taahhüt tablosu taahhütleri, vukuu muhtemel yükümlülükler tablosu kuruluşun çeşitli sözleşmelerden ve yasalardan doğan vukuu muhtemel yükümlülüklerini gösterecektir. Uygunluk bildirimi, kamu kuruluşlarına ait bir ektir.

**Devletin
saydamlığı mali
saydamlıkla başlar,
ancak son bulmaz.
Devlet kuruluşlarının
saydamlığı, başka alanlarda
da ele alınmalıdır.
Öne çıkan bir alan,
devlet kuruluşlarının
performanslarının
saydamlaştırılmasıdır.**

Burada amaçlanan her kamu kuruluşu yönetiminin, kuruluşun mali işlemlerinin ilgili kanuna ve düzenlemelere uygunluğunu ve meclis denetiminin dışında kamu kaynağı kullanmadığını teyid etmesidir. Bu tablolar, kuruluş bazında mali sorumluluğu arttıracak ve halen hesabı tutulmayan bir çok ihtiyari yetkinin hesabının verilmesini kolaylaştıracaktır.

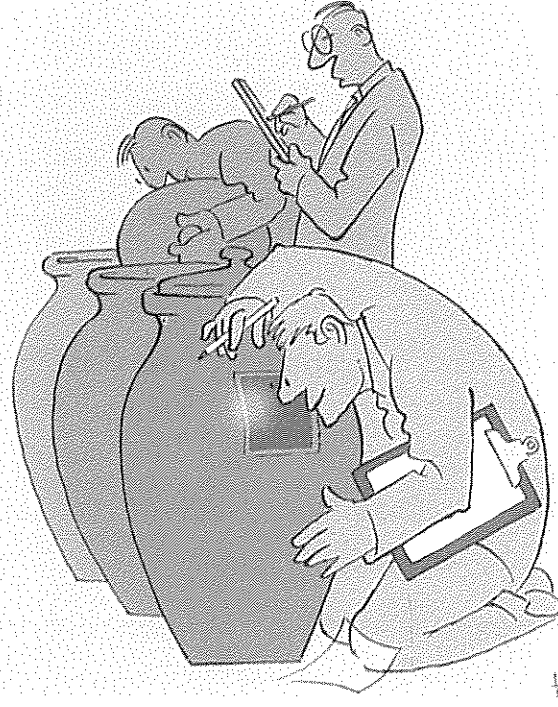
Tabii, bu tabloları hazırlayabilmek için devlet muhasebesinin bir bütün olarak tahakkuk bazlı bir muhasebeye dönüşmesi gerekiyor. Bu, örneğin şu demektir: Görev zararları artık tahakkuk ettikleri anda muhasebeleşecek ve merkezi hükümetin KİT'lere yüklediği maliyetler her an izlenebilecektir... Diğer tarafta, merkezi hükümetin Hazine garantilerinden doğan vukuu muhtemel yükümlülükleri ortaya çıkacaktır. Hatta vukuu muhtemel yükümlülüklerle yap-işlet-devret tipi sözleşmelerle verilen garantiler de eklenebilir, böylece devletin bu sözleşmelerden doğan mali riskleri de açıkça görülebilir. Bir diğer tarafta, tahakkuk muhasebesi, devletin hem mali hem de fiziki varlıklarını ortaya çıkaracaktır. Hazine'ye ait varlıklar nedir ve nasıl yönetilmektedir? Bunların hesabı halen tutulmamaktadır.

Devletin tahakkuk muhasebesine geçme meselesi ne zaman gündeme gelse⁽⁶⁾, devletin bu muhasebeyi uygulayacak kapasitesinin olmadığı ve bu kapasiteyi oluşturmanın çok uzun süre alacağı tartışması çıkar. Tabii, devlet muhasebecilerinin bir kasap veya bakkal, ya da bir süpermarket muhasebecisinden daha az kapasitede olduğunu düşünmek zordur. Hesap vermek önemli bir iştir; devlet, hesap verme kapasitesinin düşüklüğünü hesap vermemenin bir özürü olarak kullanacağına, bu durumdan utanmalı ve bu kapasiteyi bir an önce süpermarket seviyesine getirmek için yapılması gerekenleri yapmalıdır. Kuruluş bazında yapılacak muhasebe düzenlemeleri-

nin bir sonraki adımı da maliyet muhasebesine geçip kuruluşun sunduğu hizmetlerin maliyetlerinin ortaya çıkarılabilmesidir ki, ileride performans alanında iyileşmeler sağlanabilsin.

İkinci adım: Hazine'nin devlet bilançosunu hazırlaması ve Maliye Bakanlığı'nın standartları belirlemesi

Milletin devlete emanet ettiği kamu kaynaklarının sorumlusu Hazine'dir ve Hazine bu kaynakların nasıl kullanıldığının hesabını vermek zorundadır. Üstelik devlet bilançosuna tabi olan alanlar, yani devletin varlıkları ve mali yükümlükleri, ağırlıklı Hazine yönetimindedir. Diğer tarafta Maliye Bakanlığı, devletin muhasebe ve mali raporlama standartlarını belirlemekten ve devletin gelir ve giderlerinden, yani devletin bütçesinden sorumludur. Her ne kadar Hazine ve Devlet Planlama, bütçenin hazırlanmasında söz sahibi olsalar da görevin asıl sorumluluğu Maliye'dedir. Bu görev ve sorumluluk dağılımı çerçevesinde, devlet kuruluşlarının ortak mali raporlama standartlarına tabi olmasından, Maliye ve bu standartlara uygun raporların hazırlanmasından, kuruluşlar; ve bunların konsolide edilerek

merkezi hükümet ve devlet mali raporlarının yayımlanmasından ise Hazine sorumludur.

Her ne kadar, Hazine ya da Maliye bir devlet bilançosunun hazırlanmasını halen kendileri için kurumsal bir görev olarak algılamamış olsalar da, bu kuruluşların tepe seviyesinde görev yapan birçok genç bürokrat, konunun önemini kavramış ve devletin mali saydamlığının sağlanabilmesi için kendi sorumluluk alanları çerçevesinde önemli adımlar atmaktalar. Bu adımlar, TESEV'in Haziran'da düzenlediği Devletin Mali Saydamlığı Konferansı'nda anlatıldı. Bu konferansta Hazine, Maliye ve DPT temsilcileri saydamlık açısından

devletin içinde bulunduğu durumu değerlendirerek, ana sorunları açıkladı, yapılması gerekenleri, engelleri, ve ne yapmaya çalıştıklarını katılımcılara anlattı.⁽⁶⁾ Konferans sonunda, mali saydamlığın yeni hazırlanmaya başlanan planda bir politika alanı olarak ele alınması ve bu çerçevede sorumlu devlet kuruluşlarının temsilcileri ile sivil toplum kuruluşlarından gelen uzmanların biraraya geleceği bir çalışma grubu oluşturulması hakkında fikir birliği oluşturuldu.

Dolayısıyla, "varlığını meşru yoldan elde edenlerin temsilcileri" ile IMF'nin kuracağı "saydamlık koalisyonunun" bir diğer ortağı, Hazine, Maliye ve DPT'de görev yapan aydın genç bürokratlardır. Devlet ve IMF arasında halen sürdürülen "program anlaşması" süreci, bu koalisyonun "mali saydamlık" hakkında ivedilikle bir ortak taahhüt oluşturmaya araç olmalıdır.

Üçüncü Adım: Sayıştay'ın asli görevini yerine getirecek şekilde yeniden yapılandırılması
4 Ağustos tarihli Radikal gazetesinin 7. sayfasında şöyle bir haber çıktı:

"Sayıştay'a üye seçimi: TBMM Genel Kurulu'nda Sayıştay'da boş bulunan 12 üyelik için seçim yapıldı. Seçimde, koalisyon partileri DSP-MHP-ANAP'ın çıkardığı anahtar listede yer alanlar seçildi. Genel Kurul'da dün gündem dışı konuşmaların ardından Sayıştay'da boş bulunan üyelikler için seçim yapıldı. TBMM Plan ve Bütçe komisyonunda belirlenen 24 aday arasından gizli oylama ile 12 Sayıştay üyesi seçildi. Seçim sonucu - Ali Ramazakçadık, Aytek Kuşhan, Süleyman Öztürk, Eşref Sürücü, Hasan Fehmi Ezber, Feramuz Durmuşlugil, İlker Ağca, İsmail Benhur, Ahmet Dal, Süleyman Topallar, Ömer Faruk Öztoprak ve Mehmet Dönmez, üyeliklere getirildiler."

Sayıştay, eski Türkçesi ile Divan-ı Muhasebe, Azeri Türkçesiyle Devletin Ali Maliye Nezareti, bağımsız bir Anayasal Yüksek Denetim Kurumu'dur. Yüksek denetim

kurumları medeni ülkelerin anayasalarında, millet ve meclis adına yürütme erkinin mali işlerini denetleyip, denetim raporlarını milletin temsilcileri olan Meclis'e sunmakla görevlendirilmişlerdir. Türkiye anayasaları hep bir Sayıştay yaratmıştır; bu kuruluş 138 yıldır bir şekilde faaliyet göstermektedir. Ancak bu kuruluş, asıl işlevi olan devlet hesaplarını millet adına inceleme ve bunların güvenilir olup olmadığını millete açıklama görevini yerine getirmiyor. Sayıştay, kısıtlı bir denetim alanında yasaların ona verdiği denetim sorumluluklarının çok küçük bir bölümünü yerine getiriyor ve Meclis'e anayasayla so-

rumlu olduğu "genel uygunluk bildirimi" haricinde neredeyse hiçbir denetim raporu sunmuyor. Üstelik, meclis ve millet, Sayıştay'ın sunduğu bu raporla bile ilgilenmiyor. Kısaca, milletin denetçisinin devlet üzerinde hiç bir etkisi yok ve bu, milletin de meclisin de pek umurunda değil. Dolayısıyla millet, denetçisinin genel kuruluna kimin seçildiği ile pek ilgilenmez ve meclis de onları ancak gündem dışı konuşmaların ardından seçer.⁽⁷⁾

Sayıştay genel kurulunun yeni üyeleri olan "Ali Ramazakçadık, Aytek Kuşhan, Süleyman Öztürk, Eşref Sürücü, Hasan Fehmi Ezber, Feramuz Durmuşlugil, İlker Ağca, İsmail Benhur, Ahmet Dal,

Süleyman Topallar, Ömer Faruk Öztoprak ve Mehmet Dönmez"'in misyonu, Sayıştay'ı asli görevi olan devlet hesaplarını denetleme ve millete bu hesapların güvenilir olmadığını bildiren raporlar sunma işlevini hakkıyla yerine getirebilecek şekilde yapılandırmaktır. Yukarıda ortaya konan "devlet bilançosu" kavramı çerçevesinde, Sayıştay'ın asli görevi devlet kuruluşlarının mali raporlarını denetlemek ve bu raporlar hakkında bağımsız denetim görüşü sunmaktır. Sayıştay'ın bu işlevi nasıl yerine getireceğine dair uluslararası genel kabul görmüş ilke ve standartlar, Sayıştay'ın da üyesi olduğu Yüksek Denetim Kuruluşları Uluslararası Organizasyonu (INTOSAI)

**Devletin saydamlık
konusunda iyi niyetini
ortaya koyma fırsatı
açıkça ortadadır.
Değerli bir ilk adım ,
devletin kendisinin
bu konuyu IMF
gündemine sokması
ve kamuoyuna ve IMF'ye
bu alanda uygulayacağı
reformları anlatmasıdır.**

tarafından yayınlanmaktadır. Üstelik, Sayıştay'ın elinde bu işlevi nasıl yerine getireceğine dair, üç sene önce hazırlanmış bir stratejik plan ve iş programı vardır.⁽⁶⁾ Sayıştay bu raporu tozlu raflarından indirmeli ve devlet de mali saydamlığın koruyucusu ve savunucusu olma yönünde atacağı adımları, meclise ve millete anlatmalıdır.

Ayrıca, Sayıştay, Devlet Denetleme Kurulu, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu ve Maliye Teftiş Kurulu, biraraya gelmeli, uluslararası genel kabul görmüş mali raporlama, muhasebe, iç kontrol ve denetim standartlarını birlikte inceleyip anlamalı ve devletin bu standartlara uyum gösterebilmesi için üstlerine düşen görevin ne olabileceğini sorgulamalıdır.

Dolayısıyla, saydamlık koalisyonunun bir sonraki adımı, Sayıştay ve devletin diğer mali denetim kuruluşları ile ilişkileri yoğunlaştırmak ve bir anlamda denetçilerin millete karşı görevlerini yerine getirmelerini talep etmektir.

Sonra...

Devletin saydamlığı mali saydamlıkla başlar ancak son bulmaz. Devlet kuruluşlarının saydamlığı başka alanlarda da ele alınmalıdır. Öne çıkan bir alan, devlet kuruluşlarının performanslarının saydamlaştırılmasıdır. Burada performanstan anlaşılan, kamu hizmetlerinin miktar, kalite ve maliyet boyutlarının tanımlanması ve bu boyutlardaki değişkenlerin birbirleriyle ilişkilendirilmesidir. Halen kamu kuruluşlarının böyle bir sorumlulukları yoktur ve kuruluşlar sundukları hizmetler hakkında herhangi bir performans bilgisine sahip değildir. Hizmetlerin etkinliği, yani hizmetin hizmetten yararlananların ihtiyaçlarına cevap verip vermediği ve hizmet arzının verimliliği, yani hizmetin maliyetinin bilinmesi, halen devlet kuruluşlarının umurunda değildir.⁽⁹⁾ Hizmetlerinin etkinliği ve verimliliği konusunda bilgi üretmeyen bir ku-

ruluşun iyi yönetilmesi imkansızdır.

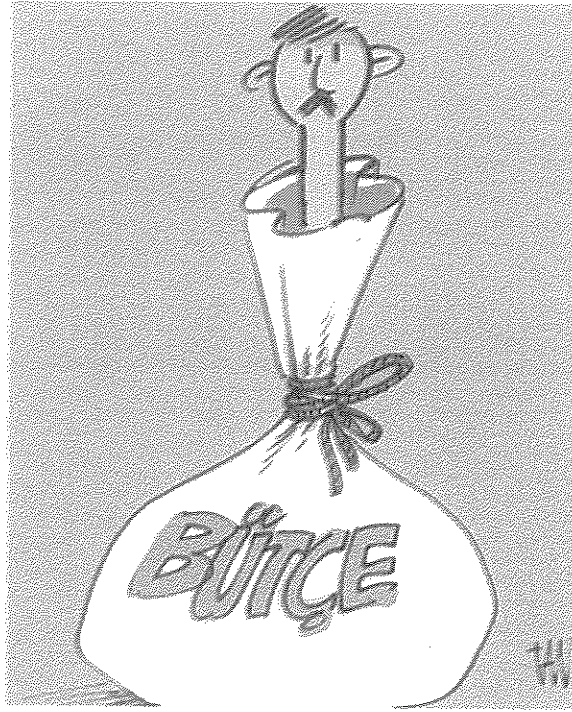
Devlet politikaları da pek saydam değildir. Politika önerileri ve gelişmeler hakkında yazılır, çizilir, tartışılır ama sonuçta hayata geçirilen politikanın hangi sonuçlara ulaşmak istediği, bu sonuçlara ulaşmak için neler yapacağı, yaptıklarının başarıya ulaşip ulaşmadığını görmek için hangi göstergelerden yararlanacağı pek açık değildir. Benimsenen herhangi bir politikanın net hedeflerini görmek ve uygulamayı izlemek olanak dışıdır. Üstelik herhangi bir politika önerisinin maliyetini bilmek de imkansızdır. Dolayısıyla, devlet politikalarının

hedeflerinin, başarı kriterlerinin ve maliyetlerinin saydamlaştırılması bir başka önemli alandır.

Kısaca, saydamlık virüsünün işi hiç bitmez.

Dr. Şerif Sayın

Dünya Bankası Danışmanı

Dipnotlar:

1) 4 Ağustos 1999 tarihli Radikal gazetesi; Mali Milat 4 yıla uzatıldı: Vergi reformunda atılan geri adımın boyutu, yasa tasarısı Meclis'e sunulunca daha da genişledi. Ecevit, Mali Milat ve gelir tanımına üç yıllık erteleme getirileceğini açıklarken, bu süre tasarıda dört yıl olarak şekillendi.

2) Devlet bilançosunun önemi ve gerekliliği konusunda Ferhat Emil'in Hazine Dergisi'ndeki makalesine ve Atıyas ve Sayın'ın TESEV için yaptığı çalışmaya bakılabilir.

3) Bu tanımlar ve mali raporun içerikleri IMF'nin yeni yayınladığı Devletin Mali İstatistikleri: GFS Kılavuzunda gösterilmektedir.

4) Bu standartlar Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) tarafından yayınlanmaktadır.

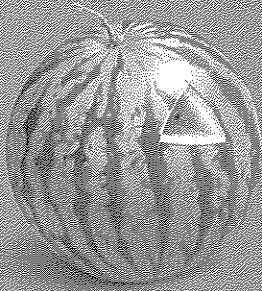
5) Bu tartışmalar 20 senedir zaman zaman gündeme gelmiştir. Ve şu anda da gündemdedir.

6) Bu konferansta sunulan tebliğ ve makaleler TESEV web-site'sinde yayınlanmaktadır.

7) Bu üyelikler neredeyse üç senedir boş durmaktaydı.

8) Sayıştay bu raporları, Kanada Sayıştay'ının eski Başkanı olan Kenneth Dye ve Şerif Sayın'ın katkıları ile kendisi hazırlamış, akabinde Dünya Bankası ile bu stratejinin uygulanması için bir proje sözleşmesi yapmış, ve İngiltere Sayıştay ile teknik yardım almak için anlaşmıştır. Ancak ne hikmetse, son iki sene içinde bu anlaşmalardan geri dönmüş ve gayretler rafa kaldırmıştır.

9) Performans yönetimi ilkelerinin devletin bünyesine nasıl yerleştirilebileceği Atıyas ve Sayın'da (TESEV, 98) anlatılmaktadır.

Euromoney seçerken zorlanmadı:

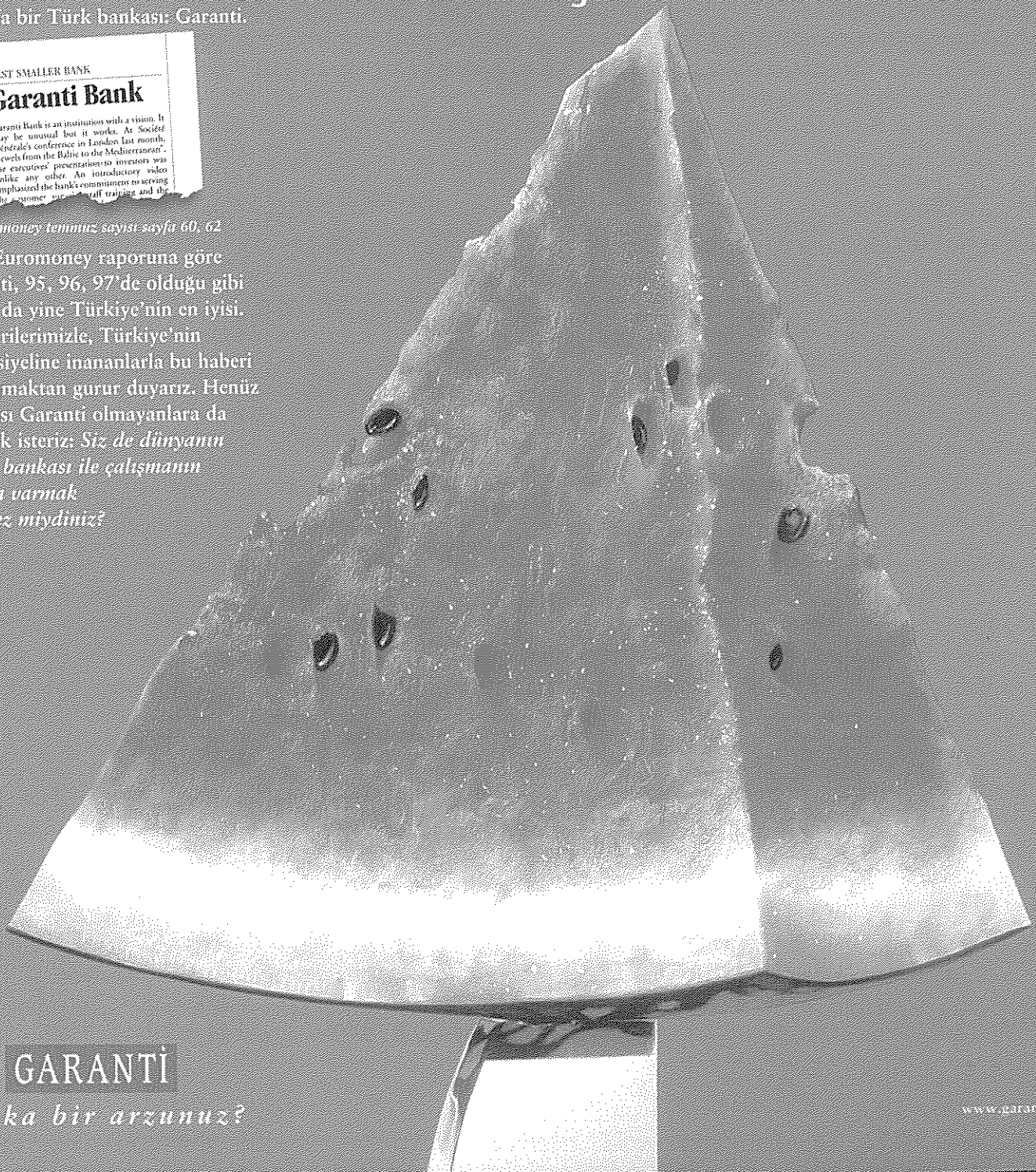
Euromoney, her yıl temmuz ayında dünyanın en iyi bankalarını açıklar. Dünya finans çevreleri her yıl bu sonuçları merakla bekler. Euromoney raporuna göre, dünya ölçeğinde orta büyüklükteki bankalar arasında en iyisi, dünya bankacılık tarihinde ilk defa bir Türk bankası: Garanti.

Dünyanın en iyi bankası seçildik.

Euromoney temmuz sayısı sayfa 60, 62

Yine Euromoney raporuna göre Garanti, 95, 96, 97'de olduğu gibi 99'da da yine Türkiye'nin en iyisi. Müşterilerimizle, Türkiye'nin potansiyeline inananlarla bu haberi paylaşmaktan gurur duyarız. Henüz bankası Garanti olmayanlara da sormak isteriz: Siz de dünyanın en iyi bankası ile çalışmanın tadına varmak istemez miydiniz?

GARANTİ

Başka bir arzunuz?

www.garanti.com.tr

Kamu maliyesinde saydamlığa bir örnek:

Muhasebat Genel Müdürlüğü'ndeki değişimler

Fikret Sevinç

Kamu mali yönetiminde saydamlık anlayışı, içinde bulunduğumuz çağın vazgeçilmez en önemli unsuru. Sistemde saydamlık anlayışının oturtulabilmesi için devlete çok önemli görevler düşüyor. Örneğin;

- Uygulayacağı muhasebe ilke ve standartları açıklanmalı,
- Uluslararası standartlarda mali tablolar üretilmeli,
- Sonuçlar muhasebeden üretilmeli,
- Bilgileri uluslararası standartta yayınlanmalı,
- Sonuçları düzenli olarak yayınlanmalı,
- Sonuçların günlük olarak alınabileceği bilgisayar ağı kurmalı ve

- Saydam bir personel rejimi izlemelidir.

Kamu hesapları internette

Kamu mali yönetiminde saydamlık konusunda oldukça önemli adımlar atılmış durumda. Örneğin, devletin gelir, gider ve açıklarına ilişkin durumu kamuoyunun dikkatine sunmak amacıyla; Muhasebat Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan "Kamu Hesapları Bülteni" Aralık 1998 tarihinden itibaren "<http://www.maliye.gov.tr>" web sayfası altında oluşturulan bir sitede kullanıcıların hizmetine sunuluyor. Söz konusu site 6 aylık süre içinde dünyanın

çeşitli yerlerinden, 13 bin sayıda tarafından ziyaret edildi.

Muhasebesinden bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu çıkaran devlet

Devlet hesaplarında saydamlığı sağlamak, uluslararası platformlarda kabul görecek mali tablolar seti üretmek ve özellikle borç yönetiminin ihtiyaç duyduğu muhasebe düzenlemelerini gerçekleştirmek amacıyla da "Devlet Muhasebesi Yönetmeliği Değişikliği Taslağı" hazırlandı.

Taslak, Hazine Müsteşarlığı ve DPT'nin ortaklığıyla hazırlandı. Ayrıca, Sayıştay'ın da öngörüşü alındı. Taslak, mali danışma kurulu ve Sayıştay'a sunulma aşamasındadır.

Yönetmelik değişikliğinin hayata geçmesi ile amaçlanan; devlet muhasebesinin nakit ve yarı tahakkuk esaslı mali tablolar üretmesi ve Hazine işlemlerinin tamamını kavrayıp raporlayacak yetenekler kazanmasıdır. Böylelikle bütçe uygulama sonuçlarının yanı sıra devlet faaliyetlerinin gerçek sonuçları da muhasebe kaynaklı olarak izlenebilecektir.

Kamu mali yönetim projesi

Kamu mali yönetimindeki orta vadeli bir diğer çalışma ise Dünya Bankası'nın desteği ile yürütülmekte olan "Kamu Mali Yönetimi Projesi." Bütçenin hazırlanma, onaylanma, uygulanma ve denetimi süreçlerini düzenleyen bu Proje, kamu kaynaklarını kullanan ve devletin fiskal-parafiskal tüm gelirlerini toplayan kuruluşların uygulayacağı bir tekdüzen muhasebe sistemini de kapsıyor.

GSF standartları ile uyumlu yeni bir bütçe kod yapısı ve bütçe süreçleri ile tekdüzen muhasebe hesap planını içeren bu Proje, pilot uygulama aşamasında bulunmaktadır.

Ayrıca, Kamu Mali Yönetim Projesi ile tahakkuk esaslı bir devlet muhasebesi sistemi oluşturuluyor. Böylece sistem, bütçe sonuçlarının izlenmesinin yanı sıra, tahakkuk esaslı sonuçlar üretebilmeyi mümkün kılacaktır. Aynı zamanda dev-

letin menkul-gayrimenkul varlıkları, kısa ve uzun vadeli borçları ve özkaynakları ayrıntılı olarak muhasebede izlenebilecek, devletin tahakkuk esaslı bilanço ve mali tabloları çıkarılabilecektir.

Kamu Mali Yönetim Projesi'nin hayata geçmesiyle birlikte, devlet mali yönetimde tam bir şeffaflığa ulaşılması, yönetim amaçlı ayrıntılı raporlar üretilmesi ve devlet faaliyetlerinin ekonomi içindeki etkileri ve sonuçları da net olarak izlenebilecektir.

Döner sermayeli

işletmelerle ilgili çalışmalar

1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu'nun 49. maddesi ile; kamu kuruluşlarına bir işletme sermayesi verilerek, bunların küçük çaplı ticari, sınai veya tarımsal faaliyetlerini bu sermaye ile sürdürebilme olanağının sağlanması için döner sermayeler kurulmuştur.

Ancak başlangıçta kamu hizmetlerinin üretilmesi sırasında ortaya çıkan dışsallıkların fiyatlandırılması ve bu sayede elde edilecek gelirlerle kamu hizmetlerinin üretimine katkıda bulunulması amacıyla oluşturulan döner sermaye uygulaması, zamanla amacından sapırıldı. Artık günümüzde hemen her kuruluşun, bütçe dışı fon sağlamak ve belirli giderlerini karşılarken bütçe kanunları ile oluşturulan disiplinin dışına çıkmak amacıyla kurulmuş birer döner sermaye işletmesi bulunuyor.

Küçük çaplı alışveriş konuları ile önemsiz sayılabilecek bazı devlet var-

lıkları ve hizmet olanaklarının işletilmesi için dahi döner sermaye kurulması sonucunda; toplam işletme sayısı 2.910'a; bu işletmelerin toplam ekonomik büyüklükleri ise (1997 rakamları ile) 310 trilyon TL'ye ulaşmış durumdadır.

Mevcut mali yasal kalıplardan kurtulmak amacıyla sayıları her geçen gün artma eğilimi gösteren döner sermayelerin birbirinden çok farklı özel döner sermaye kanunlarına tabi olmaları nedeniyle, ortaya sistemsiz düzenlemeler

Muhasebat
Genel Müdürlüğü,
kamu mali yönetiminde
saydamlığın sağlanması
amacıyla yetki alanına
giren konularda
somut adımlar attı.
Böylece devletin, gelir,
gider ve açıklarına
ilişkin konularda
kamuoyu
bilgilendirilebilecek
hale geldi.

topluluğu çıktı. Dolayısıyla, bazı genel düzenlemeler yapılması zorunlu hale geldi.

Belirtilen nedenlerle Muhasebat Genel Müdürlüğü tarafından bir "Döner Sermayeli İşletmeler Muhasebe Yönetmeliği Taslağı" hazırlandı. Sayıştay'ın olumlu görüşü alınan bu taslak, Resmi Gazete'de yayımlandı. Ayrıca döner sermayeli işletmelerin idari ve mali yapılanmalarını da kapsayacak şekilde kısa, orta ve uzun vadede yapılabilecek mevzuat değişiklikleri ile döner sermayeli işletmelerin muhasebelerinin bilgisayar aracılığı ile tutulması, hesap sonuçlarının merkeze bilgisayar ortamında gönderilmesi ve hesapların konsolidasyonu konularındaki çalışmalar, çalışma grupları düzeyinde devam ediyor.

SAY2000İ Projesi

"Web Tabanlı Saymanlık Otomasyonu Projesi" (SAY2000İ) ise güncel sorunlara kısa vadeli çözümler sunulmasını hedefliyor.

Proje ile öncelikli olarak aşağıda sıralanan konularda bir yazılım geliştirilmesi planlanıyor:

- Devletin tüm muhasebe işlemlerinin merkeze on-line bağlı bir bilgisayar sistemi ile yapılması,
- Devletin muhasebe bilgilerinin günlük olarak izlenebilmesi,
- Tüm memurların personel ve maaş bilgilerinin merkezi bir veritabanında tutulması,
- Memur maaşlarının merkezde hesaplanabilmesi ve saymanlıklar tarafından kontrolü,
- Sağlık harcamalarının Emekli Sandığı sistemine ulaşılarak denetimi,
- Kamu hesapları bülteninin günlük olarak internet üzerinde yer alması.

SAY2000İ projesinin hayata geçmesiyle de amaçlananlar şunlar;

- 1656 saymanlık, merkeze bir bilgisayar ağı ile bağlanacak.
- Devlet, her akşam itibarıyla gelirini, giderini, borcunu, alacağını ve naktini görebilecek,
- Bu şekilde günlük olarak toplanan bilgiler ertesi gün internetteki kamu hesapları bülteninde yayınlanabilecek,
- Devlet nakit girişi ve çıkışı anında izleyebileceği için, nakit ihtiyacı daha sağlıklı tespit edilebilecek ve bunun sonucunda borçlanma yükü hafifletilecek,

• İki milyon civarındaki devlet memuru için merkezde bir veri tabanı oluşturulacak, böylece maaş bordrolarının hesaplanması kontrolü sorun olmaktan çıkacak,

• Kamu personelinin sağlık harcamaları merkezi olarak kontrol edilecek ve sık sık rastlanılan suistimaller önlenecek,

• Devlet harcamaları konusunda kamu kuruluşlarına online destek verilecek,

• Uygulamada birlikteliğin sağlanabilmesi amacıyla yürürlükteki mevzuat, güncel olarak kullanıcıların kolaylıkla ulaşabileceği internet ortamında yer alacak.

Personel atama projesi

Rotasyona tabi personelin atamaları bugüne kadar adalet ve eşitlik anlayışı ile manual ortamda yapılmaya çalışılmaktaydı. Rotasyona tabi personel sayısının çokluğu ve değerlendirme kriterlerinin çeşitliliği nedeniyle personel atamaları yüksek miktarlarda işgücü ve zaman kaybına yol açmaktaydı.

Bu nedenlerle "Personel Atama Projesi" (PER1999) adı altında bir otomasyon projesi başlatıldı. Bu proje ile, personel atamalarındaki işgücü ve zaman kaybını en aza indiren, objektif performans kriterlerine ve mesleki kıdeme dayanan, adil ve saydam bir rotasyon politikası gündeme geldi.

PER1999 rotasyon sistemi ile oluşturulan;

- Saydam,
- Adaletli,
- Performansı ödüllendiren,
- Güven telkin eden,
- Atama yükünü hafifleten,
- Dış etkilere dirençli

personel atama sisteminin diğer kamu kurum ve kuruluşlarına da örnek teşkil edeceği düşünülmüştür.

Sonuç

Muhasebat Genel Müdürlüğü, son 8 ayda, kamu mali yönetiminde saydamlığın sağlanması amacıyla yetki alanına giren konularda somut adımlar attı ve bu doğrultuda yukarıda başlıklar altında aktarılan projeleri gerçekleştirdi.

Uluslararası saydamlık standartlarına ulaşabilmek amacıyla başlatılan bu projelerin hayata geçmesiyle, Türk kamu mali yönetiminde saydamlık alanında önemli adımlar atılacaktır.

Fikret Sevinç

Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürü

Sigorta poliçelerinin çoğu sizi yarı yolda bırakır.

Biz yolun sonuna kadar yanınızdayız.

EXPORT

Uluslararası ticaret dünyası, sıradan sigortaların kapsamına girmeyen ve sizin bilginiz dışında ihracatınızı ve yatırımlarınızı tehlikeye atan risklerle doludur. Bu riskler, kazanç düşlerinizi zarar kabasına dönüştürebilir.

Sıradan sigorta poliçelerinin kapsamına giren yangın, sel, soygun gibi bilinen risklerden söz etmiyoruz. İhracat bedelinin ödenmemesi, yatırım yapılan ülkenin koşulları gibi, belki de üzerinde durmadığımız ve beklemediğiniz risklere dikkatimizi çekmek istiyoruz.

Yatırım ve İhracat Kredileri için İslam Sigorta Kuruluşu (İCİEC), bu tür risklere karşı kuruldu. Hizmetlerimiz, ihracat kredilerine bağlı risklerin yanı sıra, kamulaştırma, döviz transferi kısıtlamaları, savaş, toplumsal olaylar gibi ticari olmayan ülkelerin koşullarından kaynaklanan ve ihracat bedellerinin ödenmemesi gibi ticari (satımlardan kaynaklanan) riskler ile uzun vadeli yatırımlarda ülkeler ve siyasal koşullarla bağlı riskleri de kapsar.

İCİEC, 1994 yılında İslam Kalkınma Bankasına

bağlı ve kendi tüzel kişiliği olan, 145 milyon dolar sermayeli Uluslararası bir kuruluş olarak çalışmaya başladı. Kuruluşumuz, İCİEC üyesi ülkelerdeki şirketlere ihracat kredileri ve yatırımlarla ilgili riskleri, İslami kurallara bağlı olarak sigorta eder.

İCİEC üye ülkeleriyle ilgili yatırım veya ihracat planlarınız varsa, size sağlayacağımız kredi ve ülke bağlantılı risk sigortası hakkında bilgi almak üzere bizi aramanızı rica ederiz.

Tam Güvence - Tam Güven

Tel: (9662) 644 5666 Fax: 644 3447 E-mail: iciec@isdb.org.sa

Ekonominin dinamosu

Otomotiv sanayii

Ercan Tezer

Otomotiv sanayii, tüm sanayileşmiş ülkelerde ekonominin lokomotifleri olarak kabul ediliyor. Sektörün ekonomideki sürükleyici etkisinin nedeni, sanayi ve ekonominin diğer sektörleri ile olan çok yakın ilişkisi. Otomotiv sanayii, demir-çelik, petro-kimya, lastik gibi temel sanayi dallarında başlıca alıcısı ve bu sektörlerdeki teknolojik gelişmenin de sürükleyicisidir. Turizm, altyapı ve inşaat ile ulaştırma ve tarım sektörlerinin gerek duyduğu her çeşit motorlu araç sektör ürünleri ile sağlıyor. Dolayısıyla bu sektördeki değişimler, ekonominin tümünü yakından etkiliyor.

Sektör kendisi dışında, hammadde ve yan sanayi ile otomotiv ürünlerinin tüketiciye ulaşmasını sağlayan ve bunu destekleyen pazarlama, bayi, servis, akaryakıt, finans ve sigorta sektörlerinde de geniş iş hacmi ve istihdam yaratıyor. Ayrıca savunma sanayisinin gelişmesinde ve teknolojik düzeyin yükselmesinde temel oluşturuyor. Bunların yanı sıra, büyük bir teknolojik gelişme potansiyeli ve gücü de bulunuyor.

Sektör, ekonomi içinde güvenilir olması ve kolay vergi alınabilmesi özelliği ile de tanınıyor. Motorlu taşıt araçları trafiğe çıkmadan önce kayıt ve tescile tabidir ve bu nedenle fatura ile satılmak zorundadır. Bu durum, sektörde sanayiden ticarete kadar olan tüm aşamaların kayıt içinde bulunmasını gerektiriyor ve vergi alımını kolaylaştırarak vergi gelirleri kaybını önüyor. Bu nedenle, hükümetler güvenilir vergi gelirini artırmak amacı ile, bu sektörde çoğu kere yüksek oranda vergi uygulan-

yor ve vergi indiriminden kaçınıyor.

Ülkemizde de otomobilde çeşitli zamanlarda uygulamaya giren 4 değişik vergi gündemde. En az vergi yükü de % 50 durumda. Otomobili en lüks mallardan bile yüksek oranda satış vergisine tabi tutan bu yaklaşım, Türkiye'deki otomotiv sanayisinin özlenen düzeyde gelişmemesinin en başta gelen nedenini oluşturuyor.

Firmalarda sınai ve ticari kazançlardan alınan genel vergilere ek olarak, sektör ürünlerinin satışı ve kullanımı sırasında uygulanan çeşitli vergiler de uygulanıyor. Bu vergiler, aşağıdaki alanları kapsıyor:

- Araçların satışı (edinilmesi) sırasında alınan peşin vergi
- Araçların kullanılması nedeni ile yıllık olarak alınan vergi
- Akaryakıt tüketimi üzerinden alınan vergi

Bu vergi gelirlerinin toplamı, gelişmiş ülkelerde genel vergi gelirinin % 15 ile 20'sini oluşturuyor. Bu oran, AB ülkelerinde % 18 dolayındadır.

Bu özellikleri nedeni ile otomotiv sanayii, stratejik bir sanayi olarak hükümetlerin yakın ilgisini çektiğinden, bu sektör için özel bir planlama yapıyor. Özellikle hızla küreselleşmekte olan bu sektörde, rekabet büyük yoğunluk kazanıyor ve sanayileşmiş ülkeler ile AB, NAFTA gibi ekonomik birliklerde bu sektörün korunması ve rekabet gücünün geliştirilmesi için özel politikalar uygulanıyor. Ülkemizde böyle bir yaklaşımın bulunmadığını da vurgulamak gerekir.

Otomotiv sanayiinde değişen pazar ve rekabet koşulları nedeni ile sürekli bir gelişme sözkonusu. Türkiye bu süreçte yerini alıyor. Özellikle Gümrük Birliği ile birlikte 1990 öncesi koşullara göre farklılıklar taşıyan pazar ve rekabet koşulları, Türkiye'deki otomotiv sanayiini yeni bir yapılanıma sürecine sokmuş bulunuyor. Bu sürecin mutlaka küreselleşme olgusu ve dünya pazarlarındaki gelişmelerin çerçevesinde oluşacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

Otomotivin dünyada gelişimi

Otomotiv sanayii, 1900'lu yılların başında kuruldu. Başlangıçta sipariş üzerine ustalar tarafından sürdürülen ve tümü ile kişisel bilgi ve beceriye dayanan üretim yapısı, H. Ford'un ABD'de geliştirdiği kütesel üretim yöntemi ile kısa bir sürede bü-

yük bir sanayi haline dönüştü. Geniş bir pazar olan ABD'de üretim, kısa sürede çok yüksek adetlere ulaştı. '40'lı yıllarda Avrupa'da gelişen üretime, II.Dünya Savaşı'nın başlaması ile ara verildi.

Avrupa'da savaşı izleyen yıllarda "ürün farklılaşmasına dayalı üretim yöntemi" ile pazar isteklerini öne alan bir sistem geliştirildi. Özellikle Almanya başta olmak üzere İngiltere, Fransa ve İtalya'da sanayi yeniden kurulmaya başladı. Bunun yanında 1960'lı yıllardan itibaren ABD firmaları Avrupa'da doğrudan veya yerel firmalarla işbirliği halinde kurdukları tesislerle, yalnız Avrupa pazarına uygun ürünlerin üretimine başladılar. Savaş sonrasında hızla genişleyen Avrupa ekonomisi ve kişi başına gelirdeki artış yanında ulaştırma altyapısındaki gelişmeler, B.Avrupa otomotiv sanayiinin hızla büyümesine neden oldu.

1960 yılında B.Avrupa'daki otomobil üretimi 6.1 milyon adet ile, ABD'nin 7.0 milyon adet olan üretimine yaklaştı. Bu yıllarda Japonya'nın üretimi 0.165 milyon adet dolayında idi.

1970'li yıllarda otomotiv sanayiinde bir yandan Japonya'da yalın üretim ile kaliteyi geliştiren ve maliyeti

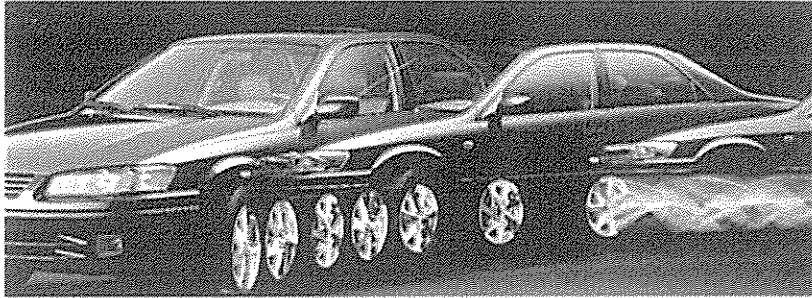
düşüren yeni bir üretim yöntemi geliştirilirken, ABD ve B.Avrupalı firmalar gelişen pazarlarda yeni yatırımlara giriştiler. Türkiye'nin de içinde bulunduğu bu pazarlar arasında özellikle Meksika, Brezilya ve Arjantin gibi ülkeler yer aldı.

1980'li yıllarda Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun hızla gelişmesi ve tek pazara doğru yapılanma, otomotiv sanayiinin üye ülkeler içinde yayılmasını sağladı. Bu arada yeni

üye ülke İspanya'da özel teşviklerle önemli yatırımlar yapıldı. Bu dönemde Japon firmaları da ABD ve AB ülkelerinde yeni tesisler kurarak, üretimlerini deniz aşırı ülke pazarlarına taşıdılar. Bu gelişme, '60'lı yıllarda ABD firmalarının B.Avrupa pazarında yerel koşullara uygun üretim yapımları ile bir benzerlik taşımaktadır.

Japon otomotiv sanayiinin Batılı sanayileşmiş ülkelere göre çok daha farklı yöntemlerle üretime başlamaları ve bunu, potansiyel pazarların bulunduğu yörelerde gerçekleştirmeleri, özellikle 1980'li yılların ikinci yarısında ABD ve AB ülkelerindeki üreticilerin, Japon pazarını kaybetmesine neden oldu. Ancak kısa sürede yalın üretim tekniklerinin bu firmalarca da geliştirilerek uygulanması ile tekrar eski rekabet güçlerine kavuştular.

1990 yılından itibaren uluslararası otomotiv pazarla-

Otomobil Üretiminin Gelişimi (1920-2000)

Yıllar	Batı Avrupa	Kuzey Amerika	Japonya	Güney Kore	Diğer Ülkeler	(1.000) Toplam
1920	61	2,321	—	—	—	2,382
1940	900	3,876	—	—	—	4,776
1950	1,100	6,950	—	—	—	8,050
1960	6,158	7,000	165	—	100	13,423
1970	10,400	7,490	3,179	—	648	21,717
1980	10,090	7,221	7,038	57	1,514	25,920
1990	14,527	7,679	9,947	987	4,302	37,442
1998	14,522	8,027	8,056	1,625	5,695	37,925
2000*	15,400	9,000	7,000	5,200	9,200	46,500

* Tahmini

rında G.Kore ürünleri hızla yayılmaya başladı. G.Kore firmaları, hükümetin özel ve istikrarlı planları ile kısa zamanda gelişti ve otomotiv sanayii üretimi 1997 yılında 2.3 milyon adet ile önemli bir düzeye ulaştı. Bu firmalar, 1994 yılından sonra özellikle eski doğu bloku ülkelerindeki tesisleri satın almak suretiyle, AB pazarı çevresinde yaklaşık 500 bin adetlik bir otomobil üretim kapasitesi yaratmak üzere yatırımlara başladılar.

Otomobil üretiminin önemli oranda değişiklik gösterdiği 1970-1998 yılları arasında Japonya'nın dünya üretimindeki payı % 7'den % 21'e yükseldi. Buna karşılık B.Avrupa'nın payı % 46'dan % 38'e ve ABD'nin payı ise % 33'den % 21'e geriledi.

1970-1998 yılları arasındaki 27 yıl içinde dünya üretimi, 1.82 kat artış gösterdi. Bu dönemde ABD'nin üretimi az miktarda (% 8) artarken, üretim B.Avrupa'da 1.4 kat, Japonya'da 2.5 kat arttı. Sanayileşmiş ülkelerin üretim tesislerini gelişen pazarlara taşımaları nedeni ile diğer ülkeler grubundaki otomobil üretimi

4.7 kat gibi çok yüksek oranda arttı. Öte yandan G.Kore'nin üretimi 1990 - 1996 yılları arasında 2.3 kat gibi yüksek bir oranda yükseldi.

1998 yılı verilerine göre sektördeki ilk 8 ülkenin toplam üretimdeki payı, % 77 dolayındadır. Bu ülkelerden Japonya 8 yerel üretici firma ile 1998 yılında 8.1 milyon otomobil üretti. ABD'de ise, 3 Amerikan ve 5 Japon firması tarafından toplam 5.5 milyon otomobil üretildi.

Japonya, G.Kore, Fransa ve İtalya'daki otomobil üretiminin tümü, yerel firmalar tarafından yapılıyor. Türkiye'de ise 1996 yılında 208 bin otomobil üretimi 5 firma tarafından yapılmış ve 1996 yılında bu firmalara ek olarak 2 yeni firma yatırım çalışmalarına başladı. 1998

yılında firma sayısı ise 7'ye yükseldi.

1998 yılında otomobil üretiminin bölgelere göre dağılımında, AB ülkelerinin oluşturduğu B.Avrupa 14.5 milyon adet üretim ile % 38 pay alıyor. ABD, Kanada ve Meksika'dan oluşan K. Amerika'daki üretim 7.6 milyon (% 21), Japonya'da 8.1 milyon (% 22) ve G.Kore'de ise 1.6 milyon (% 4) olmuş durumda. Diğer ülkelerin dünya üretimindeki payı ise % 15'dir.

Otomotiv sektörünün dünyada yayılması

Otomobil üretiminin sanayileşmiş ülkelere yayılmasında, çok değişik faktörler rol oynamaktadır. Sanayileşmiş ülkelerde iç pazarın doyum noktasına gelmesi, yayılmanın başlıca nedenini oluşturur. Bu ülkelerde otomobil yoğunluğu her bin kişi için 500 ila 600 adet düzeyine ulaşmış durumdur.

1970'li yıllarda sanayileşen ülkelerde otomotiv sanayiinin kurulması için hükümetler özel teşvik sistemleri uygulamıştı. Bu ülkelerde eko-

nominin gelişmesi ile artan talep, motorlu araçların komple ithalatı yerine, genel olarak başlangıçta ithal ikamesine dayalı olarak kurulan otomotiv sanayii ile karşılanmaktadır. Bu amaçla CKD ithalatına dayalı bir montaj sanayii kurulmaktadır. Yerel sanayiinin yüksek gümrüklerle korunması, yerinde üretimin gelişmesine yardımcı olmuştur. Türkiye'de de otomotiv sanayii kurulma süreci bu şekilde oluştu.

Gelişmiş pazarlardaki yayılmada temel hedef, yerinde üretim yaparak daha yüksek pazar payına ulaşmaktır. ABD firmaları Avrupa'da ve Japon firmaları Avrupa ve ABD'de bu pazarların ihtiyacına uygun modelleri yerinde üreterek pazarda daha yüksek pay almayı sağlamışlardır.

Dünyada Otomobil Üretimi (1997)

Ülke	Firmalar	1998 Üretimi (1.000)
Japonya (8)	8 yerel üretici	8.055
ABD (8)	3 yerel + 5 japon üretici	5.554
Almanya (5)	3 yerel + 2 ABD üretici	5.348
Fransa (2)	2 yerel yönetici	2.603
G.Kore (3)	3 yerel yönetici	1.625
İspanya	2 Fransız + 1 Alman + 2 ABD + 3 Japon üretici	2.216
İngiltere	2 Fransız + 1 Alman + 2 ABD + 3 Japon üretici	1.748
İtalya	1 yerel üretici	1.378

Otomobil sektörü, sanayileşmiş ülkelerde ekonominin lokomotifleri olarak kabul ediliyor. Bunun nedeni de diğer sektörlerle yakın ilişkisi.

1997 yılında dünyada üretim yapan çeşitli ülkelere ait firmaların üretim yaptıkları ülkelere göre dağılımı, otomotiv sanayinin dünyadaki yayılmasına ilişkin sonuçları gösteriyor.

1997 verilerine bakıldığında, Japonya ve G.Kore'de yalnız bu ülkelerin ulusal firmalarının taşıt araçları üretimi yaptığı görülür. Esasen bu ülkelerin yalnız sanayiye değil, aynı zamanda diğer ülkelerden yapılan ithalata karşı da çok aşırı oranda kapalı olduğu bilinmektedir. Buna karşılık özellikle Japon firmalarının üretim tesisleri tüm dünyaya yayılmış durumda ve G.Kore firmaları da dünya üzerinde yayılmak üzere yoğun çaba göstermek-

bu sektördeki teknik mevzuatın da ülke ve bölge sınırlarını aşarak küreselleşmesine de neden oluyor.

Üretici firmaların durumu

Otomotiv sanayiindeki firma sayısı giderek azalıyor. Daha önceki yıllarda 60 dolayında bulunan üretici firma sayısı, özellikle son 10 yıl içinde birleşme veya satın alma yolu ile 20'ye indi. Halen firmalar arasında devir veya satın alma yolu ile birleşme süreci devam ediyor. 1998 yılında Daimler Benz ile Chrysler birleşmesini, 1999 yılındaki Ford ile Volvo ve Renault ile Nissan birleşmesi izledi.

Üretiminin Dağılımı (1997)

Firmalar	Üretimin Yapıldığı Ülkeler							Toplam	(1.000) %
	AB	Nafta	G.Amerika	D.Avrupa Türkiye	Japonya	G.Kore	Diğer		
AB	9,274	329	1,315	916	0	0	409	12,243	32
%	76	3	11	7	0	0	3	100	
ABD	3,567	5,394	574	22	0	0	350	9,907	26
%	36	54	6	0	0	0	4	100	
Japon	567	2,400	0	87	8,494	0	887	12,435	32
%	5	19	0	1	68	0	7	100	
G.Kore	0	0	0	133	0	2,133	11	2,277	6
%	0	0	0	6	0	94	0	100	
Diğerleri	44	0	1	1,172	0	0	377	1,593	4
%	3	0	0	74	0	0	24	100	
Toplam	13,452	8,123	1,890	2,330	8,494	2,133	2,034	38,455	100

tedir. Japon firmalarının yurtdışı tesislerindeki üretimi, toplam üretim içinde % 32'ye yükselmiş bulunmaktadır. Japon firmalarının yurtdışı tesislerindeki ağırlığı ise ABD (% 19) alıyor.

AB firmalarının AB dışı üretimi % 24 oranında. ABD haricindeki diğer ülkelerdeki üretim, G.Amerika ağırlıklı olmak üzere % 21 civarında. ABD firmalarının ABD dışı üretimi, özellikle B.Avrupa'da sürdürdükleri yüksek sayıdaki üretim nedeni ile % 46 oranına yükselmiştir. Üretim yapılan ülkeler arasında, AB ülkelerinin payı ise % 36 gibi yüksek orandadır.

Otomotiv sanayinin giderek daha fazla küreselleşmesi ve birkaç üretici firmada yoğunlaşması, aynı zamanda

Yakın bir gelecekte ise, taşıt aracının en çok 5 firma; ana sistemlerin ise 30 firma tarafından üretileceği bugünden iddia ediliyor. Bu süreç, özellikle yan sanayide daha da büyük bir hız kazanıyor. Yoğun rekabet yanında, AR-GE çalışmaları ile teknolojik gelişmelerin giderek daha yüksek maliyete ulaşması, bu gelişmeyi daha da hızlandırıyor.

1998 yılı verilerine göre üretimdeki ilk 10 firmanın yıllık 52 milyon adet toplam taşıt aracı üretimindeki payı % 72 ve 20 firmanın payı ise % 91 oranında. Otomobil üretimindeki paylar ise sırası ile % 78 ve % 99 değerinde. İlk 10 firma arasında 3 ABD, 3 Japon, 1 Alman, 2 Fransız ve 1 İtalyan firması yer alıyor. Otomo-

bil üretimi, toplam motorlu taşıt aracı üretiminin % 71'ini oluşturuyor.

Otomotiv sanayiindeki bu yayılma, gelişmiş pazarların doyması ve özellikle gelişen pazarlardaki yeni yatırım projelerindeki son yıllarda meydana gelen yeni artışlar, otomotiv sanayiini önemli bir "aşırı kapasite" olgusu ile karşı karşıya bırakıyor. 1985 yılında 5 milyon adet/yıl olan aşırı kapasite, 1995 yılında 12 milyon adet/yıl değerine çıktı. Halen Çin, Hindistan ve Endonezya gibi Asya; Brezilya ve Arjantin gibi G.Amerika ülkeleri yanında, Polonya, Çek ve Slovak Cumhuriyetlerindeki projelerin tamamlanması ile bu aşırı kapasitenin 2000 yıllarında 21 milyon adet/yıl olması bekleniyor. Bunun sonucunda 1985 yılında % 90 olan Kapasite Kullanma Oranı (KKO) değerinin 2000'li yıllarda % 73'e düşmesi bekleniyor.

Aşırı kapasitenin bölgeler arasındaki dağılımında % 43 ile Asya-Pasifik bölgesi ilk sırayı alıyor. Bu bölgede 1995 yılında 7.5 milyon adet/yıl olan kapasite fazlalığının 4

milyon adedi Japonya'ya aittir. Bu bölgeyi % 27 ile B.Avrupa izliyor. Aşırı kapasite içinde ABD % 16 (2 milyon), D.Avrupa % 9 (1 milyon) ve G.Amerika % 5 (0.6 milyon) pay alıyor.

Gelecekteki gelişmeler

Otomotiv sektöründe geleceğe yönelik önemli gelişmeler bekleniyor. Otomotiv sanayiinin teknolojik olarak gelişmiş bir sanayi olması rağmen, halen önünde değişen pazar ve rekabet koşulları nedeni ile önemli bir gelişme potansiyeli bulunuyor. Bu potansiyel, gelişmiş pazarlarda yeni model-yeni teknoloji; gelişen pazarlarda

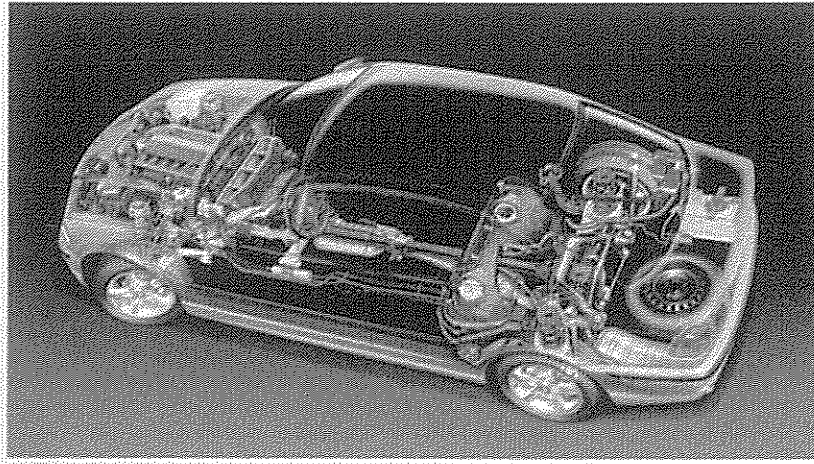
ise kapasite ve bu pazarlara uygun araç üretimine ilişkin yatırımları gerektiriyor.

2005 yılı için üretimin dünya genelinde % 20 artacağı tahmin ediliyor. Bu üretim artışı AB, K.Amerika ve Japonya'da düşük oranda kalacak. Buna karşılık G.Kore başta olmak üzere D.Avrupa, G.Amerika ile Asya-Pasifik bölgesinde daha yüksek üretim artışı görülecektir. G.Kore ile birlikte bu bölgede özellikle Çin, Hindistan, Tayland ve Tayvan başta olmak üzere Endonezya, Malezya, Filipinler, Vietnam ve Pakistan'tan oluşan ülkelerde 7.7 milyon adetlik bir artışla, 2000'li yıllarda 15.8 milyon adetlik bir kapasitenin ortaya çıkabileceği tahmin ediliyor.

Gelecekteki gelişmelerin üreticiler ve pazar açısından başlıca nitelikleri aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Üretici firmalarla ilgili gelişmeler

- Küresel stratejiler çerçevesinde şirketler arasında birleşme, satınalma yolu ile devir veya çeşitli düzeylerde işbirliği ve yeni ortaklıkların kurulması sonucu, üretimin giderek belirli şirketlerde yoğunluk kazan-

Türkiye ekonomisi için 3. büyük sektör olan otomotiv sanayii, 1987-1993 yılları arasında %12,5 gibi yüksek bir büyüme hızı ile gelişti.

ması süreci devam edecek.

- Bu şekilde genişleyen ve küreselleşen şirketlerde küresel araç konsepti ile ilgili çalışmalar hız kazanacak. Bu amaçla oluşturulan küresel/yerel şirket anlayışı ile küresel pazarlara yerel ürünlerin üretilmesi ve pazarlanmasında yeni yöntemler geliştirilecek. Yeni ürün geliştirilmede, yerel ve küresel yönetimlerin üstün olan yönleri kullanılacak.

- Şirketler arasında ortak AR-GE projeleri ile birlikte ana ve yan sanayi arasında ortak-proje (co-design) yanında şirketler arasında ortak-üretim (co-production) uygulamaları yaygınlaşacak. Bunun yanında müşteri ile birlikte

yeni ürün yaratma (co-creating with customer) olarak adlandırılabilen yeni gelişen bir uygulama gündemde bulunuyor.

- AR-GE ve insan gücü eğitimi amacı ile ulusal ve bölgesel düzeydeki devlet yardımları fonları ve hükümetler ile ekonomik birliklerin bu projelere destekleri artarak devam edecek.
- Yan sanayi ile işbirliğini daha da arttıracak ve üretim giderlerini azaltacak çalışmalara ağırlık verilecek.
- Değişen ve giderek küreselleşen çevre ve güvenlik standartlarına uyum amacı ile:

- yeni motor teknolojileri,
- hafif yapı ve yeni malzemeleri,
- geri kazanımlı malzeme teknolojileri gelişecek.

- Araçlarda gaz yakıtlarının kullanımı yanında elektrik motorlu araçların geliştirilmesine devam edilecek ve karma tahrikli araçların geliştirilmesi ve üretimi gündeme gelecek.

- Küresel pazarlarda küresel teknik mevzuat ve buna göre belgelendirme tip onayı ile ilgili çalışmalar önem kazanacak ve ulusal veya bölgesel belgelendirme yolu ile ticaretin kısıtlanması engellenecek.

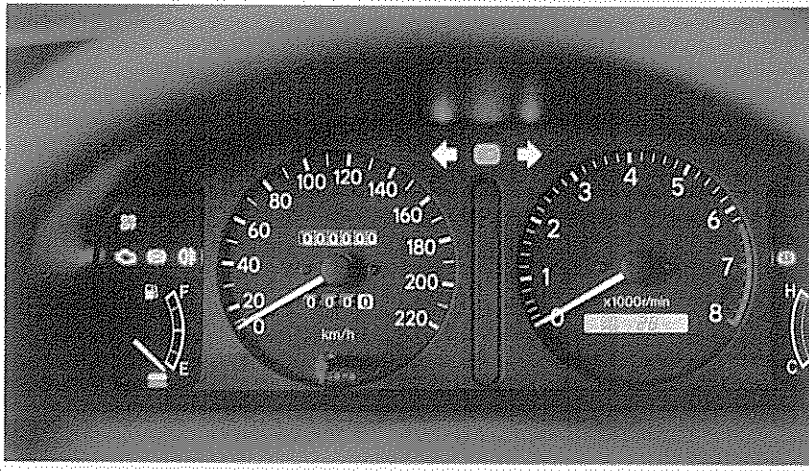
Pazarla ilgili gelişmeler

- Üretici firmalar, gelişmiş pazarlarda pazar paylarını korumak ve arttırmak yanında yeni pazarların geliştirilmesi için yoğun çalışmalara devam edecekler.
- Pazarda müşterinin önemi ve hakimiyeti giderek daha da artacak. Özellikle doymuş pazarlarda yeni ürünler büyük önem taşıyacak.
- Geleneksel sedan veya station wagon otomobiller yerine MPV (Multi Purpose Vehicle), SUV (Special Utility

Vehicle) gibi araçlar ve pikap ile minibüs gibi hafif ticari araçların pazarında gelişmeler olacak.

- Yeni pazarlama teknikleri arasında internetten yararlanarak satış uygulaması hızla artacak.
- Küresel pazarlarda otomotiv ürünlerinin serbest dolaşımını kısıtlayan engellerin giderilmesi, uluslararası ticaret ve ekonomik ilişkilerin temelini oluşturacak.
- Halen tümü ile kapalı bulunan Japonya ve G.Kore pazarlarının diğer ülke ürünlerine dengeli bir şekilde açılması ile ilgili tartışmalar giderek daha da artacak.
- Buna karşılık AB, NAFTA, MERCOSUR ve ASEAN gibi ekonomik birliklerin kendi pazarlarını korumak için

halen uyguladıkları tarife dışı çeşitli önlemler de tartışılacak.

Otomotiv sektörü ekonomi için güvenilir olması ve kolay vergi alınabilme özelliği ile tanınıyor. Bu vergi gelirlerinin toplamı, AB ülkelerinde %18 dolayında.

Türkiye'deki temel veriler

1960'lı yıllarda ithal ikamesi amacı ile kurulmaya başlanan Türkiye'deki otomotiv sanayii, başlangıçta iç pazar ihtiyaçlarına dönük olarak traktör ve yük taşıyan ticari araçların üretimini gerçekleştirdi. 1970'li yıllarda otomobil üretimi içinde küçük öl-

çekli yatırımlara başlandı. Başlangıç yıllarında gerek hammadde ve gerek yan sanayi ürünlerinde Türkiye'de yeterli bir üretim düzeyinin bulunmadığı biliniyor.

1970/1998 yılları arasında otomotiv sektöründe üretim/talep değişimi, büyük iniş ve çıkışlar gösterdi. Sektör ile ilgili belirli bir gelişim stratejisinin bulunmaması da sektörün gelişmesinde olumsuz etkiler yarattı.

Türkiye'deki otomotiv sanayii, kurulduğu 60'lı yıllardan beri AB otomotiv sanayii ile yakın bir entegrasyon içinde yer aldı. '70'li yıllarda lisans alarak teknik işbirliği ile üretim başlatıldı. Bu işbirliği, 1980'li yılların ortasında giderek sermaye katılımı ile ekonomik

işbirliğine dönüştü.

'90'lı yılların başında özellikle otomobilde talebin her yıl % 25'ler düzeyinde ve istikrarlı olarak artışı ile ana ve yan sanayide çok yoğun yatırımlar yapıldı. Kapasite artışı yanında özellikle rekabet için teknoloji yenileme ve yeni model yatırımları ile AR-GE çalışmaları bu dönemde büyük hız kazandı. Öte yandan '90'lı yıllarda ana ve yan sanayideki üretici firmalarla, pazarlama kuruluşlarında yeniden yapılanma çalışmaları tamamlandı.

Bu yıllarda çağdaş üretim teknikleri yoğun eğitim programları ile uygulanmaya geçirildi. Özellikle de kalite yönetim sistemleri kurularak firmalar, uluslararası kuruluşlar tarafından belgelendirildi.

AB ile 1996 yılında gerçekleştirilen Gümrük Birliği süreci, pazarda yeni koşullar yarattı ve özellikle giderek ithalatın serbestleşmesi ile pazarda aşırı rekabet koşulları oluştu. Gümrük Birliği kapsamında sanayi mallarının serbest dolaşımı için gerekli ve zorunlu olan, sinai ve ticari mevzuatın uymunda gerekli düzenlemelerde geç

kahındı. Bunun sonucunda Türk sanayi mallarının ihracatı zorlaştı ve Gümrük Birliği asimetrik bir yapı kazandı. Motorlu araçlar ithalatının ciddi hiçbir düzenlemeye tabi olmaması, pazar payının 1998 yılında % 40'lar düzeyine yükselmesine neden oldu.

Sanayi şirketlerindeki sermaye işbirliği son yıllarda otomotiv pazarlama şirketlerine de yansıdı. Gümrük Birliği ile birlikte Türkiye'de yıllardan bu yana yoğun yatırımları bulunan ve yan sanayinin gelişmesinde büyük katkıları olan TOFAŞ-FIAT, OYAK-RENAULT ve FORD-OTOSAN gibi şirketlerde ortaklar arasındaki ilişkiler, farklı bir boyut kazanarak, sermaye ve yönetimde eşitlendi.

Bunun sonucunda yabancı ortaklar Türkiye'deki tesislerini, kendi küresel stratejik gelişme projeleri içine aldı. Tam entegrasyon olarak adlandırılan bu süreç ile, Türkiye'deki tesisler artık dünya pazarlarına üretim yapacak duruma geldi. Bu üç firmanın 2000 yılları başında yıllık ihracat hacminin 200 bin araç düzeyine yükselmesi bekleniyor. Bu projelerin oluşmasında, özellikle yan sanayinin ulaştığı rekabet düzeyi ve ihracat potansiyelinin çok önemli katkısı bulunuyor.

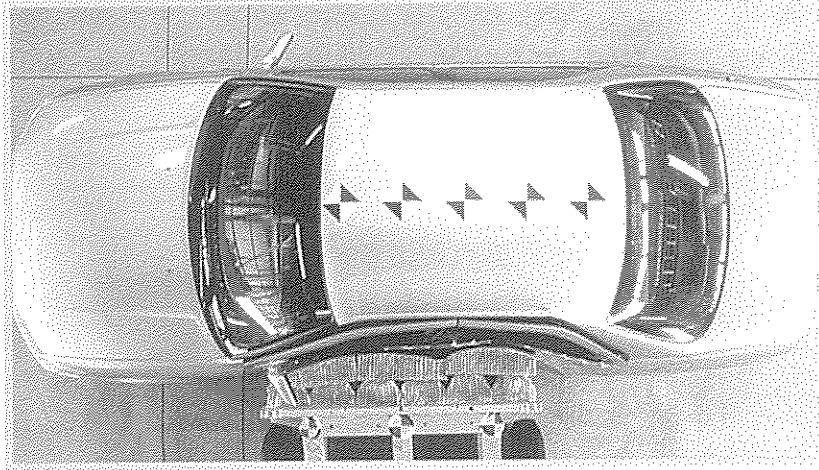
Benzer gelişmeler daha önce otobüs üretiminde MERCEDES BENZ ve MAN şirketlerinde de meydana gelmişti. Bu iki kuruluşun Türkiye üretimleri, başta AB ülkeleri olmak üzere çeşitli ülkelere pazarlanıyor. Öte yandan UZEL ve TÜRK TRAKTÖR fabrikası ürünü traktörler, 1997 yılından bu yana artarak ABD pazarına ihraç ediliyor. BMC şirketi kendi AR-GE olanakları ile geliştirdiği kamyon serisini 1998 yılı içinde AB pazarına ihraç etmeye başladı.

Bütün bu gelişmeler Türkiye'de kurulmuş bulunan otomotiv sanayi-

nin, özellikle '80'li yılların sonundan bu yana yapmış bulunduğu yoğun çalışmalar ile, her türlü olumsuz koşullara rağmen rekabet edebilir bir düzeye ulaştığını gösteriyor.

Otomotiv sanayinin kuruluşundan sonra istikrarlı bir gelişim sağlayabilmesinin ekonomik ve politik koşulları, ancak '80'lerin sonlarında oluştu. Ancak 1994 yılında yaşanan ekonomik kriz, en fazla otomotiv sanayiini etkilemiş durumda. Motorlu taşıt araçlarında toplam üretim ve talebin 1970/1998 yılları arasındaki değişimi incelendiğinde aşağıdaki noktalar belirlenebilir:

- Sektörde üretim 1970 yılında 16 bin adetten, 1976

500 firma sıralamasında otomotivciler,
İSO üyesi kuruluşlar içinde firmaların %12,9'unu,
çalışanların %18,5'ini, brüt katma değer ise
19,4'ünü oluşturuyor.

yılında 6.8 kat artışla 109,493 adete yükseldi.

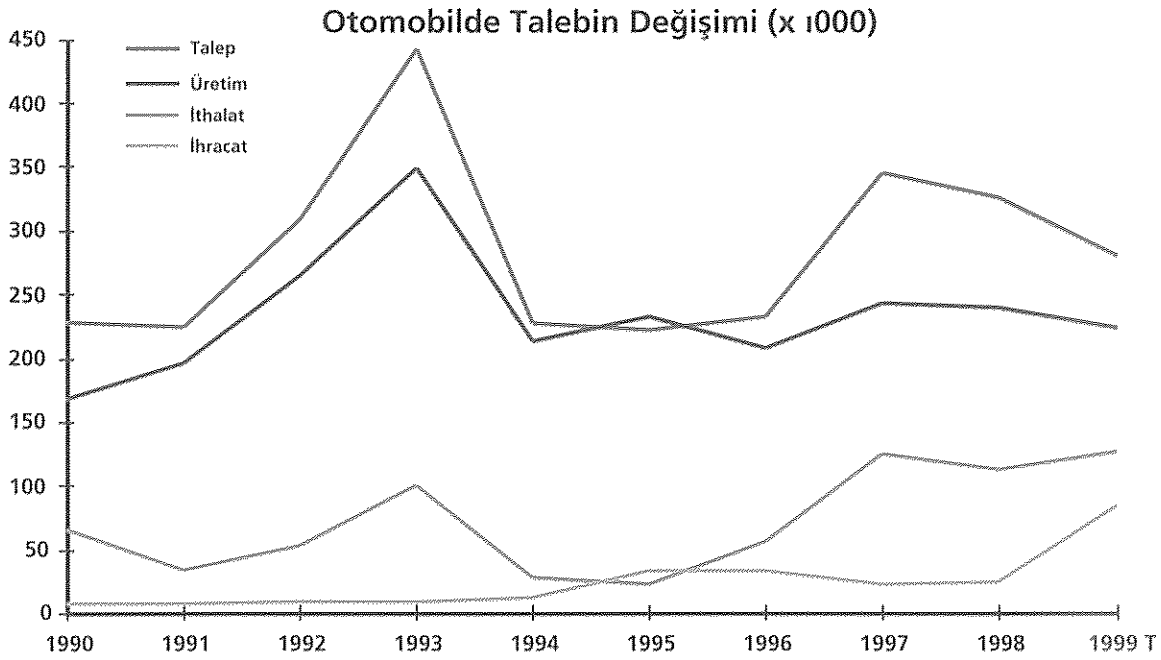
- 1976 yılından sonra yaşanan ekonomik ve politik olumsuzluklar sonucu üretim 2.3 katı azalarak 1981 yılında 47,248 adete kadar indi. Üretim ancak 10 yıl sonra 1986 yılında 112,922 adet ile yeniden 1976 yılındaki düzeyine ulaşabildi.

- Yüksek vergilendirmeden kaynaklanan olumsuz koşullara rağmen, talep potansiyelindeki büyük açık nedeni ile 1989/1993 yılları arasında talepte önemli artışlar izlendi. 1986 yılından sonra 1993 yılına kadar üretim 3.8 kat artarak 1993 yılında 420,656 adete yükseldi.

sonra ithalat hızla artarak ithalatın pazardaki payı % 36 dolayına yükseldi. AB+EFTA ülkelerinin otomobil ithalatındaki payı ise, 1993 yılında % 23 iken 1997 yılında % 65 gibi önemli bir düzeye çıktı.

- 1989 yılında 125 bin adet olan talep, yıllık ortalama % 37 oranında artış ile 1993 yılında 443 bin adet oldu.

- 1989/1993 yıllarını kapsayan dönemde üretimdeki yıllık ortalama artış % 31 ve ithalat ise % 95 gibi çok yüksek bir değerdedir. İthalat pazar payı, 1989 yılında % 6 iken bu oran, 1993 yılında % 23 ve 1998 yılında ise % 35 'e yükseldi.

- 1994 yılındaki ekonomik kriz nedeni ile 1993 yılına göre üretim 1.7 katı oranında azalarak 243,174 adete düştü. Daha sonraki yıllarda 300 bin dolayında seyreten üretim, 1998 yılındaki yeni bir kriz ile yeniden azalma trendine girdi.

- 1989/1993 yılları arasındaki dönemde, otomobil talebindeki hızlı artış, ithalata da yansdı ve ithalat talebi toplam talebe göre daha hızlı arttı. Bu dönemde otomobil ve özellikle hafif ticari araçlarda AB dışı üçüncü ülkelerin ithalat içindeki payı, AB+EFTA ülkelerine kıyasla çok yüksekti. 1994 yılındaki kriz nedeni ile ithalata olan talep % 72 oranında azalmıştı. Ancak 1996 yılından

- 1994 yılındaki kriz nedeni ile otomobil üretimi % 39 oranında azalarak 212,651 adet olarak gerçekleşti. Toplam talep içindeki ithalatın payı ise % 23'den % 12'ye indi.

- 1996 yılında gerçekleşen Gümrük Birliği ile birlikte otomobil pazarı ithalat ağırlıklı olarak gelişti. İthalat içinde AB ülkelerinin ve özellikle Almanya'dan yapılan ithalatın payı büyük oranda arttı.

Otomotiv sanayiinin genel yapısı

Türkiye'de halen kişi başına düşen otomobil sayısı, uluslararası ölçeklere göre geri durumdadır. 1000 ki-

şiye düşen otomobil sayısı dünya ortalaması olarak 90 iken, bu değer Türkiye'de 54 dolayında. Kişi başına düşen milli gelir bazında aynı düzeyde bulunan Bulgaristan, Yugoslavya ve Portekiz gibi ülkelerde 1000 kişi için otomobil sayısı, Türkiye'nin 3 katından daha fazla. Türkiye'nin bu ülkeler düzeyine çıkması halinde dahi, yıllık talebin 800 bin ile 1 milyon dolayında olması gerekli bulunuyor.

Potansiyel talebin reel talep haline dönüşmesinde en önemli engel, Türkiye'de otomobil satışlarına uygulanmakta olan yüksek satış vergileri. Avru-

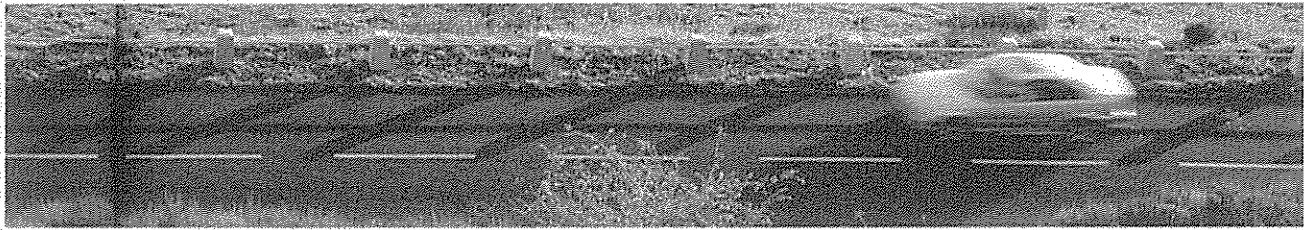
reksinmesi ortaya çıkacak ve bu da dış ödemeler dengesi üzerinde olumsuz etkiler yapacaktır.

Üretimin yapısı

1989-1993 yılları arasında hızla artan otomobil talebi nedeni ile, son yıllarda Uzakdoğu ülkeleriyle lisans ve joint-venture ilişkilerinde bir hareketlenme söz konusudur. 1994 yılından sonra 3 yeni firma TOYOTA, HYUNDAI ve HONDA otomobil üretimi için teşvik alarak yatırım yaptı. Bugün için ana sanayideki 18 firmanın 13'ü

Çizelge 1
Otomotiv Ana Sanayiinde AB Firmaları

Otomotiv Üreticileri	AB Firmaları	AB Dışı Firmalar
Toplam 18	• Fiat Grubu JV	• Isuzu JV
• AB Firmaları 13	• Ford - Avrupa JV	• Mitsubishi L
• AB Dışı Firmalar 5	• Opel - Avrupa FDI	• Toyota JV
• Lisans 6	• Rover Grubu L	• Honda JV
• JV 7	• Man JV	• Hyundai JV
	• M.Ferguson L	• Hino L
	• M.Benz JV	
	• Peugeot L	
	• Renault JV	

pa ülkelerinde % 20'ler dolayında bulunan satış vergileri, Türkiye'de en küçük otomobillerde (< 1.600 cc) bile % 48 ila 50'ler dolayında. Yüksek vergilendirme sonucu olarak, talebin ser-

best pazar koşullarında oluşmasını engelleyerek, sektörün ekonomik ölçeklere ulaşmasını ve uluslararası rekabet gücüne erişmesini geciktiriyor.

Potansiyel talebin gerçekleşmesi halinde Türkiye otomotiv pazarının hacmi, önümüzdeki 5-6 yıllık dönem sonunda, yıllık 10 milyar \$'a ulaşacak. Bu talebin Türkiye'deki otomotiv sanayii ile karşılanması ekonomik bir zorunluluktur. Aksi halde önemli bir döviz ge-

Çizelge 2
Otomotiv Yan Sanayi Firmalarında AB Firmaları

Allibert	C.A.V.	Glacier	Mintex	R.Bosch
Autoliv	Champion	Good-Year	Monreo	SPA
Baren	Doduco	Jeager	Moto Becane	Vachette
Bendix	Eaton	Lucas	Phonix	Valeo
B.Faure	Ferodo	M.Malerri	Pirelli	ZF
C.E.A.	Freudenberg	MGI	Packard	Walterscheid

AB'deki firmalar ile yakın ilişki içinde bulunuyor. (Çizelge-1)

'60' lı yıllarda üretici firmalar içinde tüm parçalar üretilirken, kapasitelerin artması ve yan sanayide

yatırımların gelişmesi ile birlikte sektörde önemli ağırlığı bulunan yan sanayi oluşmuştu. Ana üreticilerin teknik ve ekonomik desteği ile kurulan ve gelişen yan sanayi bugün kendi alanında önemli bir potansiyele sahip.

Yan sanayide AB firmalarının ağırlığı daha da fazla. 40'ın üzerinde AB kaynaklı firma yan sanayide lisans ve JV kurmak suretiyle işbirliği içinde. (Çizelge-2)

Türkiye'deki otomotiv sanayiinin geleceği

Türkiye ekonomisi için gıda ve tekstil sektörlerinden sonra 3. büyük sektör olan otomotiv sanayii, 1987-1993 yılları arasında % 12,5 gibi yüksek bir büyüme hızı ile gelişti. 1990-1995 yılları arasında yapılan yatırım toplamı 5 milyar \$ dolayındadır. Sektör 0,5 milyon kişiye doğrudan veya dolaylı istihdam sağlıyor. Tümü ile kayıtlı ekonomi içinde bulunan tek sektör olarak, ekonominin güvenilir bir vergi geliri kaynağını oluşturuyor.

ISO tarafından her yıl yapılan 500 firma sıralamasında otomotiv sanayii firmaları ISO üyesi özel kuruluşlar içindeki firmaların % 12,9'unu oluşturuyor. Bu değerlendirmeye göre otomotiv sanayii firmaları, çalışanların % 18,5'ini, brüt katma değer ise % 19,4'ünü oluşturuyor. ISO sıralamasında Türkiye'nin ilk 10 özel sektör kuruluşu arasında FORD-OTOSAN 3'üncü, MERCEDES-BENZ TÜRK 4'üncü, Oyak RENAULT 5'inci ve TOFAŞ ise 6'ıncı sırada yer alıyor.

Sektör, yüksek katma değer sağlama potansiyeli yanında sanayileşmenin ve teknolojik gelişmenin temelini oluşturuyor. Türkiye, geoekonomik konumu ile, bölgesinde bir otomotiv üretim merkezi olmaya aday tek ülke niteliğinde. Ülke içinde hızla artan genç nüfus, satın alma gücü ve yoğun kentleşmenin değiştirdiği tüketim kalıplarına karşılık halen çok düşük düzeydeki otomobil yoğunluğu, Türkiye'nin önemli bir talep potansiyeli bulunduğunu gösteriyor.

Otomotiv sanayii mevcut kurulu kapasitesi, yan sanayinin potansiyeli, yurt içinde dağıtım/pazarlama örgütünün yaygın oluşu ile önemli bir düzeye ulaşmış durumda. Son 10 yıl içinde yoğun eğitim programları ile yetişen üstün nitelikli insan gücü, sektördeki rekabet gücünün en önemli dayanağını oluşturuyor. Sektörde yabancı ortakların dünya pazarlarındaki gücü, ulaşılan teknolojik bilgi birikimi ve uluslararası belgelendirme ile kanıtlanmış kalite yönetim sisteminin varlığı, ulaşılan rekabet düzeyini gösteriyor.

Son yıllarda firmalarda oluşan AR-GE grupları ile başlatılan araştırma ve geliştirme çalışmaları, bu konuda üniversitelerdeki gelişmeler ile uluslararası teknik mevzuata uyum için sürdürülen yoğun çalışmalar, geleceğe yönelik ilgi çekici gelişmelerdir.

Buna karşılık sektörün içinde bulunduğu olumsuz koşullar devam ediyor. Yüksek vergileri ile talebin baskı

altında tutulması yanında üretimde aşırı sayıda firmanın bulunması, firmaların kurulu kapasitelerini ancak % 30 ile 40 oranında kullanabilmesine yol açıyor. Aşırı motorlu taşıt üretici sayısı, yan sanayideki kurulu tesislerde ekonomik ölçeklere ulaşılmasını güçleştiriyor.

1994 yılında yaşanan kriz nedeni ile rekabet gücünden önemli oranda kayıpla Gümrük Birliği'ne girildi. Gerekli mevzuat uyumu yapılmadığından hızla artan ithalata karşı ciddi hiç bir önlem alınamadı. Bunun sonucunda 1997 ve 1998 yıllarında düşük kur politikaları ile de özendirilen ithalat, hızla artarak % 40'lar düzeyinde çok yüksek bir pazar payına ulaştı. Makro ekonomik dengelerin 1998 yılının ikinci yarısında aşırı derecede bozulmuş bulunması sektörü yeni bir talep daralması ile karşı karşıya getiriyor.

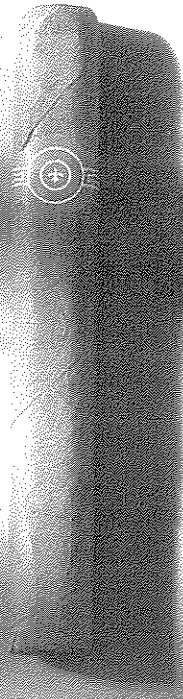
Sektör ile ilgili olarak bir plan ve strateji eksikliği yanında ekonomik ve politik belirsizlik ile devlet kurumları arasında koordinasyon eksikliği, olumsuz koşulları daha da genişleten olgular. Bütün olumsuz koşullara karşın, Türkiye'deki kurulu otomotiv ana ve yan sanayii, uluslararası pazarlara üretim yapan bir sanayi haline dönmüştü. Ve ürünlerini ABD ve AB gibi gelişmiş pazarlara ihraç edebilecek bir düzeye ulaştı. Sektör bu konumuna büyük yatırım ve çabalarla geldi.

Türkiye'deki otomotiv sanayii gelecekte teknik mevzuat uyum çalışmalarına devam edecek. Bundan böyle talebe uygun kapasite artışına dikkat edilmesi ve öncelikle mevcut kapasitenin tümü ile kullanılması gerekli. Sektörde yeni model ve teknoloji yatırımları devam ederken, özellikle ana ve yan sanayi arasındaki işbirliği geliştirilerek ihracat odaklı üretime devam edilecek. Kalite ve verimlilikte ulaşılan küresel düzeyin devamı için, insangücü eğitimi her düzeyde sürekli olarak devam edecek.

Bunlar yapılırken devletin bu sektörle ilgili kısa vadeli ve herhangi bir stratejiden yoksun yaklaşımını değiştirmesi gerekir. Sektörün öncelikli sektör olarak benimsenmesi ve istikrarlı iç pazarın kurulması ve korunması öncelikli olmalıdır. Yukarıda anılan olumsuz koşulların bir plan içinde giderilmesi ile sektör, yakın bir gelecekte Türk ekonomisinin rekabet gücüne sahip en önemli bir kesimi olacaktır.

Prof.Dr. Ercan Tezer

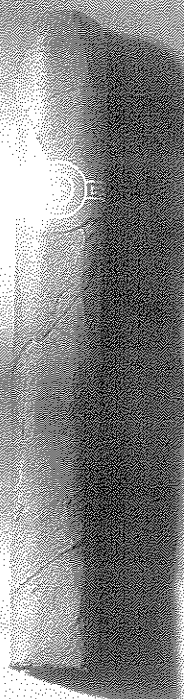
Otomotiv Sanayii Derneği Genel Sekreteri

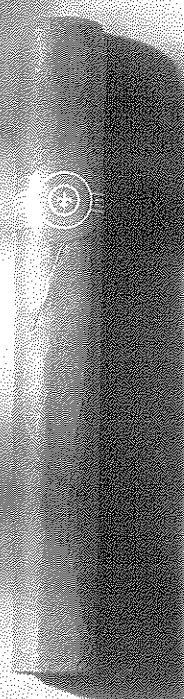
*1982'den 1991'e
her yıl ABD'nin En İyi
10 Otomobili'nden biri*

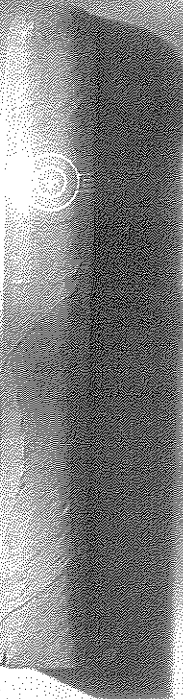
*1989 ve 1990
ABD'de En Çok
Satan Otomobil*

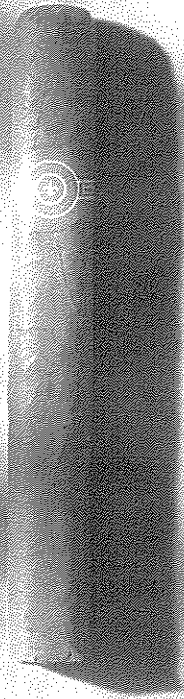
*1991
ABD'de En Çok
Satan Otomobil*

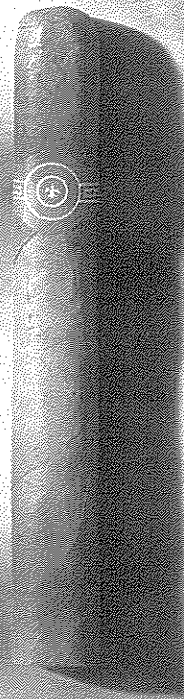
*1993 ve 1994
Japonya'da
Yılın Otomobili*

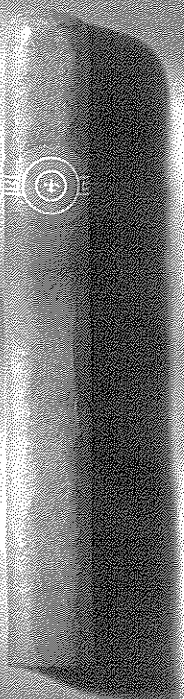
*1994
ABD'nin En İyi
İthal Otomobili*

*1995
ABD'nin En İyi 10
Otomobili'nden biri*

*1998
ABD'nin En İyi 10
Otomobili'nden biri*

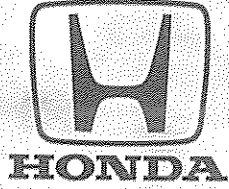
*Bunu da
size ayırdık.*

ANADOLU GRUBU

Anadolu Honda Otomobilcilik A.Ş. bir Anadolu Grubu ve Honda Motor Co. Ltd. ortaklığıdır.

Honda, otomobillerinin, model, teknik özellik ve renklerinde değişiklik yapma hakkını saklı tutar. Honda Accord, tüm Honda modelleri gibi iki yıl sınırsız kilometre garantisine sahiptir.

Honda
sabiplerine
400 milyon TL
ek avantaj

Yaşamın keyfini çıkarmayı bilenler bol ödüllü Yeni Honda Accord'da 3 lt, 200 PS, V6 veya 2 lt, 147 PS motor seçenekleri, PGM-FI teknolojisi, çok noktadan bağlantılı, bağımsız, çift salıncaklı süspansiyon sistemi, çift hava yastığı, ABS, elektronik motor kilidi, otomatik klima, 8 kademeli otomatik koltuk ayarı, ısıtmalı ön koltuklar, deri döşeme, abşap ön panel, CD çalar, 6 hoparlör, elektrikli açılır tavan bulacaklar.

Honda Accord şimdi tüm kapıları açan kredi şartlarıyla sunuluyor.

Kredi miktarı (TL)	Vade (Ay)	Faiz oran (%)	Aylık Ödeme (TL)
6 milyar	6	0	1.000.000.000
12 milyar	6	3,09	2.240.243.809
6 milyar	12	2,71	600.133.268
12 milyar	12	4,42	1.336.426.616

YENİ HONDA ACCORD

Deprem sonrası yokluğu hissedilen

Sosyal güvenlik reformu

Yusuf Alper

45 Saniye! Bir insan ömrü için çok kısa; ancak tabii bir felaket, bir deprem için çok uzun bir süre. İnsanı hayata bağlayan her şeyin; canının, sevdiklerinin ve mal varlığının yok olmasına yetecek kadar uzun bir süre. Türkiye, 17 Ağustos gecesi, hiç yabancı olmadığı, fakat yalnızca belirli bölgelerde olur kanaatine kapıldığı deprem tehlikesini bu defa, nüfusun en yoğun, ekonominin en gelişmiş olduğu, Marmara Bölgesi'nde yaşadı. Yerel depremlere alışık olan Türkiye, bölgesel bir depremi yaşadı ve kapsadığı alan, süresi, şiddeti ve verdiği zararlar, tamamlanmasına sayılı günler kalan XX. yüzyılın en büyük felaketi ile karşılaştı.

İnsanlık tarihi gerçekte, insanın istek ve iradesi dışında meydana gelen; insanın ruh ve beden bütünlüğüne, mal varlığına zarar veren ve gelir kesilmesine yol açan tehlikelerle mücadele tarihidir. Bu zararlardan biri veya bir kaçını aynı anda ortaya çıkabilir, ancak her halükarda tehlike, insanı muhtaç duruma düşürür ve korunma ihtiyacını ortaya çıkarır. Verdiği zararlar, insanoğlunu kaçınılmaz olarak tehlikelerle mücadele etmek zorunda bırakmıştır. Deprem bu tehlikelerden sadece bir tanesidir.

**Deprem sonrasında
acil olan sağlık, beslenme,
barınma gibi temel
ihtiyaçlar karşılandıktan
hemen sonra,
mağdur olan insanların
geçim imkanlarının
sağlanması
gündeme gelecektir,
bu da sosyal
güvenlikle ilgilidir.**

Tehlikelerle mücadelenin iki cephesi var: Bunlardan ilki, tehlikenin kendisine yöneliktir ve onu tamamen yok etmeye veya en azından vereceği zararları asgariye indirme amacı ile yapılır. İnsanoğlu bazı tehlikeleri tamamen veya büyük ölçüde ortadan kaldırırken, bazılarının da verdiği zararları ancak asgariye indirebilmiştir. Tehlikelerle mücadelede sağlanan başarı ile ülkenin gelişme seviyesi arasında da doğrudan bir ilişki vardır. Bu açıdan bakıldığında, tehlikelerle mücadelede başarılı olmuş veya zararlarını azaltmış ülkeleri "gelişmiş", başarısız olanları da "geri kalmış"

ülke olarak tarif etmek yanlış olmayacaktır.

Tehlikenin kendisine karşı yürütülen mücadelede sağlanan başarı ne olursa olsun, insanoğlu mutlaka tehlike ile karşılaşacak ve zarar görecektir. Sağlık şartları ne kadar iyileştirilirse iyileştirilsin bazı insanlar mutlaka hastalanacak, yaşlanacak ve öleceklerdir. Bu durumda, tehlike ile mücadelede ikinci bir cephe açmak gerekecektir: Bu mücadele, tehlikenin zararlarını ortadan kaldırmaya yönelik sosyal güvenlikle ilgilidir. Sosyal güvenlik; tehlikenin, çalışma gücüne, gelir kesilmesine ve

gider artışına yönelik olarak verdiği zararların ortadan kaldırılması, insanların muhtaçlıktan kurtarılması mücadelesidir.

Marmara Bölgesi'nde yaşanan deprem, henüz sayılarını bile tam olarak tespit edemediğimiz çok sayıda insanın ölümüne neden olurken, hayatta kalanların da çalışma güçlerini, işlerini kaybetmelerine yol açtı. Deprem sonrasında acil olan sağlık, beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlar karşılandıktan hemen sonra, mağdur olan insanların geçim imkanlarının sağlanması gündeme gelecektir ki, bu da sosyal güvenlikle ilgilidir. Bu ihtiyacın karşılanması daha uzun dönemli ve daha maliyetli olacaktır. Türkiye'nin çok güçlü bir sosyal güvenlik sistemine sahip olması gerektiği gerçeği, yaşanan depremle bir kez daha ve daha geçerli gerekçelerle ortaya çıkmıştır.

Sistemde kriz ve reform ihtiyacı

1990'lı yıllar, Türk sosyal güvenlik sisteminin kriz yıllarıydı. Sigortalı, sağlanan sosyal güvenlik garantisinin yetersizliğinden; işveren, sistemin getirdiği mali yük ve sorumluluklardan; devlet ise, ekonomik istikrarı bozan etkilerinden dolayı sistemi eleştiriyorlardı. Çok yönlü ve giderek yoğunluğu artan eleştiriler, sosyal güvenlik sisteminde köklü değişiklikler yapılması gerektiği yönündeki görüşlerin de güçlenmesine yol açtı ve sosyal güvenlik sisteminde reform yapılması ihtiyacı gündeme geldi.

Sosyal güvenlik için tahsis edilen kaynakların yetersizliği yanında politik gerekçeleri ağır basan, temel sosyal güvenlik prensiplerine ve sigortacılık ilkelerine aykırı müdahaleler, henüz 50 yıllık bir tarihi olan Türk sosyal güvenlik sisteminin varlığını sürdürülemez bir noktaya getirdi.

Bu noktada özellikle belirtilmesi gereken husus, sistemi bugünkü noktaya getiren gelişmelerde bütün sosyal tarafların payının olmasıdır. Nitekim, sosyal sigorta kurumları üzerine kurulmuş bir sosyal güvenlik sisteminin "köl-fet-nimet" veya "maliyet-fayda" dengesi ile işleyebileceği gerçeğini gözardı ederek; "en az ödeyerek en fazla alma" peşinde koşan sigortalı; sigortalıları bildirme ve prim ödeme yükümlülüğünü "kaçınılması gereken bir maliyet" unsuru olarak gören işveren ve nihayet sosyal güvenliğin temel insan haklarından biri ve devlet görevi olduğunu unutturarak sisteme katkıda bulunmaktan imtina eden devlet, sistemi kriz içine düşüren gelişmelerde ortak sorumluluğa sahiptirler.

Türk sosyal güvenlik sistemi, bugün karşılaştığı kriz içine düşüren gelişmeler ve faktörlerin neler olduğu hususunda sosyal taraflar arasında büyük ölçüde bir uzlaşma vardır: sigortasız ve kayıtdışı çalışmanın yaygınlığı,

prime esas kazançların seviyesinin düşüklüğü, ödenmeyen primler ve prim tahsil oranlarının düşüklüğü, devletin finansmana katkısının olmaması, yaş şartına bağlı olmayan emeklilik uygulaması, prim karşılığı olmayan ödemeler, ödenen primlerle bağlanan aylıklar arasındaki ilişkinin zayıflığı, borçlanma uygulamaları, sigorta kurumlarına getirilen ilave yükler, idari ve mali özerklikten yoksun yönetim yapıları, sosyal güvenlik kurumlarının fonlarının yanlış değerlendirilerek eritilmesi.. vs.

Sosyal taraflar, yalnızca sistemi kriz içine düşüren faktörler konusunda değil, sosyal güvenlik sisteminde reform niteliğinde kapsamlı değişiklikler yapılması ve yeniden yapılandırılması gerektiği konusunda da büyük ölçüde görüş birliği içindedirler. Sağladığı sosyal güvenlik garantisi-

nin seviyesinin yetersizliği yanında sosyal güvenlik kurumlarına yapılan transferlerin ekonomik istikrarı bozan etkileri, sistemi "sürdürülemez" hale getirmiştir. Kapsamına aldığı kişilere, insan haysiyetine yaraşacak seviyede ve standartta yeterli sosyal güvenlik garantisi sağlayan, sürekli ve yüksek gelir kaynaklarına sahip, mali dengeleri kurulmuş "sürdürülebilir bir sosyal güvenlik sistemi" oluşturma gereği bütün kesimlerce paylaşılmaktadır.

Nasıl bir reform?

Sosyal güvenlik sisteminin kriz içinde olduğu ve krize yol açan sebeplerin neler olduğu konusunda sosyal taraflar arasında büyük ölçüde görüş birliği olmasına rağmen, nasıl bir reform yapılması gerektiği konusundaki görüş ve öneriler farklılaşmaktadır. Tıbbi bir ifade ile açıklamak gerekirse, "teşhiste görüş birliği, tedavide görüş ayrılığı" vardır. Çalışanlar ve işverenler, bazı noktalarda görüş ayrılığına düşmelerine rağmen; kayıtdışı çalışanların azaltılması, prim tahsilatının artırılması, fonların etkin şekilde değerlendirilmesi, sosyal güvenlik kurumlarının yönetim yapılarının özleştirilmesi, devletin finansmana katılması ve emeklilik yaşının makul bir seviyeye çekilmesi ile ilgili düzenlemelerle mevcut sistemin iyileştirilebileceğini savun-
dular. Devlet, sosyal güvenlik sisteminin bütçe üzerindeki yükünü azaltacak mali tedbirlerin alınmasına ağırlık veren değişiklikleri krizden çıkış yolu olarak öne sürdü. Sosyal güvenlik sisteminde, reform yapılması anlamına gelebilecek köklü değişiklikler yapılarak sistemin yeniden yapılmasını öngören radikal teklifler ise sosyal güvenlik sistemi ile ilgili araştırma raporları hazırlayan uluslararası örgütler, Türkiye'deki bazı meslek örgütleri ve akademisyenlerden geldi. Bu kesimler, bütüncü bir yaklaşımla, Türk sosyal güvenlik sisteminin kurumsal yapısından finansmanına, işleyiş esaslarından koruma anlayışına kadar her alanda kapsamlı değişiklikler yapılması halinde sistemin krizden

kurtulabileceğini ve ancak bu durumda bir reformdan bahsetmenin mümkün olabileceğini belirttiler.

1995 seçimlerinden sonra görev alan bütün hükümetler, sosyal güvenlik sistemi ile ilgili değişiklikler yapmak için çalışmalar yaparak kanun tasarıları hazırladı. Bunlardan ancak, 57. Hükümet tarafından hazırlanan tasarı, çalışma hayatı ve özellikle de sosyal güvenlikle ilgili düzenlemelerin nasıl bir süreç içinde ve hangi sonuçlarla hayata geçirilebileceğinin literatüre geçecek bir örneği olarak, TBMM'de kabul edilerek kanunlaşabildi. Daha önceki hükümetler gibi, 57. Hükümet de kendi getirdiği düzenle-

melerin bir sosyal güvenlik reformu olduğu iddiası ile ortaya çıktı. Acaba bu kanun ile getirilen değişiklikler, Türk sosyal güvenlik sisteminde bir reform anlamına geliyor mu? Bu sorulabilir.

**Son düzenlemeleri,
özellikle de reform
niteliğindeki değişiklikleri,
yalnızca hukuki
açıdan değil, iktisadi,
sosyal ve kültürel
açıdan da altyapısı
hazırlanarak hayata
geçirilmesi gereken bir
sosyal proje olarak
değerlendirmek gerekir.**

Son değişiklikler, bir reform değildir

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) son tasarıyla ilgili olarak hazırladığı raporu kamuoyuna, "Sosyal Güvenlik Reformu" başlığı altında takdim etti. Raporun, "Mevcut Durum" başlıklı ilk kısmında reformun gerekçeleri şöyle sıralanıyor:

- Sosyal güvenlik sistemi çöktü,
- Sistemin önemli yapısal sorunları var,

• Sosyal güvenlik sistemi gelecekte de ciddi tehditler altında,

• Sosyal güvenlik sisteminin sorunları ekonomik istikrarı da tehdit ediyor.

Özellikle, bütçeden sosyal güvenlik kurumlarına yapılan transferlerin GSMH'nın % 2.82'sine ulaştığı ve gerekli tedbirler alınmadığı takdirde bu oranın, 2005 yılında % 4.6'ya, 2050 yılında ise % 16.8'e ulaşacağı belirtiliyor. "Mevcut Durumun Devamı" başlıklı ikinci kısımda ise, eğer ciddi tedbirler alınmazsa, 1995 yılında % 66 olan prim gelirlerinin emekli aylıklarını karşılama oranının sürekli azalacağı ve 2050 yılında % 23'e düşeceği, aktif

sigortalı/pasif sigortalı oranının 1 oranına yaklaşacağı ve bu durumda primlerin tam tahsil edilmesi ve fonların etkin şekilde değerlendirilmesi halinde bile sistemin kriz içine düşmekten kurtulamayacağı ileri sürülüyor.

Raporda ayrıca, ülkemiz şartlarında yapılacak bir sosyal güvenlik reformunun, aşağıda sıralanan sekiz temel unsur üzerine oturtulması gerektiği belirtiliyor:

- Kayıtdışı istihdamın sisteme dahil edilebilmesi,
- Gerçek ücret beyanının teşvik edilebilmesi,
- Asgari bir emeklilik yaşının belirtilmesi,
- Yoksulluk sınırı altındakilere yardım yapılabilmesi,
- Bireysel emeklilik planlarına imkan verilmesi,

dahale alanlarını oluşturduğu ifade ediliyor.

ÇSGB, reformun ikinci aşamasını Temmuz 1999-2000 olarak belirliyor. Bu aşamada; tamamlayıcı ikinci ayak özel emeklilik fonlarının uygulanması, kayıtlı çalışma ve prim tahsilatını artırıcı tedbirlerin alınması, kurumsal reformların yapılması, genel sağlık sigortasının hayata geçirilmesi, sağlık hizmetlerinin SSK'dan ayrılması ve sosyal güvenlik kurumları ile sosyal yardımların iki ayrı çatı altında toplanması süreçlerinin tamamlanacağı belirtiliyor. Bu durumda, son yasal düzenleme ile bir sosyal güvenlik reformu gerçekleştirilmiyor. Ancak reformun ilk adımlarının atılmış olduğu görülüyor.

- Sağlık sigortası ile hizmet arzının birbirinden ayrılması,
- Norm ve standart birliğinin sağlanması, ve
- Sosyal güvenlik kurumlarında verimliliğin ve kaliteli hizmet sunumunun sağlanması.

İlk aşaması Temmuz 1999 olarak saptanan bu çalışmada; emeklilik yaşının yükseltilmesi, prim ödeme gün sayısının artırılması, prime esas ücret tavanının yükseltilmesi, kayıtlılığı ve tahsilatı artırıcı tedbirlerin alınması, sağlık harcamalarının denetimi, norm ve standart birliğinin sağlanması ile değişikliklerin gerçekleştirileceği belirtiliyor. Kanun tasarısının genel gerekçesinde, bu düzenlemelerin sisteme yapılması gereken acil mü-

Yeni kanun neleri değiştirdi, neler getirdi?

Hükümet, sosyal güvenlik sistemi ile ilgili değişikliklerin gerekçesini ağırlıklı olarak finansman krizine dayandığı için, getirilen düzenlemelerde bu problemi çözmeye yönelik tedbirlerin ağırlığı dikkati çekiyor. Ancak kanun, özellikle işsizlik sigortasının oluşturulması ile ilgili düzenlemelerin de tasarıya ilave edilmesi ile sosyal güvenlik mevzuatının tamamını ilgilendiren kapsamlı değişiklikleri içeriyor. Bu değişiklikler ana hatları ile şunlardır:

- Kayıtdışı çalışmayı önlemek üzere, işyeri ve sigortalı bildirimini ile ilgili bildiregelerin, sigortalı çalışmaya başlamadan önce verilmesi öngörülüyor,
- Hastalık sigortasından faydalanmada staj süresi geti-

riliyor, protez araç ve gereçlerinin bedeline, asgari ücrete bağlı katkı esası getiriliyor,

- Yaşlılık, malullük ve ölüm aylığının hesaplanması ile arttırılması esasları değiştiriliyor; aylıkların hesaplanmasında bütün sigortalılık süresindeki kazançların ayarlanmasında ise, TÜFE ve GSYİH oranındaki artışların dikkate alınması benimseniyor,

- En tartışmalı husus olan emekli olma yaşı her üç kurum mensupları için emekli olma yaşı bakımından aynı hükümlerle düzenleniyor, yürürlük tarihinden sonra sigortalı olan kadınların 58; erkeklerin 60 yaşında emekli aylığına hak kazanmaları, halen çalışmakta olan sigortalıların da 10 yıllık bir geçiş dönemi içinde kademeli olarak emekli olma yaşlarının yükseltilmesi benimseniyor,

- Prime esas kazançların altı ve üst sınırlarının tespit esasları ile yükseltilmesi ile ilgili esaslar değiştiriliyor,

- Tarım sigortalıları başta olmak üzere bazı sigortalıların ve sigorta kollarının prim oranları yükseltiliyor,

Sosyal tarafların beklentilerinin aksine, işsizlik sigortası dışında devlet, doğrudan sistemin finansmanına katılmıyor, değişikliklerin getirdiği finansman yükü sigortalılar ve özellikle de işverenlerin üzerine aktarılıyor. Bu değişiklikler ile sosyal güvenlik primlerinin, istihdamı daraltan istihdam vergisi olma özelliği güçlendiriliyor.

Aylıkların hesaplanması ve ayarlanması ile ilgili esaslar değiştirilirken, yeni sistemin sigortalılar açısından ne getirdiği yeteri kadar açıklanmıyor. İlk hesaplamalar, sigortalılara bağlanacak aylıkların seviyesinin yeni sistemde daha düşük olacağı yönündedir. İşsizlik sigortası bir yana bırakılırsa, aylıkların enflasyon oranına bağlı olarak ayarlanması dışında sigortalılara yönelik iyileştirici değişiklikler getirilmiyor.

Yaş şartı olmaksızın emekli aylığı bağlanmasına imkan veren bir sosyal güvenlik sistemi düşünülemezdi ve Kanun, bu yönüyle savunulması mümkün olmayan bu yanlışlığı ortadan kaldırmış oluyor. Ancak, sosyal tarafların konuya yaklaşımı sebebiyle yaş ile ilgili tartışmalar daha

Ekonomik istikrarı bozan ve ona yük olan değil, iktisadi büyüme için ihtiyaç duyulan kaynakların yaratılmasına katkıda bulunan bir sistem oluşturulmalı.

- Hizmet birleştirilmesi esasları değiştirilmiş; en uzun süre ile sigortalı olunan kurumdan aylık bağlanması benimseniyor,

- Kanuoyunda oluşan tepkileri yumuşatmak için tasarıya sonradan yapılan ilave ile 1959 yılından beri tartışılmakta olan işsizlik sigortası getiriliyor,

- Tasarıya sonradan eklenen geçici bir madde ile Marmara bölgesinde yaşanan deprem felaketinde ölenlerin hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanması şartları kolaylaştırılıyor (Bu düzenleme, sonraki yıllarda benzer durumlar ortaya çıktığı zaman, aynı yöndeki talepler dolayısıyla ciddi problem yaratabilecektir).

Bir bütün olarak yeni kanunla getirilen değişiklikler incelendiği zaman, sosyal sigorta kurumlarının mali problemlerini çözmeye yönelik tedbirlere ağırlık verildiği görülüyor. Bir yandan emekli olma yaşı yükseltilerek sosyal sigorta kurumlarının giderleri azaltılmaya çalışılırken diğer yandan da prime esas kazançların sınırları ve prim oranları yükseltilerek gelirlerinin artırılması amaçlanıyor.

uzun süre devam edecek gibi gözüküyor.

Kamu personel rejimi değiştirilmeden, sosyal güvenlik reformu ile ilgili düzenlemelerin Emekli Sandığı mensupları için ciddi sakıncalar ortaya çıkarabileceği ve sosyal güvenlik kurumlarının birleştirilmesine yönelik en önemli engelin Emekli Sandığı'nın statüsünden kaynaklandığı bir kez daha ortaya çıkmıştır.

Bir işsizlik sigortasının kurulması, sosyal taleplerin karşılanması bakımından kaçınılmaz olmakla birlikte, Türkiye bu sigorta kolunun oluşturulması ve işletilmesi ile ilgili çok yönlü problemleri yaşamaya başlayacak.

İşsizlik sigortasının kurulması dolayısıyla, ilave mali yük getirmemesi amacıyla zorunlu tasarruf uygulamasının bir alternatif olarak görülmesi ve kaldırılması yeni düzenlemenin en stratejik hatasını oluşturmuş durumda. Bir yandan sosyal güvenlik reform paketinde öngörülen ikinci ayak sosyal güvenlik kurumlarının oluşturulması için önemli bir fırsat kaçırılmış, diğer yandan daha önce tasarruf bonusu ve MEYAK örneklerinde ol-

duğu gibi devlete olan güven zedelenmiş oluyor.

Siyasi iktidar, tasarı hazırlandıktan sonra, sosyal tarafların taleplerini ve görüşlerini dikkate alacak bir süreci başlattı. Başta, Ekonomik ve Sosyal Konsey'in toplanması olmak üzere sosyal tarafların temsilcileri ile resmi ve gayriresmi görüşmeler gerçekleştirildi. Bu görüşmeler, emekli olma yaşı ve prim ödeme gün sayısında bazı yumuşatmaları beraberinde getirdi. Ancak siyasi iktidar bütün tepkilere rağmen tasarıyı TBMM'den geçirdi. Bunu da, Meclis'i daha önce görülmeyen bir yoğunlukta çalıştırarak yapmış oldu. Kanun'un, deprem sebebiyle verilen aradan sonra tekrar görüşülmeye başlanarak kabul edilmesi, siyasi iktidarın bu konudaki kararlılığının bir başka delili olarak hatırlanacaktır.

Türkiye, sosyal güvenlik sistemini tartıştı

Sosyal güvenlik sistemi ile düzenlemeler, çalışma hayatının diğer alanları ile ilgili düzenlemelerden farklı olarak, hem daha geniş toplum kesimlerini ilgilendiriyor, hem de ileriye ve geriye dönük uzun dönemli etkileri içeriyor. Son yasal düzenleme ile ilgili süreçte yaşanan gelişmeler bunu çok açık olarak ortaya koydu. Sosyal güvenlik sistemi ile ilgili düzenlemeleri, özellikle de reform niteliğindeki değişiklikleri, ayrıntılı ve kapsamlı çalışmaları gerektiren, yalnızca hukuki açıdan değil, iktisadi, sosyal ve kültürel açıdan da alt yapısı hazırlanarak hayata geçirilmesi gereken bir SOSYAL PROJE olarak değerlendirmek ve uygulamak gerekir.

Sosyal güvenlikle ilgili kanunun çıkarılma süreci, kamuoyunda sosyal güvenlik sistemi ile ilgili tartışmaların çok yönlü ve boyutlu olarak yapılmasına yol açtı. ÇSGB tasarısının, hükümetin IMF ile görüşmelerinin sürdürüldüğü bir dönemde ve kamuoyunun en duyarlı olduğu

emeklilik yaşında, adeta pazarlık süreci başlatır gibi kadın ve erkekler için 62 yaş ile ortaya çıkılması bir anda tansiyonu yükseltti. Çalışma hayatının tarafları ile yapılan görüşmeler ve Ekonomik Sosyal Konsey toplantısı, tasarıda bazı hükümlerin yumuşatılmasına vesile olsa da tepkiler azalmadı. Sendikalar, memur kuruluşları ve meslek

örgütleri Türk-İş'in önderliğinde bir Emek Platformu oluşturarak genel grev uygulamasına kadar uzanan eylemleri gerçekleştirdiler. Tepkiler, hükümeti tasarıyı yeniden gözden geçirmeye zorladı ve başlangıçta olmayan işsizlik sigortasının tasarıya ilave edilmesi ile sonuçlandı.

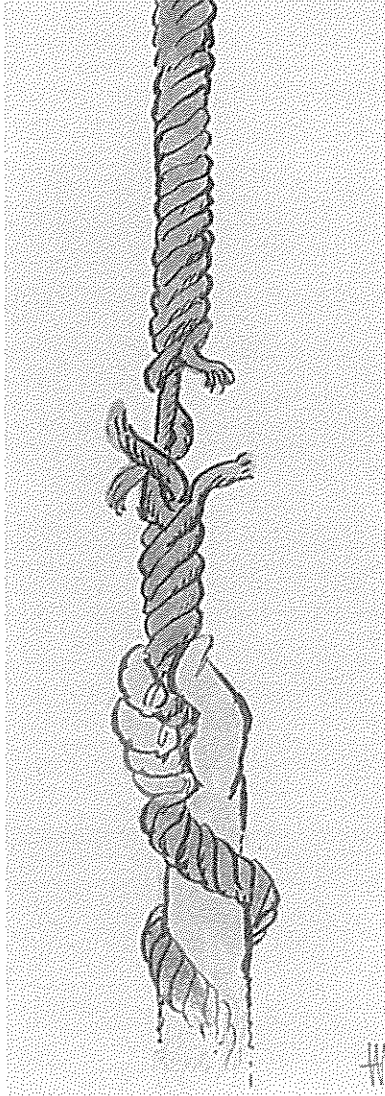
Ancak, daha önceki dönemlerde de olduğu gibi, tasarının emeklilik yaşı ve geçiş dönemi ile ilgili hükümleri, tartışmaların odak noktasını oluşturdu. Sigortalılar açısından önemli değişiklikler getiren emekli aylığının hesaplanması ile ilgili esaslarla, işverenlerin prim yükünü arttıran değişiklikler gözetildi.

Son tartışmalar, konu ile ilgili tarafların sosyal güvenlik sistemi ile ilgili tartışmalarda hazırlıksız olduğunu ortaya koydu. Hükümet, kamuoyunu iknada zorlandı, getirilen değişikliklerin IMF ve Dünya Bankası'nın dayatmaları sonucu yapıldığı kanaatini ortadan kaldıramadı.

Sendikalar ve meslek örgütleri ise, sosyal güvenlik sisteminin problemlerini ortadan kaldırmaya yönelik alternatif çözüm önerileri getirme bakımından, kanuna karşı gösterdikleri tepki kadar aktif olmadılar. Bu süreç içinde konu ile ilgili akademisyenlerin de tartışmalara uzak kaldıkları dikkati çekti.

Niçin ve nasıl bir sosyal güvenlik reformu?

Türk sosyal güvenlik sisteminde bir reform yapılması gereği çok açıktır ve bütün kesimlerce de ifade edilmektedir.

İKİ NOKTADAN TEK DOĞRU GEÇER: LAND CRUISER.

Yarım yüzyıldır insanoglu, doğanın en acımasız koşullarında bir tek güce güveniyor: Land Cruiser.

Yıllardır dünyanın en zorlu etabı olan Paris-Dakar rallisinin vazgeçilmez araçlarından biri olan

Land Cruiser, aldığı dereceler ve üstün performansıylay profesyonellerin tercihi.

235 beygir, 4700 cc., V8, 32 supap, üstten çift eksantrikli motor...

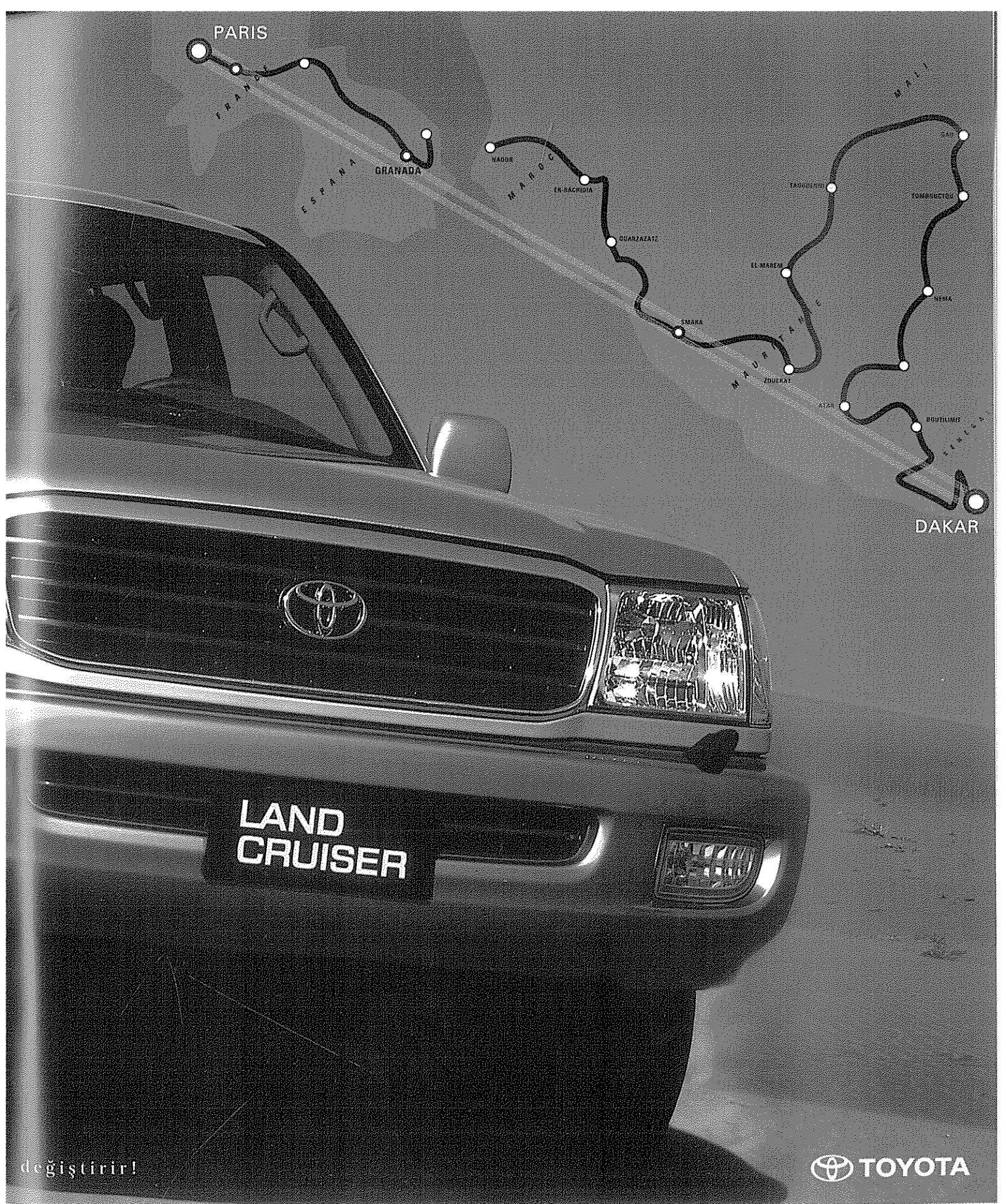
Bu güce sahip olun, en imkansız yolculukları bile gezintiye dönüştürün.

Bilgi için: (0216) 399 99 88 no'lu telefondan Toyotel'i arayabilirsiniz.

TOYOTA S A

Toyota hayatınızı

değiştirir!

 TOYOTA

SA

Türkiye’de yapılması gereken bir sosyal güvenlik reformunun gerekçeleri şöyle sıralanabilir:

- Kapsamına aldığı kişilere, yaşadıkları toplum içinde insan haysiyetine yaraşır bir hayat standardı temin edecek, Türk insanının “yarın endişesini” ortadan kaldıracak yeterli sosyal güvenlik garantisini sağlayan bir sosyal güvenlik sistemi oluşturmak,

- Bir sosyal güvenlik sisteminin yerine getirmesi gereken; gelirin yeniden dağıtımı, tasarruf ve sigorta fonksiyonlarını birlikte yerine getirebileceği bir kurumsal yapıya kavuşturmak,

- Toplumsal dayanışmayı güçlendiren, ancak bireysel beklentileri karşılayan ve farklılaşmalara da imkan veren bir sistem oluşturmak,

- Sanayi toplumu için oluşturulmuş mevcut sosyal güvenlik sistemini, hizmet toplumunun değişen yapısı ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde yeniden yapılandırmak,

- Sosyal güvenlik kurumlarını, sürekli ve yeterli gelir kaynaklarına kavuşturarak bugün yaşanan sıkıntıların tekrarlanmasını önlemek,

- Sosyal güvenlik sistemini, ekonomik istikrarı bozan olumsuz etkilerini ortadan kaldıracak işleyiş özelliklerinden arındırmak,

- Ekonomik istikrarı bozan ve ona yük olan değil, iktisadi büyüme için ihtiyaç duyulan kaynakların yaratılmasına katkıda bulunan bir sistem oluşturmak,

- Hızlı ve etkin çalışan, dinamik bir örgütlenme yapısına sahip kurumsal yapı ve işleyiş mekanizması oluşturmak,

Bu gerekçeleri karşılamaya yönelik bir sosyal güvenlik reformunun, daha önce de belirtildiği gibi, bir SOSYAL PROJE olarak ele alınması ve hayata geçirilmesi gerekir. Bunun için öncelikle, reformun kamuoyu desteğini sağlayacak gerekçelerinin belirlenmesi ve altyapısının oluşturulması gerekmektedir. Sosyal güvenlik reformunun yalnızca hukuki değil, iktisadi, sosyal, siyasi ve insangücü altyapısı da hazırlanmalıdır. Son on yıldır sosyal güvenlik sistemindeki krizi konuşan Türkiye, sosyal güven-

lik reformunun altyapısını hazırlamamış görünüyor.

Türk sosyal güvenlik sisteminde yapılacak ve yukarıda sayılan amaçların gerçekleştirilmesine imkan verecek bir sosyal güvenlik reformu kapsamında yapılması gerekenler ana hatları ile şunlardır:

- Mevcut tek ayaklı sistemden, çok ayaklı kurumsal yapıya sahip bir sosyal güvenlik sistemine geçilmelidir.

- Bu çerçevede, norm ve standart birliği sağlayacak düzenlemelerle, mevcut kurumlar arasındaki farklılıklar asgariye indirilmeli ve bu kurumların gelirin yeniden dağı-

lımı fonksiyonuna ağırlık veren birinci ayak sosyal güvenlik kurumları olarak devamı sağlanmalıdır.

- Birinci ayak sosyal güvenlik kurumlarının yönetim yapıları, politik müdahaleleri ortadan kaldıracak ve sosyal tarafların yönetime katılmalarına imkan verecek şekilde özerkleştirilmeli. Aynı zamanda geniş kesimleri kapsama alan ve önemli mali kaynakları kullanan bu kurumların idari organizasyonları modern yönetim anlayışına uygun bir yapıya ve dinamizme kavuşturulmalıdır.

- Bireysel tasarruf fonksiyonunu öne çıkaracak ve fon esasına göre çalışacak ikinci ayak sosyal güvenlik kurumları oluşturulmalı ve zorunlu tasarruf uygulamasının bu

kurumların oluşturulmasında bir başlangıç olmasını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.

- İkinci ayak sosyal güvenlik kurumlarının oluşturulmasında, özel sektörün ve üçüncü sektörün sosyal güvenlik sistemi içindeki rolünü arttıracak düzenlemelere imkan verilmelidir.

- İkinci ayak sosyal güvenlik kurumlarının kurulmasına izin veren, faaliyetlerini denetleyen etkin bir denetim ve koordinasyon kurulu oluşturulmalıdır.

- Sosyal güvenlik kurumları yeterli ve sürekli gelir kaynaklarına kavuşturulmalı, bu amaçla devletin prim ödeyerek doğrudan finansmana katılması ve sosyal tarafların yükünü azaltması sağlanmalıdır.

Bütçeden sosyal güvenlik kurumlarına yapılan transferlerin GSMH’nın % 2,82’sine ulaştığı ve gerekli tedbirler alınmadığı takdirde, bu oranın 2005 yılında % 4,6’ya, 2050’de ise % 16,8’e ulaşacağı öngörülüyor.

• Sosyal güvenlik primlerinin tespitinde ve tahsilinde bir istihdam vergisine dönüşmesi ve üreticinin özellikle uluslararası rekabet gücünü azaltan bir maliyet unsuru haline gelmesi önlenmelidir.

• Ekonomik istikrarı bozan değil, büyüme için kaynak yaratan bir işleyiş ve finansman metodu benimsenmelidir.

• Prime esas kazançlar gerçekçi şekilde belirlenerek prim oranları düşürülmeli, ancak prim tahsilat oranını artıracak teşvik edici ve cezai tedbirler birlikte ele alınmalıdır.

• Genel sağlık sigortası hayata geçirilerek, sağlık hizmetlerinin arzı ile finansmanı birbirinden ayrılmalı, sağlık hizmetlerinde arzı arttıracak, hizmet standardını yükseltecek bir rekabet ortamı oluşturulmalıdır.

• Herkesi, her tehlikeye karşı, yeterli seviyede koruma kapsamına alacak bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulmalıdır.

• Sosyal yardımlar ve hizmetler yeniden düzenlenerek, son deprem felaketi sırasında da görüldüğü gibi, olağanüstü durumlarda kısa sürede harekete geçebilecek bir organizasyon yapısına ve kullanılabilecek aynı ve nakdi kaynaklara sahip kılınmalıdır.

Son söz olarak

Türkiye’de, son 10 yıldır sürdürülen sosyal güvenlik sistemi ile ilgili tartışmalar, son yasal düzenleme ile belirli bir aşamaya geldi. Bu kanunla getirilen değişiklikler, tasarıyı hazırlayan ÇSGB’nın da belirttiği gibi, bir sosyal güvenlik reformu değil, reform öncesi dönemde, “kanamayı durdurmak için ilk ve acil olarak yapılması gereken müdahalelerdir.” Kanunun çıkarılma süreci içinde yaşananlar, sosyal taraflar ve özellikle siyasi iktidarlar için önemli bir tecrübe olmuştur. Gelişmeler, sosyal güvenlik sistemi ile ilgili düzenlemelerin sosyal boyutlarını ortaya koyması açısından önemli bir gösterge ve bundan sonra yapılacak düzenlemeler de dikkate alınması gereken hususlar bakımından da yol göstericidir. Devlet başta olmak

üzere, sosyal tarafların sosyal güvenlik reformu konusunda daha hazırlıklı olmaları gerektiği de açık olarak ortaya çıkmış durumda.

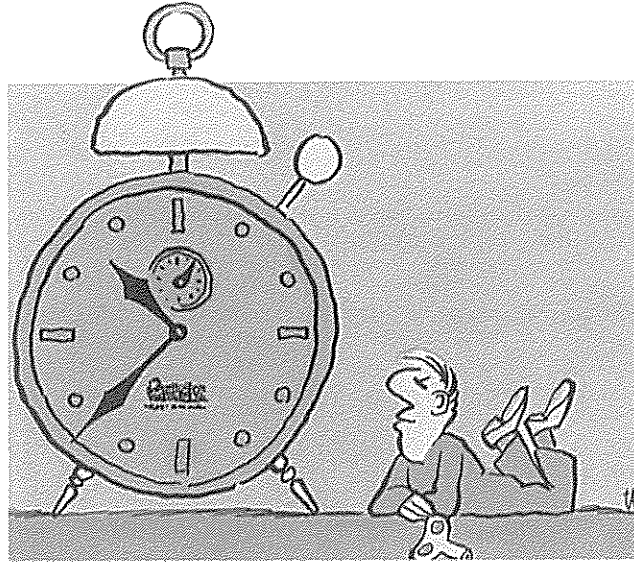
Bu safhadan sonra cevabı aranan en önemli soru, sosyal güvenlik sistemi ile ilgili düzenlemeler yeni kanunla getirilen değişikliklerle sınırlı mı kalacak; yoksa belirtildiği gibi, reform niteliğindeki değişikliklerin yapılmasına devam edilecek mi sorusu olacaktır. Her iki yönde de beklentiler vardır. Kamuoyunun, özellikle sendikaların tepkisi ve deprem felaketi dolayısıyla ortaya çıkan özel durum, daha önce Temmuz 1999-2000 döneminde ya-

pılacak düzenlemelerin gecikebileceği yönünde bir kanaati ortaya çıkarıyor. Ancak, siyasi iktidarın kanunun çıkması sürecinde ortaya koyduğu kararlı tavır, reformun devam ettirileceği görüşünü güçlendiriyor.

Bizim görüşümüze göre; güçlü bir sosyal güvenlik sistemine sahip olmanın ne kadar önemli olduğu, depremle birlikte daha açık olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye bir yandan geri kalmışlık çemberini kırmak, diğer

yandan da deprem gibi felaketlerin getirdiği yükün altından kısa sürede kalkabilmek için güçlü ve istikrarlı bir ekonomiye sahip olmak zorundadır. Sosyal güvenlik reformu bu yapının oluşmasını engelleyen değil, katkıda bulunan bir işleyiş mekanizmasına ve yapıya sahip olmalıdır. Öte yandan, son kanunla getirilen değişiklikler bir sosyal güvenlik reformu ile sigortahya ve işverene gelebilecek azami yükü getirmiştir. Bundan sonra yapılacak düzenlemeler tarafların yükünü azaltan, durumlarını iyileştiren sonuçlar getirecektir. Türkiye, olağanüstü durumun şartları ortadan kalktıktan sonra, daha hazırlıklı olarak, yukarıda genel çizgileri belirtilen çerçevede olmak üzere, başlatılan reform sürecini tamamlamalı, bu fırsatı kaçırarak ileriki dönemlerde sosyal bir depreme yol açmamalıdır.

Prof.Dr. Yusuf Alper
Uludağ Üniversitesi Öğretim Üyesi

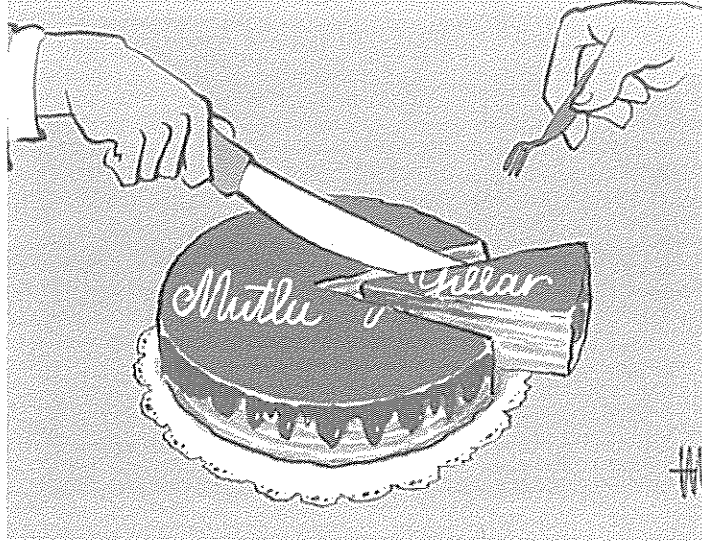
Vergi sistemine ilişkin ihtiyaçlar

Şaban Erdikler

Etkin ve verimli bir vergi sistemine sahip olmak konusundaki arayışlarımız 1990'dan sonra yeni bir ivme kazandı. Vergi idaresini güçlendirecek önlemler ikinci plana itilerek vergi sisteminin ekonomik gelişmeleri kavramaktaki yetersizliği, yasalarda değişiklik yapılarak aşıldı. Nitekim 1990'dan, 4369 sayılı kanunun yayınlandığı 29/7/1998

tarihine kadar Vergi Usul Kanunu ve Gelir Vergisi Kanunu altışar, Kurumlar Vergisi ve Katma Değer Vergisi Kanunu yedişer kez değiştirildi. Vergi külliyatının yaklaşık %20'sini oluşturan 180'den fazla maddede değişiklik yapıldı.

Bütün bu yasal düzenlemelere rağmen, 4369 sayılı kanunun gerekçesinde de açıkça ifade edildiği gibi vergi sistemi, kazanılan gelirleri vergilemekte yetersiz, kazanılmayan geliri vergilemekte adaletsiz, yüksek vergi oranlarıyla birlikte verimsiz olmaya devam etti.

4369

sayılı yasanın bir çok olumlu düzenlemeyi içerdiği açıktır.

Ancak bu yasanın, Türk vergi sisteminde uzun süredir beklenen reformu gerçekleştirdiği inanişına katılmıyoruz.

4369 sayılı yasa; belirtilen olumsuzlukları gidermek, sistemi basit ve açık hale getirmek, vergi tabanını genişletmek, kayıtdışılığı engellemek, ödeyenlerin vergi yüklerini arttırmadan vergi gelirlerini yükseltmek iddiasıyla hazırlanmıştır.

Bu iddianın bir gereği olarak, 14 kanunun 200'den fazla maddesinde değişiklik yapılmıştır.

Bu bakımdan 4369 sayılı yasa, son 17 yılın en geniş kapsamlı düzenlemesi olmuştur.

Amaçları itibarıyla irdelendiğinde 4369 sayılı yasanın bir çok olumlu düzenlemeyi içerdiği açıktır. Bu bağlamda gelir vergisi tarifesinde yapılan önemli indirimler, tapu harçlarının makul oranlara çekilmesi, veraset ve intikal vergisi tarifesinin yumuşatılması, belirtilmesi gereken iyileştirmelerdir. Böylece Türk vergi sistemi, eline geçirebildiği kaynaklardan yüksek oranda vergi alıp, hasılatını bu yolla sağlar

olmaktan çıkarılmak istenilmiştir. Götürü vergilemenin basit usule dönüştürülmesi, zirai kazançlarda getirilen yeni önlemler, kayıtdışılığı azaltmaya dönük, belge toplamayı teşvik eden düzenlemeler olarak belirtilebilir. Yasa, kazanılmayan gelirden vergi alınmamasını teminen asgari hayat standardını kaldırmıştır. Götürü vergilemenin kaldırılmasını da bu yönde alınmış bir önlem olarak belirtmek gerekir. Gerçek gelirin vergilendirilmesine dönük hükümler özellikle menkul sermaye iratları ile diğer kazanç ve iratlar başlığı altında tanımlanan gelirler için sağlanmıştır. Bu tür gelirlerde enflasyon sebebiyle ortaya çıkan artışların indirim müessesesi yoluyla giderilmesi imkanı getirilmesi de yerinde olmuştur.

Eksiklikler

Bununla beraber, aynı imkanın ticari kazanç sahiplerinden, kurumlardan esirgenmiş olması bize göre yasanın önemli bir noksanıdır. 4369 sayılı yasanın enflasyona göre düzeltilmiş mali tabloların vergilemeye esas kabul edilmesini sağlayacak hükümleri içermemiş olması önemli bir fırsatın kaçırılması olarak değerlendirilmelidir. Bu yolla vergi sisteminin haklılığı sağlanmış, adaletli yapısı gerçekleştirilmiş olurdu. Aynı şekilde sistemin açık ve basitliği, enflasyon muhasebesine göre düzenlenmiş mali tablolardan hesaplanan karların vergi matrahı olarak kabul edilmesiyle sağlanabilirdi. Halen yürürlükte olan vergi mevzuatımızda mükelleflerin enflasyon etkilerinden kısmen de olsa arınmalarını sağlayan 14 farklı hüküm bulunmaktadır. Bu hükümler vergi sistemini karmaşık bir hale getiriyor. Bir çok hallerde idare ile mükellef

arasındaki ihtilafların ana konusunu teşkil ederek, idarenin iş yükünü arttırmak yanında vergi görevinin yerine getirilmesinde belirsizlik yaratıyor.

4369 sayılı kanunun irdelenmesi gereken doğruluk ve yerindelik bakımından tartışmalı bir çok hükmü içerdiği de elbette rahatlıkla söylenebilir.

İlgilendirdiği çok geniş bir kesim nedeniyle emlak vergileri alanındaki düzenleme, vergi ceza sistemindeki hükümler, ödenmeyen vergilerle ilgili sorumluluklar, menkul kıymetlerin değerlendirilmesindeki yeni esaslar bu arada anılmaya değer.

Ekonomik hayatın işleyişi konusundaki belirlemeleri yansıtan ve bunların ışığı altında bir sentez yaratmaya çalışan 4369 sayılı yasa, bu yönüyle yukarıda işaret edilen diğer vergi yasalarından, kapsamı dışında pek farklı değil. Bununla beraber, 4369 sayılı yasa, temsilcilerin, uzmanların katılımlarını sağlayıcı yöntemle rağmen çok ağır eleştirilere maruz kaldı. Bu eleştirilerin dozu öylesine kaçtı ki, 4369 sayılı yasa ile ilgili bulunmayan bir çok konu bile, bu yasanın aksaklıkları, kusurları olarak lanse edilebildi. Hiç şüphe yoktur ki, eleştirilerin bir kısmı o çok bilinen deyimle 'bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olanlar'dan geldi.

Kanunun, kamunun finansman ihtiyacını gidermeye öncelik veren, kapsamlı bir düzenleme olarak anlaşılması gerekiyor. Talihsizlik, bu kanunun vergi kanunu çıkarmaya pek de elverişli olmayan bir ortamda yürürlüğe girmiş olması.

Yasanın çıkarılmasındaki talihsizlik: Zamanlama

Yasanın, dünyadaki ekonomik krizin Türkiye'ye yansıdığı bir ortamda yürürlüğe girmesi, büyük talihsizlik oldu. Çarkların normal işlediği bir dönemde üzerinde bile durulmayacak düzenlemeler, krize yol açan etmenler arasında sayılabildi. Bunu ifade ederken 4369 sayılı yasanın içinde bulunan eko-

nomik şartları ağırlaştırmakta veya derinleştirmekte hiç etkisi olmadı, demek istemiyoruz. Ancak bu etkiyi, o veya bu maddenin yol açtığı bir durum olarak algılamaktan çok, yasanın elverişli olmayan bir ekonomik ortamda yürürlüğe girmesinin sebep olduğu belirsizlik, güvensizlikte aramakta yarar var. Gerçekten yasanın yayımından bu yana bir yıl geçmiş olmasına rağmen, hala kurumların kar dağıtımı halinde uygulayacakları stopaj oranı belirlenmedi. Hala mali milad uygulamasıyla, mükelleflerin geçmişle ilgili tüm bağlarının koparılıp koparılmadığı konusunda tereddütler yaşıyor.

Karın sermayeye ilavesinde bedelsiz hisse senedi edinen gerçek kişilerin temettü geliri elde edilmiş sayılıp sayılmayacakları yine Maliye Bakanlığı'nın açıklama yapmasını bekleyen bir başka konudur.

Sunulan örnekler gösteriyor ki, 4369 sayılı yasaya getirilen eleştirilerin önemli bir kısmı da okyanusu geçtikten sonra derede boğulmaktan kaynaklanıyor.

Bu noktada üzerinde durulması gereken bir diğer olgu da, tahvil ve mevduat faizi, repo geliri gibi menkul sermaye iratları üzerinden stopaj yoluyla ödenen vergilerin beyanname üzerinden hesaplanan vergilere mahsubuna ilişkin uygulamanın bir yıldan öbür yıla baştan aşağı değiştirilmesidir. Bir genel tebliğ ile yapılan düzenleme, bize göre mükellefin hukukunu zedelemiş, vergi idaresine duyulan güveni oldukça derinden etkilemiştir. Bu durumda menkul sermaye iratları için getirilen indirim mekanizması da büyük ölçüde anlamını yitirmiş, bu gelirlerin beyanını özellikle küçük ve orta büyüklükteki tasarruf erbabı için zahmet-

li, ürkütücü bir formaliteden ibaret hale gelmiştir.

4369 sayılı yasanın geçici vergi konusunda getirmiş olduğu düzenleme, dünyanın bir çok ülkesinde verginin gelirin elde edildiği yıl vergilendirilmesi ilkesiyle uyum içerisindedir. Nitekim, bu satırların yazarı, geçici vergi sisteminin ateşli savunucularından birisidir. İş aleminin geçici vergi hesabı için 3'er aylık dönemler itibarıyla mali tablo düzenlenmesindeki zorluklara alışması gerektiği düşüncesini hala taşıyoruz. Ancak bizim bu kanaatimiz, enflasyondan arındırılmış karların ver-

giye tabi tutulduğu, enflasyon muhasebesinin uygulandığı bir ortam için geçerlidir. Enflasyon sebebiyle şişmiş karların vergilendirildiği bir ortamda işletme sermayesini oluşturan kaynakların vergi olarak elden çıkarılması elbette kolay rıza gösterilebilecek bir olgu değildir.

Geçici vergiye itiraz nedenleri

Geçici vergi konusunda 4369 sayılı kanunla getirilen düzenleme, kanunun en çok eleştirilen yönlerinden birisi oldu. İtirazlar iki noktada toplandı.

Birincisi, üçer aylık dönemler itibarıyla gelir tablosu düzenlenmesindeki zorluklardır. Bu itiraz katılmak imkanı bulamıyoruz. Üçer aylık dönemler itibarıyla gelir tablosu hazırlamak bir vergi görevi olmaktan çok, bir ihtiyaç olarak kabul edilmelidir. Küçük ve orta ölçekli dahi olsa üçer aylık dönemler itibarıyla gelir giderlerini, hatta daha ötesi, varlık ve yükümlülüklerini, nakit giriş ve çıkışlarını bilmeden bir işletmeyi yönetmenin ve yürütmenin dinamik bir iş ortamında mümkün olmadığı kanısındayız. Aylık katma

**Kanunun gerekçesinde
yer verilen ilke ve hedeflerin
yerine getirilebilmesi için
bir geçiş dönemiyle
tamamlanması, gerekli
yerlerde ekonomik gelişmelerle
uyumu sağlayacak
elastikiyetlerle donatılarak
zenginleştirilmesi gerekir.**

değer vergisi beyannamelerinin verildiği, stopajların hesaplandığı bir ortamda, üç aylık dönemlerde gelir tablosunu bu dönemi izleyen 45 gün içinde hazırlamak büyük bir külfet olarak kabul edilmemelidir.

İtirazların bir kısmı ise, üçer aylık dönemler itibarıyla vergi ödemesinin yol açacağı nakit çıkışları noktasındadır. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, geçici vergilerin henüz nakit olarak dönmemiş gelirler üzerinden ödenmesi, işletmelerin sermayelerinin erimesine yol açma eğilimi taşımaktadır. İçinde bulunulan krizde satışların azalmasından veya en azından enflasyon oranında artmamasından öte, geri dönmeyen alacakların yükseldiği, vadelerin uzadığı gözönünde tutulduğunda geçici verginin ödenmesi konusundaki itirazları daha bir anlayışla karşılamak gerekir.

4369 sayılı yasanın geçici vergiye ilişkin hiç bir elastikiyet öngörmemiş olması; dönem, vade ve oran konusunda Bakanlar Kurulu veya Maliye Bakanlığı'na bir yetki tanımaktan kaçınması, bu konuda yasada değişiklik yapılmasından başka bir imkan bırakmamaktadır. Ekonominin vites değiştirdiği dönemlerde içinde bulunulan koşullara uygun geçici vergi ödemeleri için sisteme belli bir elastikiyet kazandırılması gerekliliği kendini hissettiriyor.

Gelirin tanımı ve mali milat uygulaması

4369 sayılı yasayla yapılan düzenlemelerin hiç kuşku yok ki en önemlisi, gelirin tanımı ve buna bağlı olarak getirilen mali milat uygulamasıdır.

Gerçek kişilerin vergiye tabi geliri, servet ve harcamaya kaynak teşkil eden her türlü kazanç ve irat

olarak tanımlanıyor. Bu tanım ve tanımın gereği olarak getirilen mali milat uygulaması, 1994'den beri vergi usul kanununun 30/7. maddesinde yer verilen ve kamuoyunda 'nereden buldun' olarak ifade edilen uygulama için yeterli ve gerekli zemini oluşturmuştur. Etkin çalışan bir vergi idaresinin bulunduğu bir ortamda bu tür gelirin tanımına gerek yoktur. Elbette gelir, tasarruf ve harcamaların toplamıdır. Gelir elde edildiği esnada kavramaya muktedir bir vergi idaresi, tasarruf ve harcamalarla ilgilenmeksizin de arzu ettiği vergiyi toplar. Şayet, vergi idaresi etkin değilse o

yüzden bu tür bir vergi güvenceye ihtiyaç duyuyorsa bu güvence de idareye yarar sağlamaz. Zira geliri kavrayamayan bir idare, tesbiti çok daha güç olan tasarruf ve harcamaları kavramakta çok daha büyük yetersizliklerle karşılaşır.

Gelir kavramına bu yeni yaklaşımın, vergilendirilmiş gelirleri ile yaşam seviyeleri arasında uçurumlar bulunan kişilerin üzerinde 'Demokles Kılıcı' yaratmasının kamu vicdanında serinlikler yarattığı da görmezden gelinmemesi gereken bir unsurdur.

Nitekim gelir konusunda getirilen yeni tanım, bazı kesimlerde ciddi rahatsızlıklara yol açmıştır.

Bize göre, müessesenin vergi kaçığıyla mücadele etmek bakımından gerekli olduğu ifade edilebilir. Ancak bu tür bir düzenlemenin, ekonomik koşulların elverişli olduğu, vergi idaresinin bilgi toplama, değerlendirme bakımından yeterli donanımına sahip bulunduğu ve uygulamanın mükellef hukukunu zedeleyen yönlerinin törpülenmesini takiben yürürlüğe sokulması gerekir. Bugünkü konumu itibarıyla, gelirin yeni tanımı zaman aşımını or-

Gelir tanımı ve mali milat uygulamasının mali idarenin, bu tanımın gerektirdiği önlemleri alabilecek yapıya kavuşuncaya kadar ertelenmesi yerinde olacaktır... Vergilendirmede gerçekçi ve kamunun kaynak gereksinimlerine uygun çözümler üretilmesi gerekmektedir.

tadan kaldırıyor. Aynı zamanda, mükerrer vergileme yapılması riskini beraberinde getiriyor ve bünyesinde bir çok belirsizliği taşıyor. Bütün bunlar müessesenin geniş bir kesim tarafından endişeyle karşılanmasına yol açtı.

Müessesenin açık, net ve yeterli bilgiler verilmeksizin, çok geç yapılmış açıklamalara dayandırılmış bir mali milat uygulamasıyla bütünleştirilmesi, tepkileri arttıran, umulan yararları ciddi bir sekte vuran bir başka yönüdür.

Ana fıkri muhafaza edilmekle beraber etraflıca etüd edilerek problemleri çözüme bağlamış, mükellefler üzerinde mali engizisyon yaratmasına yol açmayacak yeni bir uygulamanın, geniş bir kesim rahatsız edilmeksizin amaca daha iyi hizmet edebileceği düşüncesindeyiz.

Sonuç

4369 sayılı kanunla Türk vergi sisteminde uzun süredir aranan ve beklenen reformu gerçekleştirdiği yolundaki anlayışa -kanundaki bir çok olumlu düzenlemeye rağmen- katılmıyoruz. Ancak bu kanuna getirilen eleştirilerin çoğunun da haksız ve yersiz olduğu düşüncesindeyiz. Kanunun, kamunun finansman ihtiyacını gidermeye öncelik veren, kapsamlı bir düzenleme olarak anlaşılması gerektiği görüşünü taşıyoruz. Bize göre talihsizlik, bu kanunun vergi kanunu çıkarmaya pek de elverişli olmayan bir ortamda yürürlüğe girmiş olmasındadır. Kanımızca kanunun gerekçesinde yer verilen ilke ve hedefleri daha iyi yerine getirebilmesi için bir geçiş dönemiyle tamamlanması, gerekli yerlerde ekonomik gelişmelerle uyumu sağlayacak elastikiyetlerle donatılarak zenginleştirilmesi yerinde olacaktır.

Bu çerçevede, gelir tanımı ve mali milat uygulamasının mali idarenin, bu tanımın gerektirdiği önlemleri alabilecek yapıya kavuşuncaya kadar ertelenmesi yerinde olacaktır. Sermayenin mobilitesini gözönünde tutarak ve belirsizliklerin çekingenliğe yol açacağı bilininde olarak menkul sermaye iratları ile diğer kazanç ve iratların vergilendirilmesinde kolay, gerçekçi, kamunun kaynak gereksinimlerine uygun çözümler üretilmesi gerekmektedir. Geçici vergi ödemelerinde yumuşatıcı düzenlemeler yapılmasının sistemin kabullünü kolaylaştıracağı görüşünü taşıyoruz. Mali sektörde çok olumsuz etkiler yaratacağı daha şimdiden orta-

da olan vergi usul kanununun 279. maddesinde gerçekçi çözümlere ihtiyaç olduğu kanısındayız. Ekonomik işlevi çok büyük ve önemli olan Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 23. maddesinde belirtilen istisnanın, bir an önce işler hale getirilerek ekonominin önünün açılmasının şart olduğunu düşünüyoruz.

Enflasyon muhasebesi konusundaki ümidimizi kaybetmek üzereyiz. Uluslararası muhasebe standartlarına göre 1976'dan beri Türkiye'de yüksek enflasyon vardır. Yapılan bütün mücadelelere rağmen, 23 yıldır yüksek enflasyonun yaşandığı ortamda enflasyon muhasebesinin uygulanmamasını anlamak mümkün değildir. Enflasyon ortamına rağmen tarihi maliyetler üzerinden hazırlanmış mali tablolar üzerinden vergi alınmasına devam edilen bir ortamda ekonomide faaliyetlerin ve ona bağlı olarak vergilerin adaletinden, etkinliğinden, verimliliğinden bahsedilemez. Zira bu tür ölçümlerde kullanılacak tüm verilerin ortaya koyacağı sonuçlar yanıltıcıdır. Ancak görünen odur ki, enflasyonla mücadele sürecektir ve fakat enflasyonun varlığı ve etkisinin reddine devam olunacaktır.

Ayrıca, bu yasa çalışmasında üzerinde durmaya değer diğer başlıklar ise şunlardır;

- Kapsamına bağlı olarak bu kere emlak vergisinde bir çok hallerde belediye veya mükelleflerin yanlış anlamalarından kaynaklanan sistemin tekrar değerlendirilmesi,
- Hayat sigortaları için ödenen primlerin gelirin belli bir oranına kadar vergi matrahından indirilmesi,
- Elde edilen sigorta gelirlerinin vergi dışı kalmasını sağlayacak bir sistemin yürürlüğe sokulması,
- Vergi ceza sisteminin yol açabileceği sonuçlar göz önünde tutularak daha gerçekçi hale getirilmesi.

Bütün bunların yanı sıra vergi idaresinin etkinliğini arttıracak önlemlerin alınmasında zorunluluk bulunduğu, aksi halde sadece vergi kanunlarıyla kayıtdışılığın önüne geçilemeyeceğini vurgulamak isteriz. Vergi nihayet zora dayanır, denetim gücü olmayan, yapurum uygulamayan bir vergi idaresinin elinde dünyanın en mükemmel kanunları dahi yetersiz kalır.

Şaban Erdikler
Yeminli Mali Müşavir

Yönetim Bilimleri Fakültesi **The Graduate School of Management**

Yüksek Lisans Programları Ekim 1999'da başlıyor

- **Yönetim Yüksek Lisans Programı**
- **Yöneticiler için Yönetim Yüksek Lisans Programı**

**Farklı bir gelecek yaratmaya,
farklı bir yerde başlayın.**

Bilgi ve İletişim için:

Öğrenci Danışma Birimi, Karaköy İletişim Merkezi

Bankalar Cad. No 2

80020 Karaköy / İstanbul

Tel: (0212) 292 4939 Faks: (0212) 252 3293

e-mail: TGSM-Admission@sabanciuniv.edu web adresi: www.sabanciuniv.edu

**Sabancı
Üniversitesi**

Yap-İşlet-Devlet Modeli ve Uluslararası Tahkim

Oktay Varlier

Türkiye, son 25 yıldan bu yana gelişen sanayi ve hizmet sektörleri yanında hızlı bir çarpık kentleşme olgusunu yaşıyor. Geçmiş yıllarda yapılan altyapı yatırımları artan talepleri artık karşılayamıyor. Mevcut kamu kaynakları bu değişimin gerekli kıldığı enerji, su arıtma tesisi, kanalizasyon, iletişim, köprü, demiryolu, otoyol, deniz ve havalimanları, marina vb. altyapı projelerinin gerçekleştirilmesinde çok yetersiz kalıyor.

Son on yıldan bu yana, konsolide bütçe harcamalarında yatırımların zaten küçük olan payı giderek azalıyor. Nitekim, 1990-99 döneminde konsolide bütçe harcamaları içinde transfer harcamalarının payı %37'den %59'a yükselirken, cari harcamalar payının %49'dan %35'e düştüğünü görüyoruz. Aynı dönemde yatırım harcamalarının payı ise %14.5'den %5.9'a düştü.

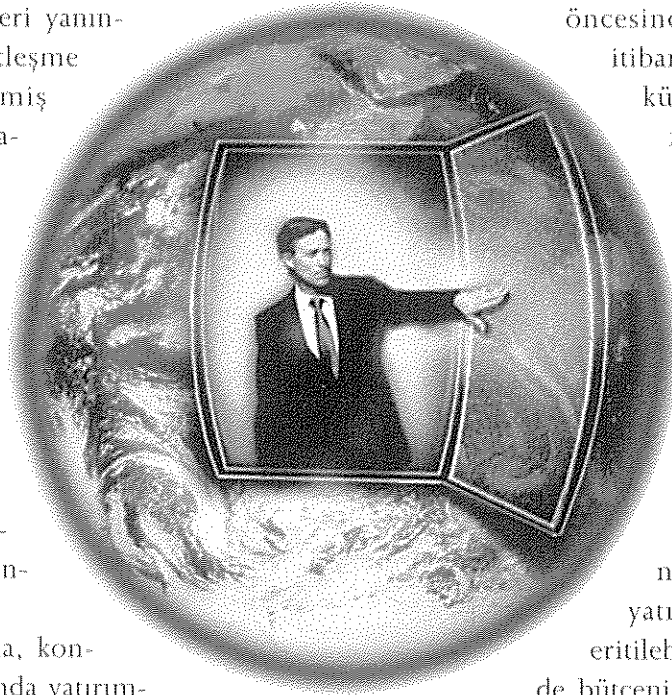
1999 programı verilerine göre 1998 kamu yatırım programı, toplam tutarı 34.084 katrilyon TL olan 5556 projeden oluşuyor. Bu projelerden

2245'i 1994 öncesinde, 653'ü ise 1989 öncesinde başlatıldı. 1997 sonu itibariyle bu projelere yapılan kümülatif harcama 9.7 katrilyon TL, 1998 yılı için ayrılan toplam ödenek 2.1 katrilyon TL. (Özelleştirme gelirleri hariç) 1998 sonrası hiçbir yeni proje alınmaması durumunda yapılması gereken yatırım tutarı ise, 24.4 katrilyon TL'dir.

1998 yılı toplam ödeneği temel alındığında bu yatırım projeleri 11.4 yılda eritilebilecek durumda. Konsolide bütçenin yatırıma ayrılan finansman olanakları daha sınırlı olduğundan,

DPT, projelerin bitiş süresini 16.1 yıl olarak öngörüyor.

Kamu yatırım stoku sektörler itibariyle incelendiğinde, bundan sonraki dönemlerde de 1998 yılı ödeneği oranında tahsisler yapılabileceği ve programa yeni proje alınmayacağı varsayımı altında mevcut proje stokunun bitiş süreleri, tarım sektöründe ortalama 31 yıl, enerji sektöründe 14.1 yıl, ulaştırma sektöründe 16.6 yıl, konut sektöründe

21.8 yıl, sağlık sektöründe ise 5 yıldır.

Kamu yatırım programlarının daha rasyonel bir yapıya kavuşturulması ve ulusal ekonomi açısından yapılabilirliği ve önceliği iyi analiz edilmiş projeler arasından doğru seçim yapma gereği ortadadır. Bu durumda dahi, kamu kaynakları, ihtiyaçlarla kıyaslandığında yetersiz kalıyor.

Diğer yandan Türkiye'de toplam vergi gelirleri toplam nüfusa oranlandığında, kişi başına düşen vergi yükü, düşük görünüyor. Ancak toplam vergi gelirleri vergi ödeyen mükelleflere oranlandığında, vergi ödeyen başına düşen vergi yükü ise çok yüksek. Ayrıca önemli oranda vergilenmeyen kayıtdışı ekonomi ve vergi kaçağı da var.

Çözüm: Yap-işlet-devret ve yap-işlet modelleri

Bu durumda kamu altyapı projelerinin dış kredi, yap-işlet-devret (YİD) ya da yap-işlet (Yİ) modelleriyle finanse edilmesi gerekiyor.

Hazine dış borçlanmada belirli üst limitlere dikkat etmek zorunda. Ayrıca belirli bir zaman sürecine yayılsa bile borç geri ödemesi bütçeden yapılacaktır. Bazı dış kredilerde ise, bütçeden iç kaynak ayırma zorunluluğu var. Dolayısıyla dış krediyle de ancak belli sayıda altyapı projesi finanse edilebiliyor. 1998 yılında çıkarılan 4283 sayılı yasa nükleer, jeotermal ve yenilenebilir enerji kaynakları hariç, sadece termik santrallerin, mülkiyeti kendilerine ait olmak üzere özel sektör tarafından yapıp işletilmesine olanak tanıyor.

Ekonomik fizibilitesi olan diğer kamu yatırım ve hizmet projeleri ise YİD modeliyle gerçekleştirilmek durumunda kalıyor. DPT verilerine göre,

Türkiye'de toplam maliyeti 31,4 milyar dolar olan 348 YİD projesi bulunuyor. Bunlar içinde tutarı 17,5 milyar dolar olan 94 proje devam ediyor. Henüz başlamamış 254 projenin maliyeti ise 13,9 milyar dolar. Proje stoku içinde ilk sırada 255 proje ve 20,6 milyar dolar ile enerji sektörü, ikinci sırada ise toplam 31 proje ve 10,5 milyar dolarlık maliyetle ulaştırma sektörü yer alıyor.

Devam eden 94 projeden 13'ü inşa halinde, 54'ü sözleşme aşamasında, 5'inin ihalesi tamamlanmış durumda; 22'si ise henüz ihale aşamasında. Başlamamış 254 projeden 123'ünün öndeğerlendirme çalışması devam ediyor, 131 proje ise henüz etüd aşamasında.

DPT verilerine

göre, Türkiye'de toplam maliyeti

31,4 milyar dolar olan

348 YİD projesi var.

Bunların içinde tutarı

17,5 milyar dolar olan

94 proje devam ediyor.

Henüz başlamamış

254 projenin maliyeti ise

13,9 milyar dolar. İlk sırada

255 proje ile enerji,

ikinci sırada ise

31 proje ile ulaştırma

sektörü yer alıyor.

Enerji sektörü sıkıntıda

Türkiye, özellikle elektrik enerji sektöründe önümüzdeki 20 yıl içinde çok sayıda projeyi gerçekleştirmek durumunda. Yurdumuzdaki toplam elektrik enerjisi kurucu gücü: 23264 MW, toplam elektrik enerjisi üretimi 111 milyar KWH, elektrik enerjisi tüketimi 114 milyar KWH, elektrik enerjisi ithalatı 3 milyar KWH. Türkiye'de kişi başına elektrik enerjisi tüketimi net 1281 KWH, dünya ortalaması ise

2376 KWH/yıl/kişi'dir. Mevcut elektrik enerjisi üretimimiz talebi karşılamıyor ve kişi başına elektrik tüketimimiz hala çok düşük.

Enerji Bakanlığı'nın rakamlarına göre 2020 yılında Türkiye'de elektrik enerjisi kurulu güç 110.000 MW, yıllık elektrik enerjisi talebi 547 milyar KWH, kişi başına tüketim ise 5500 KWH/yıl olacak.

Türkiye'nin enerji gereksiniminin güvenilir ola-

rak sağlanması için, önümüzdeki 20 yılda mevcut kurulu güce 87000 MW'lık yeni kapasite ilave edilmelidir. 2020 yılına kadar elektrik üretim, iletim ve dağıtım sektöründe yapılması gereken yatırım 100 milyar dolardır. Bu, yılda yaklaşık 5 milyar dolar yatırım demektir.

Bu boyuttaki yatırımların devletin bütçe kaynaklarıyla yaşama geçirilmesi olanaksızdır. Bu nedenle YİD, Yİ, işletme hakkı devri ve otoprodüktör gibi modellerle özel sektör yatırımlarının enerji sektörüne kanallize edilmesi, yasal engellerin ortadan kaldırılması zorunludur.

YİD kanunu: iptal gerekçeleri ve sonuçlar

3996 sayılı yap-işlet-devret kanununda YİD modeli, ileri teknoloji ve yüksek maddi kaynak ihtiyacı duyulan projelerin gerçekleştirilmesinde kullanılmak üzere geliştirildi. Bu model, yatırım bedelinin işi gerçekleştiren yerli veya yabancı şirkete, şirketin işletme süresi içinde ürettiği mal ve hizmetin idare veya hizmetten yararlananlarca satın alınması suretiyle ödenmesini öngörüyor.

Ancak, Anayasa Mahkemesi 3996 sayılı kanun kapsamında ki YİD yatırım ve hizmet sözleşmelerini, imtiyaz sözleşmesi olarak değerlendirdi. Ve 3996 sayılı kanunun 5. maddesinin;

- İdare ile şirket arasında "imtiyaz teşkil etmeyecek nitelikte" sözleşme yapılır ve
- "Bu sözleşme özel hukuk hükümlerine tabidir" cümlelerini 28 Haziran 1995'te iptal etti.

Bunun sonucu olarak da 14. maddenin "bu kanuna göre yapılacak yatırım ve hizmetler hakkında

10 Haziran 1326 tarihli Menafii Umumiye'ye Mütteallik İmtiyazat Hakkında Kanun ile 25.6.1932 tarih ve 2025 Sayılı Kanun hükümleri uygulanamaz" diyen ikinci fıkrası da iptal oldu.

1.İptal gerekçeleri

Anayasa Mahkemesi'nin iptale ilişkin gerekçeleri şöyledir:

a) Sözleşmenin imtiyaz teşkil etmeyecek nitelikte olmasının iptali: Anayasa'nın 155/2 maddesine göre imtiyaz sözleşmelerini Danıştay inceler. Ayrıca sözleşmeler Danıştay ödenetimine tabidir.

İmtiyaz Tanımı: Kamu hizmetinin uzun süreli bir idari sözleşme uyarınca sermayesi; karı, hasar ve zararı kendisine ait olmak üzere özel hukuk kişilere yerine getirilmesine imtiyaz denir. Bu tanım 1900'lerin başında Fransız İdari hukukunun tanımıdır.

Konusu kamu hizmetinin kurulmasını ve/veya işletilmesini bir özel kişiye devretmek olan sözleşmeler Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmesi olarak tanımlanır.

Bu durumda 3996 sayılı kanunun 2. maddesinde öngörülen hizmetlerin yapıp işletilmesine ilişkin sözleşmeler Kamu Hizmeti İmtiyaz Sözleşmele-

ri'dir. 3996 ile getirilen yöntem imtiyaz niteliğinde idari sözleşmelerin tüm öğelerini içerir. Bu nitelikler şunlardır:

- Kamu hizmetinin kurulması ve/veya işletilmesi,
- Hizmetin yürütülmesini sağlamak için hizmeti yapanlara kanun gücüne dayanan yetkiler tanınması,
- Hizmetin düzenli biçimde yürütülmesi için idarenin denetim ve gözetim yetkilerine sahip olması.

Uluslararası
tahkim, günümüz
koşullarının ortaya koyduğu
evrensel bir ihtiyaçtır.
Uluslararası tahkimi
kapitülasyon veya
egemenlik haklarının
ortadan kalkması olarak
yorumlamak en azından
aşırı alınganlıktır.
Bugün gelişmiş Batı
ülkelerinin de içinde
bulunduğu 52 ülke
tahkimi kabul
etmiştir.

Yatırım bedeli, riski kendine ait olmak üzere sermaye şirketine konulur ve idare ile en çok 49 yıllık süreli bir idari sözleşme yapılır. İdarenin hizmet konusunda gözetim, denetim, yaptırım, uygulama ve bedeli belirleme yetkisi vardır. Yatırım, sözleşme sonunda borçtan ari şekilde idareye geri verilir.

Anayasa yargısı alanında bir hizmetin kamu hizmeti, bir sözleşmenin de imtiyaz sözleşmesi olup olmadığı yasaya değil niteliğine bakılarak saptanabilir. Eğer bir kamu hizmeti uzun süreli olarak özel girişimle sürdürülecekse düzenlenen sözleşme imtiyaz sözleşmesidir. Dolayısıyla 5. maddenin imtiyaz teşkil etmeyecek nitelikte sözleşme yapılır tümcesi, sözleşmeyi Danıştay'ın denetimi dışına çıkarıyor. Anayasa Mahkemesi işte bu görüşe dayanarak sözkonusu tümceyi iptal etti.

b) Özel hukuk hükümlerine bağlı olma Anayasa'nın 2, 11, 37 ve 125. maddelerine aykırı bulunuyor.

Çünkü YİD sözleşmeleri, aşağıda belirtilen İdari Sözleşmenin şartlarını içeriyor.

- Taraflardan birinin kamu idaresi olması

- Sözleşmenin kamu hizmetlerinin yürütülmesiyle ilgili olması

- İdareye özel hukuk yetkilerini aşan yetkiler tanınması

Kamu hizmeti nedir? Aslında çok belirgin değil. En geniş tanımı; kamu hizmeti devlet ya da diğer kamu tüzel kişileri tarafından ya da bunların gözetimi ve denetimi altında genel ve ortak ihtiyaçları karşılamak, kamu yararı ya da çıkarını sağlamak için yapılan ve topluma sunulmuş bulunan sürekli

ve düzenli etkinliklerdir.

3996 sayılı kanunun 2. maddesinde belirtilen köprü, tünel, baraj, içme ve kullanma suyu, oto-yol, demiryolu, hava limanları yapım ve işletmesi v.s. kamu hizmetidir. Çünkü bunlar toplumun ortak gereksinimlerini karşılamaya yönelik, kamu yararı için yapılan düzenli ve sürekli etkinliklerdendir. Nitelik yönünden kamusal olan bir hizmetin özel kesimce yürütülmesi onun niteliğini etkilemez. YİD yasalarında idareyi üstün kılan kurallar

var. Sözleşmeler, idareye özel hukuk yetkilerini aşan yetkiler veriyor. 3996 sayılı kanunun 4. maddesi esasların, ücret belirleme kriterlerinin, sözleşme kapsamının Bakanlar Kurulu kararıyla olacağını belirtiyor.

Dolayısıyla bu sözleşmeler idari sözleşmedir. Kamu hukuku alanına giren eylem ve işlemler için idari yargı, özel hukuk alanındakiler için adli yargı yetkilidir. Yasama organı idare hukuku alanına giren bir işlem için adli yargı yolunu seçemez. Anayasa'nın 155/2. maddesine göre uyuşmazlıkların çözüm yeri Danıştay'dır. Bu nedenle 5. maddenin ikinci tümcesi iptal edilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin, iptal gerekçesine dayandırdığı te-

meller, 90-100 yıl öncesinin kamu hizmeti ve imtiyaz tanımları üzerine kurulmuştur. Bu hukuki yaklaşım, kamu yararının idarenin faaliyetlerinin mutlaka kamu hizmeti biçiminde yürütülmesiyle sağlanabileceği sonucunu doğuruyor. Ancak bu sonuç, günümüzde artık geçerli değildir. Çünkü kamu hizmeti olarak görülen, ancak kamu yararına olmayan yatırım ve hizmetler bulunabileceği gibi, gerçek ya da özel hukuk kişilerin yerine getirilen

**Türkiye'nin
pek çok
devletle imzaladığı
yatırımların
karşılıklı olarak
teşviki ve korunması
anlaşmaları da
tahkimi kabul ediyor.
Anayasamızın
90. maddesine göre
de usulüne uygun
yürürlüğe konmuş
milletlerarası anlaşmalar
kanun hükmü
taşıyor.**

ve kamu yararına olan yatırımı ve hizmetler de vardır. Kamu hizmeti artık hukuki bir kategori olmaktan çok politik bir araç olarak görülmektedir. Kamu yararını ise kanun koyucu belirler.

2. İptalin doğurduğu sonuçlar

Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı ve bunu temel alan Yüksek Mahkeme kararları sonucunda ortaya çıkan durum şudur:

- Tüm YİD'ler imtiyaz niteliğinde olduğundan sayıldığından Danıştay incelemesine tabi oluyor.

- Uyuşmazlık durumunda, yetkili kurum Danıştay'dır. Yerli veya uluslararası tahkime gidilemiyor.

- Sözleşmelerde yalnızca şirket kusurundan bahsedilmekte, "idare kusuru" kabul edilmemektedir. Kusura ancak İdare karar vermektedir.

- İdare bu anlaşmalarda tek başına fesih hakkına sahiptir.

- Kredi veren kuruluşların gerektiğinde müdahale hakkı yoktur. Yatırımcı ve işletmeci başarısız olursa, kreditorler başka bir yatırımcı-işletmeci önermiyor.

Bu sonuçlar nedeniyle, yabancı sermayenin bu tür yatırım girişimleri durma noktasına gelmiş, dış finansman ve yabancı sermaye kuruluşları açısından YİD modeli işlerliğini yitirmiştir. Özellikle uyuşmazlık durumunda uluslararası tahkime gidilememesi modelin işleyişini engellemektedir. Oysa, YİD finansman modelinin işlerliği yerli sermaye ya da yabancı sermaye ile veya her iki sermayenin ortak girişimi ile mümkündür.

Evrensel hukuka uygunluk ve uluslararası tahkim

21. yüzyılın eşiğinde, evrensel hukuk tarafından

benimsenen kavram ve kurumların bizim hukukumuzda da yer alması gerekir. Buna göre, YİD ve benzeri finansman modellerine ilişkin olarak;

- İdare ile gerçek ya da tüzel kişiler arasında yapılacak sözleşmelerin özel hukuk sözleşmesi sayılması;

- Özel hukuk sözleşmesi veya idari sözleşmeler nedeniyle doğabilecek uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözülmesine olanak sağlanmalıdır.

Uluslararası tahkim, günümüz koşullarının or-

taya koyduğu evrensel bir ihtiyaçtır. Uluslararası tahkimi kapitülasyon veya egemenlik haklarının ortadan kalkması olarak yorumlamak en azından aşırı alınganlıktır. Uluslararası tahkim istenmesindeki amaç, evsahibi ülkeye ve onun kurumlarına güvensizlikten çok, uyuşmazlık durumunda yargının tüm tarafların bilip anladığı bir ortamda yürütülmesini sağlamaktır. Bu istek, evsahibi ülkenin az gelişmiş ülke olup olmamasıyla ilgili değildir. Nitekim bugün, gelişmiş Batı ülkelerinin de içinde bulunduğu 52 ülke uluslararası tahkimi kabul etmiştir.

Kaldı ki, Türkiye'nin onayla-

dığı uluslararası sözleşmeler yatırım uyuşmazlıklarında uluslararası tahkime gidilmesini kabul etmektedir. Nitekim 1961 yılında imzalanan "Uluslararası Ticari Tahkim konusunda Avrupa Konvansiyonu" kamu hukuku tüzel kişilerine hakemlik anlaşmaları yapma yetkisi tanımaktadır.

Diğer yandan 1988 yılında 3460 sayılı yasayla onaylanan (ve ICSID Anlaşması olarak bilinen) "Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasında Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözülmesi Hakkında Sözleşme" ile, Türkiye kamu kuruluşla-

Türkiye'nin,

onayladığı

uluslararası sözleşmeler

yatırım uyuşmazlıklarında

uluslararası tahkime

gidilmesini kabul ediyor.

Nitekim 1961 yılında

imzalanan "Uluslararası

Ticari Tahkim konusunda

Avrupa Komisyonu"

kamu hukuku tüzel kişilerine

hakemlik anlaşmaları yapma

yetkisini tanıyor.

rının yabancılarla yaptığı, idari sözleşmeler dahil, yatırım ilişkilerinden doğan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözümünü kabul etmiştir. Ayrıca Türkiye'nin pek çok devletle imzaladığı yatırımların karşılıklı olarak teşviki ve korunması anlaşmaları da tahkimi kabul ediyor.

Anayasa'mızın 90. maddesine göre de, usulüne göre yürürlüğe konmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz. Milletlerarası anlaşmaların bu özellikleri gereği, yasalara üstün olduğu görüşü yargı kararlarında ağırlık taşımaktadır.

Anayasa'mızın konuya ilişkin bazı teknik nitelikteki ilkelerinin ülkemizin ihtiyacı olan yatırım ve hizmetlerde uygulanacak evrensel ilke ve uygulamalara koşut bir şekilde değiştirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Anayasa'nın bazı maddelerinde değişiklik teklifi

İşte bu hususları dikkate alan 57. Hükümet, özellikle YİD modelinin işlerliğe kavuşmasını sağlamak ve ülkemize gelecek yabancı sermayenin önünü açmak amacıyla, Anayasa'nın 47., 125. ve 155. maddelerinde değişiklik öngören taslağı Meclis'e sundu ve tasarı aşağıdaki şekliyle TBMM Anayasa Komisyonu'ndan geçti:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi

Madde 1.- Anayasa'nın 47. maddesinin kenar başlığı, "Devletleştirme ve Özelleştirme" şeklinde değiştirilmiş ve bu maddeye ikinci fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiştir: "Devletin kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletmelerin özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

Devlet kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişileri tarafından yürütülen yatırım ve hiz-

metlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzel kişilere yaptırılabilirliği veya devredilebileceği kanunla belirlenir."

Madde 2.- Anayasa'nın 125. maddesinin birinci fıkrasına ikinci cümle olarak aşağıdaki hüküm eklenmiştir: "Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir."

Madde 3.- Anayasa'nın 155. maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir: "Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulu'na gönderilen kanun tasarıları ve kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Madde 4.- Bu kanun, yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoylamasına sunulması halinde 1. maddesi ayrı, 2. ve 3. maddeleri birlikte oylanır."

Anayasa'nın 47. maddesinin ikinci maddesinde öngörülen değişikliğe göre kanun koyucu hangi yatırım ve hizmet YİD sözleşmelerinin, özel hukuk sözleşmesi şeklinde yapılacağına karar verecek. Dolayısıyla bu kapsama alınacak YİD sözleşmeleri, özel hukuk kurallarına tabi olacağından daha önce belirttiğimiz sonuçlar ortadan kalkmış oluyor.

125. maddede öngörülen değişiklik ise özel hukuk kapsamına girmeyen imtiyaz sözleşmelerine tahkim yolunu açıyor. 155. madde Danıştay'a imtiyaz sözleşmelerini inceleme yerine düşüncesini bildirme görevi veriyor. Anayasa'nın 47. maddesinin ikinci fıkrasında öngörülen değişiklik ve buna paralel olarak 3096, 3465 ve 3996 sayılı kanunlarda yapılması gereken değişiklikler gerçekleştirilirse, yap-işlet-devret modelinin yabancı sermaye açısından işleyişindeki engeller büyük ölçüde aşılabacaktır.

Oktay Varlier
TÜSIAD Parlamento Komisyonu Üyesi

Murat Tabanlıoğlu'nu Total aydınlatıyor.

On yıldır aydınlatma alanında sahip olduğumuz bilgi birikimini mimarlarla paylaşıyoruz. Çünkü bizce en doğrusu, mimari proje ile birlikte planlanan ve uygulanan aydınlatma.

TOTAL
AYDINLATMA

T: 0(212) 251 9171 F: 0(212) 251 9172

Bir kitabın sayfalarındaki

1939 Anadolu depremi

1939 yılının 27 Aralık gecesi Erzincan için felaket gecesidir. 7.9 şiddetindeki depremde, 33 bin kişi hayatını kaybeder, binlerce yaralı vardır. İnsanlar yine acıdır, şaşkındır, çaresizdir...

Tarihe "1939 Anadolu Zelzelesi" olarak geçen Erzincan depreminden bir yıl sonra Eminönü Halkevi tarafından bir kitap çıkarılır. Meliha Avni ve İskender Fahreddin Sertelli tarafından yayına hazırlanan kitapta, bilim adamları, gazeteciler, edebiyatçılar, şairler kısaca dönemin aydınları tarafından yazılmış şiirler, röportajlar, makaleler, anılar, fotoğraflar, haritalar yer alır. Falih Rıfkı Atay, Peyami Safa, Burhan Felek, Nadir Nadi, Burhan Cahid, Nurullah Ataç, Zekariye Sertel, Suat Derviş, Vâ-Nû, Necip Fazıl Kısakürek... kitapta imzası bulunanlardan birkaçı.

Kitapta, herkes, bulunduğu yerden depremi değerlendiriyor, duygu ve düşüncelerini dile getiriyor, eksikliklerden, yapılması gerekenlerden, pişmanlıklardan, çaresizliklerden, gözyaşlarından önlemlerden söz ediyor... Tıpkı bugün gibi...

60 yıl sonra, Marmara depremünde, herşey ne yazık ki çok tanıdık. Acı, çaresizlik, öfke, yalnızlık, yoksunluk... Zaman donmuş gibi. Herşey, 60 yılı yaşanmamış kılarcasına aynı. Hatta "bundan böyle şu tür konutlar yapmalıyız" di-

ye başlayan sözcükler bile aynı. Ne yazık ki, aynı. Bugün yaşananlar ise belleklerimiz ne kadar zayıf olduğunu, unutmaya ne kadar yatkın olduğunu gösteriyor.

Yüzlerce satır, onlarca sayfa... Bir belge olsun, unutulmasın diye bir kitapta toplanmış. Söz uçar yazı kalır denir. Hep kendini okuttuğunu, okundukça ders alındığını sanarak...

Bir kez daha; söz uçar, yazı kalır...

Anadolu zelzelesi

Tabiat ne yaparsa yapsın insan zekasının ve insan enerjisinin her zaman onu altettiğini, kösteklediğini görüyoruz; zelzelelerin birkaç dakikada yıktığını yeniden yapmak için birçok yıllar uğraşmışız lakin yapmışız.

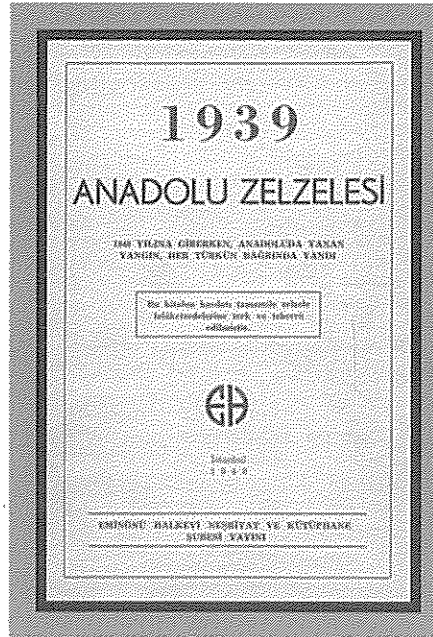
Şimdi Erzincan ve civarı da bu zeka ve enerjiyi gösterecektir. Lakin orayı kendi başına bırakamayız. Vatan bir insan vücudu gibidir; sol koldaki yarayı sağ kol sarar; birinin eksikliğini öteki tamamlar; çünkü bir vücudun herhangi bir tarafındaki

ağrı her tarafında demektir.

Tarihin devamınca birçok yıkıntıları temizleyen ve ayaklandıran Türk enerjisi yeni bir kumanda karşısındadır;

- Yardıma ve iş başına!..

Kadircan Kallı

Şaşırmak yok

Demek ki, ilme ve tecrübeye yer verilerek iş yapılırsa hatta zelzele gibi afetlere karşı da az çok tedbir almak kabil, şu halde tutacağımız yolda şaşırmak yoktur. Tehlikeden az zararlarla kurtulmak imkanları varken eski itiyadlara devam etmek manasızdır. Şüphesiz hadisele-
rin cidden elim olan ilk manzarası silinince hükümetin düşüncesi de bu olacaktır. Su afetlerine karşı alacağımız tedbir herhalde zelzele için düşündüklerimizden daha basittir. Yüksek masraflara dayansa bile bu tedbirleri almakta tereddüt etmeyeceğiz. Çünkü böyle hayati işlerde tereddüt cait değildir. Her geçen gün daha derin yaralar ve daha ağır masraflar açabilir. Güzel bir kasabamız olan M. Kemalpaşa'yı da alıp götüren suyu Marmara'ya akıtmak herhalde bu şirin yuvayı tekrar kurtarmaktan daha az masraflıdır.

Bürhan Cahid

Yeni seneye girerken...

Erzincan'da taş üstünde taş kalmamış, Erzincan baştanbaşa bir mezar. Bir köyde dört yüz kişinin küllerini karıştırarak bir genç kız ağlıyor, bu köyde dört yüz kişiden bir tek kız kalmış. Başka bir yerde bir ana saçını yoluyor, dövünüyor, bağrına taş basmış bir baba, oğlunun cesedine mezar arıyor; yeni doğmuş

yavruların tahtalar, taşlar arasından çığlıkları duyuluyor, genç kızlara kardan kefen duvak olmuş, delikanlıların açık kalmış gözlerinde gençliklerine kanmamış insanların hasreti okunuyor, zelzelenin uğradığı her toprak çığlıkların, feryatların, ızdırapların duyulduğu bir yaralı dünya; zelzelenin uğrağı her toprakta yaşayanlar, kalpler delik deşik birer ızdırap heykeli.

Meliha Avni

Derece şuuru

"Zelzele geçti. Hele şu açıkta titreşen vatandaşları da bir çatı altına soksak, olur biter. Bu da geçer yahu!" demeyelim. Geçmez bu, geçmez. Bir gün Adana'yı sel basar, başka bir gün Erzincanı zelzele yıkar, daha başka bir gün limansız Karadeniz kıyılarımız önünde vapurlar batar. Rüzgara: "Esme!", sulara: "Taşma!", toprağa: "Sallanma!", diyemeyiz. Memleket ve Anadolu davasını, maarif veya ziraat, kültür veya ekonomi, san'at veya teknik, bütün madde ve mana unsurları arasındaki münasebetlerin küllüne ait prensiplerle halletmezsek rüzgar eser, sular taşar, yer sarsılır ve bütün memleket ve bütün Anadolu, asırlardan beri olduğu gibi, yer yer yıkılır, Erzincan harabesine döner.

Peyami Safa

BEYANNAME

Tokad 1 (a.a) — Reiscumhur İsmet İnönü, Türk milletine hitaben Tokad'dan aşağıdaki beyannameyi neşir buyurmuşlardır: Zelzele felaketine uğrayan mıntakalarımızdan bütün Türk milletine yeni yıl için yürekten temennilerimi takdim ederim. Yakın ve uzak medeni milletlerin ve insaniyet aleminin adımız için gösterdiği sempatiye, Türk milletinin yürekten teşekkürlerini ifade etmek isterim. Felaket mıntakasındaki vatandaşlar, memleketimizin her tarafından gösterilen alakadan mütehasıs ve müteşekkirdirler. Vatanın muhtelif kısımları arasında göze çarpan yakın ve sağlam tesanüdle bir büyük milletin sevinç ve acıda nasıl yekpare bir aile olduğunu göstermiş oluyoruz. Milletimiz içindeki bu beraberlik sayesinde bugünlerin en az sarsıntı ile biteceğine ve her zorluktan milletimizin yeni bir kudretle çıkacağına sarsılmaz imanım vardır. Ferdleri arasında karşılıklı vazife hissi ve bütün cemiyette vatana karşı fedakarlık duygusu sağlam milletimizin iyi ve geniş günler göreceği muhakkaktır.

Reiscumhur, İsmet İnönü

Şaşırmak yok!

Dünya üzerinde bizim gibi zelzele muntukaları olan memleketler az değildir. Mesela İtalya'nın cenub kısmı bu aradadır. Orada daha ilmi keşiflerden evvel acı tecrübelerle kabul edilmiş bir yapı sistemi vardır. Büyük şehirlerde bile evleri bir, nihayet iki katlı yapmışlardır. İlimadamlarının söylediklerine göre ta uzak şarktan başlayarak Balkanlar'a kadar uzayan hat üzerinde arazinin yirmi otuz kilometre derinliğinde çürük tabakalar vardır. Bu hattın Türkiye istikametindeki parçaları Erzincan muntukası ile İzmit, Erdek ve Trakya sahilinde Şarköy, Mürefte muntukaları imiş. Bu hattın bir de Biga ve Burdur'a doğru sarkan iki kolu varmış doğru olacak. Çünkü yakın tarihlerde Burdur ve Isparta'da daha yakın günlerde Dikili'de olan hareketler bunu ispat ediyor. Demek ki ilme ve tecrübeye yer verilerek iş yapılsa hatta zelzele gibi afetlere karşı da az çok tedbir almak kabil, şu halde tutacağımız yolda şaşırmak yoktur.

Burhan Cahid

Gelecek felaketleri önlemek için

Birtakım köylerin taşlık ve bayır üstündeki evleri sağlam kalmış, sel akıntısı üstündeki evler ise tamamen yıkılmıştır. Mühassıs, eğer tecrübelerle müstenit bu tedbirlere riayet edilecek olursa, zelzele felaket ve tahribatının yüzde ona hatta yüzde beşe indirileceği kanaatinde bulunuyor. Bir facianın yüzde doksanını önleyecek tedbirler, zelzele ihtimallerine maruz bütün belgelerde, tatbiki kanunlaştırılan mükellefiyetler haline getirmek lazım gelir. Nafiamızın alakadar dairesinin gerek inşaat yapılacak bölge için, gerek mühassıs raporunda işaret olunan sahalar için bu tedbirleri süratle tesbit etmesini rica ederiz.

Falih Rifki Atay

Erzincan felaketi

Zelzele insan oğlunun, aczini dehşetle isbat ettiği için sinirlendiriyor. Bu felakete uğramışları teselli etmek de mümkün değil. Evet, yardım edilir, yiyecek, giyecek gönderilir; fakat o adamlara, gece gürültülerle uyanıp soğuk havada sokaklara döküldükleri, çırpıplak kaldıkları, belki ölümlerle saatlerce koyun koyuna kaldıkları, unutturulabilir mi?

Nurullah Ataç

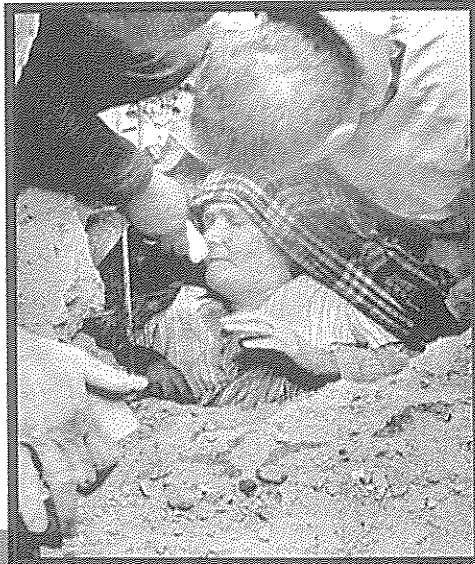
İçtimai yardım mesleki

tesanüd seferberliği yapalım

Zelzele felaketi bize hissettirdiği büyük mateme rağmen çok iyi bir şey öğretti. O da milletimizin artık milli, insani ve içtimai birlik ve beraberlik şuuruna ulaşmış oluşudur.

Vatanın bir köşesini yıkan elaketin darbesine bütün yurttaşlar hepsi birden maruz kalmışlar gibi sarıldılar. Ve hep birden sandıklarının, sepetlerinin, keselerinin, ceplerinin ve kalplerinin nesi varsa ona yardıma uzattılar. Ahmet kendi ailesinin bir günlük nafakasını temin etmeyen gündeliğini, Ayşe dişinden, tırnağından arttırdığı üç buçuk kuruşunu, Mehmet cebinin harçlığını, Fatma yükündeki tek yorganını verdi.

Suat Derviş

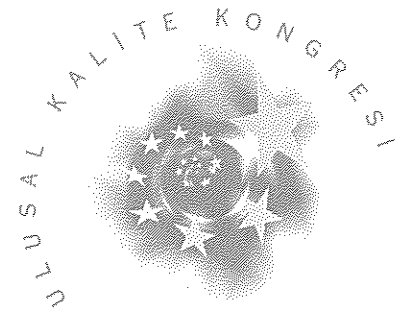

Bu ölümler cehaletimizdendir

Unutmayalım ki, bir çeyrek asır evvel İstanbul'u yangınlar mahvediyordu. O da cehalettendi. Zira inşaatımız çıravariydi... İtfaiye tertibatımız yoktu... Şimdi var. Tedbirlerle önünü aldık demektir.

Yıldırıma hakim olduğumuz, salgın hastalıkları önlediğimiz, İstanbul'un büyük yangınlarının alevini ram ettiğimiz gibi, gözlerimizi açarsak emre, iradeye girmez sandığımız bu afetlere de

- LİDERLİK VE DEĞİŞİM
- STANDARTLARI
- HİZMET SEKTÖRÜNDE KALİTE
- BİLGİ YÖNETİMİ
- YENİ DÜNYA DÜZENİNDE SİYASET ANLAYIŞI
- ÖZEL OTURUM
- KAMU KURULUŞLARINDA KALİTE 1
- YÖNETİMİN İNSAN BOYUTU
- GELECEK 1000 YILDA EKONOMİK VE SOSYAL YÖNELİMLER
- ÖRGÜN EĞİTİMDE KALİTE
- KIYASLAMA
- KALİTE İÇİN LİDERLİK VE KATILIMCI YÖNETİM
- KÜRESEL EKONOMİ VE İŞ DÜNYASI
- KURULUŞ PERFORMANS YÖNETİMİ
- ULUSAL KALİTE HAREKETİ
- SANAYİDE KALİTE
- DİJİTAL EKONOMİ ÇAĞINA DOĞRU
- BİLGİ TOPLUMUNDA İNSAN PROFİLİ
- KALİTE ÖDÜLÜ
- KALİTE TEKNİKLERİ
- KENTSEL YAŞAMDA KALİTE
- FİNANS SEKTÖRÜNDE KALİTE
- KAMU KURULUŞLARINDA KALİTE 2
- POSTER SUNUMLAR
- YAŞAM BİÇİMİ OLARAK KALİTE

8

ulusal kalite kongresi

3-4 kasım 1999

"2000'li yıllar ve toplam kalite yönetimi"

Yüzyılın son kalite zirvesi

24 paralel oturum,

100 konuşmacı,

Firma ziyaretleri

TÜSİAD-KalDer Kalite Ödül Töreni

4. Kalite ve Yönetim Sistemleri Fuarı

• 16 Ekim 1999'a kadar yaptırılan kayıtlarda erken kayıt indirimi uygulanacaktır.

• 29 Ekim - 1 Kasım 1999 tarihleri arasında ön kayıt kabul edilmeyecektir.

BULUŞALIM!

İSTANBUL LÜTFİ KIRDAR ULUSLARARASI
KONGRE ve SERGİ SARAYI

TÜSİAD - KalDer Kalite etkinlikleri internet adresleri:
<http://www.kalite.org> <http://www.kalite.gen.tr>

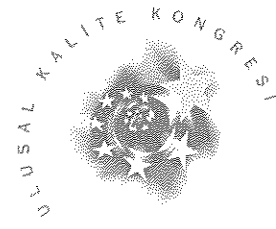
Kayıt için başvuru :

Cumhuriyet Cad. No:269/2 Harbiye 80230 İstanbul
Tel :0212.230 13 31 Faks :0212.230 64 25
<http://www.kalite.viptourism.com.tr> e-mail: kalite@viptourism.com.tr

8. ULUSAL KALİTE KONGRESİ

KATILIM FORMU

ADI _____ SOYADI _____

ÜYE OLDUĞU KURULUŞ ☐ TÜSİAD ☐ KalDer ☐ DİĞER _____
FİRMA İSMİ _____
V.D. NO. _____
ADRES _____
TEL _____ FAX _____ E-mail _____

Lütfen size uygun ödeme şeklini işaretleyiniz.

	15 Ekim'e kadar	16 Ekim – 28 Ekim	2 - 3 - 4 Kasım
Genel Katılım	☐ 135 Milyon TL.	☐ 150 Milyon TL.	☐ 180 Milyon TL.
KalDer (Üye kartı sahipleri)	☐ 120 Milyon TL.	☐ 135 Milyon TL.	☐ 165 Milyon TL.
Öğretim Üyesi/Öğrenci	☐ 40 Milyon TL.	☐ 45 Milyon TL.	☐ 60 Milyon TL.
Toplu Alımlar (30 ve üstü) Adet	☐ 120 Milyon TL.	☐ 135 Milyon TL.	

FİRMA ZİYARETİ Vitra ☐ 15 Milyon TL. Beko Ticaret ☐ 15 Milyon TL.
(30 kişi ile sınırlıdır)

(Fiyatlara K.D.V. Dahildir.) Toplam _____

8. Ulusal Kalite Kongresi ve/veya firma ziyaretine katılmak için yukarıdaki toplam meblağı TÜSİAD – VIP Yapı Kredi Bankası, Elmadağ Şubesi 1030248-9 No'lu hesaba yatırdım. Dekontu ektedir.

İMZA _____ TARİH _____

KREDİ KARTI ☐ ☐ ☐

Kart No _____ Son Kullanma Tarihi _____

Yukarıdaki toplam meblağın kredi kartı hesabımdan çekilmesini kabul ediyorum.

İMZA _____ TARİH _____

OTURUM TERCİHLERİ

Salon büyüklüklerini belirleyebilmemiz için katılmayı düşündüğünüz oturumları işaretlemenizi rica ederiz.

	A	B	C	D
3 Kasım 1999, Çarşamba				
Oturum 1: 11.00-13.00	☐	☐	☐	☐
Oturum 2: 14.30-16.30	☐	☐	☐	☐
Oturum 3: 17.00-19.00	☐	☐	☐	☐
4 Kasım 1999, Perşembe				
Oturum 4: 09.30-11.00	☐	☐	☐	☐
Oturum 5: 11.30-13.30	☐	☐	☐	☐
Oturum 6: 15.00-17.00	☐	☐	☐	☐
Oturum 7: 17.30-19.00	☐	☐	☐	☐

dizgin takabiliriz.

Muhakkak ki, Türk milleti, bu işin üstünden gelebilir. İptidai damlarımız altında on binlerce nüfusumuzu ezdirişimiz inşallah sonuncu olur.. Bundan sonraki mukadder zelzele, Türkiye'de kolay kolay yıkılacak bina bulamaz ve seller sedler arkasında mahpus kalır..

Buna inanmazsak, yeni felaketleri bekleyelim!
(Vâ-Nû)

Büyük felaket karşısında

Felaket haberi Ankara'ya varır varmaz hükümetin ve Büyük Millet Meclisi'nin gösterdiği büyük alakayı, yardım için tedbir almakta gösterdiği sürat ve titizliği beğenip, takdir etmemek mümkün değildir.

M.Zekeriye Sertel

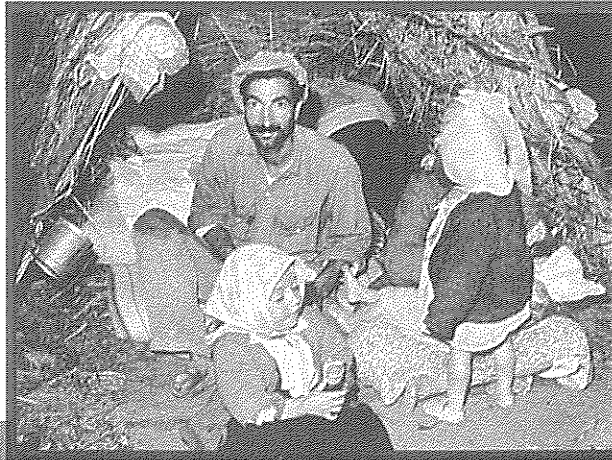
Zelzele

Ecdadımızın büyük taş inşalarından, zelzeleye ait mukemmel hesaplar görüyoruz. Uzun müddet mukavva ev yapmaktan başka çare bulamayan hamarat Japonlar, nihayet beton inşalarında zelzeleye karşı tedbir ifade eden yeni formüller buldu. Fakat biz, madde planındaki inşa davamızda, ahşap binayı atarken kargir binanın topraklarımıza göre hususi icaplarını düşünmüş değiliz. Esefle söyleyebilirim ki, çok kuvvetli bir zelzele, Ankara ve İstanbul'da taş üstünde taş bırakmayabilir.

Necip Fazıl Kısakürek

Milli felaketimize dostlarımızın alakası

Komşumuz dost ve mütefik Yunanistan'ın on bin Türk liralık tıbbi ecza ile beraber ayrıca ve derhal bir sıhhi imdat heyeti tertibine de karar vermiş olmasını büyük memnuniyetlerle öğrendik. Komşumuz Bulgaristan felaketimizin hafifletilmesi hususunda hayli

miktarda erzak göndermek kararı ile yardıma müsarafat etmiş, Romanya ise yüz bin liralık kereste vermek kararını almıştır. Balkanlı kardeşlerden Yugoslavya'nın henüz öğrenemediğimiz kararı da, eminiz, bunlara benzer bir müzaheret şeklinde tecelli edecektir.

Yunus Nadi

Feleğin zulumü

Koşunuz, vatandaşlarım! Feleğin yıkıdığı yerleri imar için elinizdeki bütün kuvvetleri ve kalplerinizdeki bütün iyi, yüksek, milli ve insani duyguları seferber hale getiriniz. Felekle mücadele etmekten hiç bir zaman yılmamış olan bir milletin çocukları olduğunuzu göstermenin tam zamanıdır. Harabeler arasında vatanın ızdıraplı kalbini, şuurlu varlığını ve yüksek iradesini temsil eden İsmet İnönü'nün arkasında toplanarak, sızlayan yaraların tedavisine koşmak bugünün yegane vazifesidir.

Muhittin Birgen

Felaket karşısında

Ulusal bir felaket sigortası olan Kızılay hemen işe koyuldu. Halkı aydınlatmak için koştu. Teşekkürler, mahalle mahalle ve ev ev dolaşarak herkesin arzu ile verdiği yardımları toplamaya başladılar ve nihayet imdat trenleri felaket sahalarına sıcak çadır, sıcak giyecek ve yiyecek ile hekim, hastabakıcı ve ilaç götürdüler. Cumhurreisimiz "Vatanın muhtelif kısımları arasında göze çarpan yakın ve sağlam tesanüd"den iftiharla bahsederek büyük milletimizin "sevinç ve acıda nasıl yekpare

bir aile olduğu"nu tebarüz ettirdiler ve "milletimiz içindeki bu beraberlik sayesinde bu günlerin en az sarsındı ile biteceği"ni ve "her zorluktan milletimizin yeni bir kudretle çıkacağına sarsılmaz imanı" bulunduğunu haber verdiler.

H. E. Erkilet

Milli felaket karşısında

Müzik, dans, kahkaha, düğün, bunların hepsi -bugünlerde- Türk için, Türk yurddaşı için ayıptır, haramdır. Daha doğrusu en küçük bir kahkaha bile milli bir cürümdür.

Bizim için eğlence, zevk, düğün Anadolu'nun yaralarını sarmak, sızılarını dindirmek, ocaklarını tüttürmekle doğacaktır. Türk'e hep veren, Türk'ten malını, canını, her çeşit varını esirgemeyen Anadolu, Anadolu çocukları için ne yapsak azdır.

Meliha Avni

Erzincan'dan gelen yaralılarla konuştum

Erzincan'da inşaat işlerinde çalışan 40-50 kadar mahpus varmış. Bunlar cezaevinin dışında birtakım barakalarda yatıyorlarmış. Zelzele gecesi, bunlara hiçbir şey olmamış. Ve bu 40-50 mahpus bir anda mahallelere dağılıp 1000 kişiden fazla insan kurtarmışlar ve kendi barakalarında iskan etmişler.

Kaçabilirlerdi... kaçmamışlar. Vazife karşısında Türk kaçmaz. İsterse canı olsun, onda vatan duygusu, insaniyet duygusu hiçbir vakit körlenmemiştir!

Haber aldım ki, hükümet bu mahpusların bakiyei müddetlerini bağışlamak üzere alelacele Meclis'e bir kanun layihası veriyormuş. Bunu bana, yaralı arkadaşlarının hatırını sormaya gelen adliye memurları teyid ettiler.

Ercümen Ekrem Talu

Tarihin kaydetmediği facia sahneleri

Perişan bir halde trenden iniyorum. Etraftaki bütün evler bir yığın taş,

tahta, toprak halinde... Aralardan tek tük çadırlar gözüktüyor.

- İşte diyorlar, bütün Erzincan şu gördüğünüz halk!

Bakıyorum, beş dakikada, teker teker sayabilirim hepsini... Başımı çeviriyorum. Üstüste konmuş insan cesetleri. Kaç tane? Herhalde birkaç bin! Artık hassasiyetim uyuşmuştu. Gayri iradi yürüyorum. İstasyonun şark kısmını kaphyan geniş meydandayım. Allahım bu ne feci manzara?

Yüzlerce, binlerce ceset, üstüste, yanyana konmuş... Birçok kadınlar, çocuklar, erkekler bir albüm yaprağı

çevirir gibi cesetleri kaldırıp kendilerine ait olanları arıyorlar. Zaman zaman, aradığını bulanların canlıyaş bağışmaları kulak zarlarımı yırtıyor:

- Babam, babam benim!.

- Anne babamı buldum, anne babamı buldum.

Morarmış cesetlerle veda kucaklaşması...

Biraz ilerliyorum. Birden bir tabanca patlıyor. Silkiniyorum. Elinde tabancasının namlusundan dumanlar çıkan orta yaşlı, yarı çıplak, saç başı dağınık bir adam avazı çıktığı kadar bağırıyor:

- Allahım dirisini aldın, ölüsünü bize bırak!

Bakıyorum. Ateş ettiği bir köpektir... Köpekleri öldürmüş olmalarına rağmen tek tük rastlanıyor. Bir kısım cesetler taaffün et-

meye başlamıştır, kokuya civarlardan geliyorlar.

Bir adam görüyorum. Bembeyaz sakalı var. Bir ihtiyar kadın cesedini omuzlamış. Yaralı sanıyorum. Yaklaşınca dehşetten gözlerim büyüyor. İhtiyarın sırtındaki yüzü parçalanmış bir cesettir ve ihtiyar bu cesedi ge-

niş, bol çizgili alnundan, yumuşak yanaklarından terler ve göz yaşları süzülerek taşıyor:

- Nereye götürüyorsun baba?

Dönüyor. Son gayretini sarfeden insanların bitkinliği.

- Ayalım oğul... kırk senelik karım... onu kendi elimle gömmek bana kismetmiş...

Sonra hayatın yükünü beraber sırtladıkları hamulesini omuzuna daha iyi yerleştirerek, gözlerini gökyüzüne kaldırıyor:

- Allah öyle istedi... Allahın işine karışılmaz.

Nüret Safa Coşkun

Bir kadının fedakarlığı

Soğuğa tahammül edemiyorum artık. Yavaş yavaş ayaklarımda müstemleke kurmaya başlayan donma alametleri, uyusukluğa karşı koymak için hızlı hızlı yürümek istiyorum.

Yanıbaşımdaya mantolu başörtülü bir erkek.

Parmaklarıyla garip hareketler yapıyor: Bir çifte telli Gülmek mi?... Kalbim içine dinamit atılmış gibi parça parça...

Soruyorum: Şehrin ileri gelen memurlarından biri.

Asil yüzlü, sevimli genç bir adam daha. Traşı uzamış, saçları yüzüne yapışmış, paltosu çamur içinde. Bir parçası yırtık pantolonun sakladığı bacaklarının alt kısmı daha perişan: Bir ayağında partial asker papucu, diğerinde bir terlik... Parmakları kan ve tentürdiyota boyanmış.

Bu zat Erzincan'ın nafia müdürü. Zavallı vatandaşın dili tutulmuştur.

- Çok bitkinsiniz, diyorum... İstirahat edin bi-

raz. Asabınızda bozuk, mümkünse buradan uzaklaşınız.

Müşkülatla ve uzun fasılalarla konuşabiliyor:

Nasıl olur... Vazifemi nasıl bırakırım?... Elim ayacağım tutuyor, daha biraz faydalı olabilirim.

Vali muaviniyle karşılaşıyorum.

Bu zeki, faal ve feragatkar genç, Erzincan müddeiumumisidir. Gösterdiği gayret ve durmak, dinlenmek bilmeyen faaliyeti ile derhal vali muavinliği uhdesine verilmiş. Felaket gecesinden beri ağzına bir lokma eklemek, bir bardak su koymadan, gözlerini yarım saat yummamak şartı ile çalışmaktadır.

- Size bu felaketi nasıl anlatacayım bilmem ki, diyor... Şunun gibi oldu diyemem, çünkü Erzincan'daki felaket dünyanın hiçbir tarafında vukua gelmemiştir. Ancak bundan sonra, maazallah bir tarafta benzeri olursa, "Erzincan'da olduğu gibi" diyebilecekler.

Bu sırada Erzurum istikametine hareket edecek trene ağır yaralılar konmaktadır. Çadırlardan alınıp getirilen yaralıların feryatları gecenin sükunetini kırmağa başladı. Trene pencereden konulmaları pek müşkül oluyor. Birçok tarafları kırık. Pek çokları da ancak birkaç saatlik dünya misafiri.

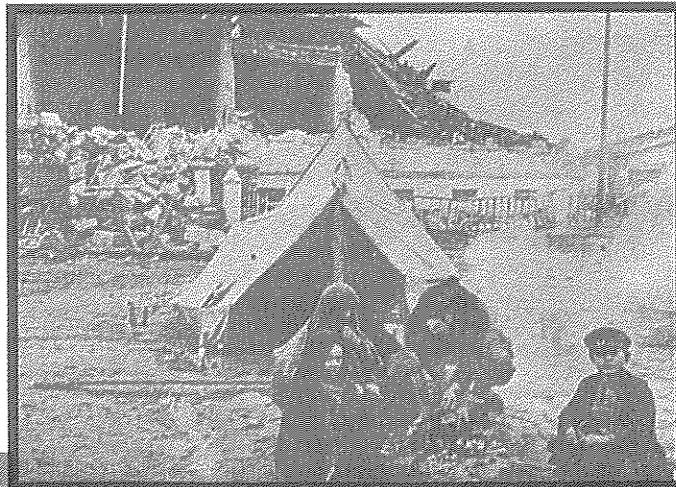
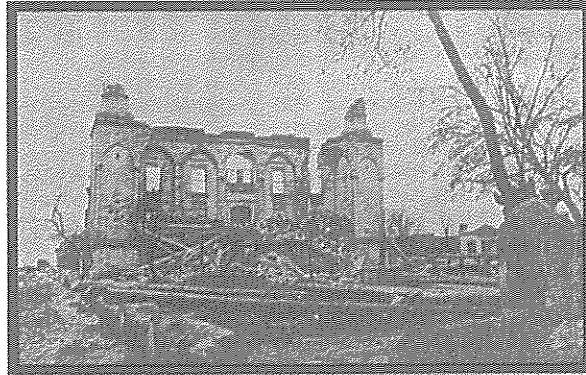
Yüzümde dolaşan iki elektrik feneri.

Azrailin gözlerini görmüş gibi ürperiyorum.

İki adam, ellerinde elektrik fenerleri ölümler arasında dolaşıyor, hepsinin yüzüne birer birer fener tutuyorlar.

- Ne arıyorsunuz?

Bir tanesi mustarip bir sesle cevap veriyor:

- Öğleden beri ağabeyimi arıyorum. Öğleye kadar enkazı kaldırdık, altından çıkmadı. Artık bir ümidimiz burada... Hiç olmazsa ölüsünü bulsak.

Duramayacağım daha fazla.

Dizlerim kesiliyor. Biraz evvel donuyordum, şimdi vücudumdan lavlar fışkırıyor. Nereye dönsem ölü, nereye baksam kara bir mezar. Yağmur yağıyor.

Yüzümü okşayan soğuk damlalardan ürküyorum. Buraya gelip bu zavallıları seyrettiğim için görünmez binlerce ağız yüzüme tükürüyor zannediyorum.

Beni buraya getiren, irademle dargın ayaklarım, yalvarırım çıkarın beni buradan.

Oh. İstasyon...

Sağ adamlar görüyorum, etrafımda mezar yok.

Gece diktatörlüğünü ilan etti.

Artık onun emrindeyiz.

Her taraf zifiri karanlık.

Nusret Safa Coşkun

Erzincan Türküsü

Kışlağımız vardı, kışın kışlardık,
Yaylaklarımız vardı, yazın yaylardık,
Toprak çökmeden önce biz de beylerdik,
Toprak çöktü kanımız kara karıştı.

Anaların gözleri bakmaz oldular,
Deli sular kesildi, akamaz oldular,
Kalanlar bu derdi çekmez oldular,
Ağlamalar, dualar göğe erişti.

Yerlerinden oynadı yüce dağlarım,
Çocuğumun kanın emdi bağlarım,
Gül diyorlar, ben nasıl gönül eğlerim,
Kocadım bir günde, alnım kırıştı.

Yayla yığitlerini vurdu yatırdı,
Gelinlik kızlarımı aldı götürdü,
Bu ne iş insanları yedi bitirdi,
Sanki ovada iki ordu vuruştı...
Ceyhun Kansu

Başın Sağ Olsun

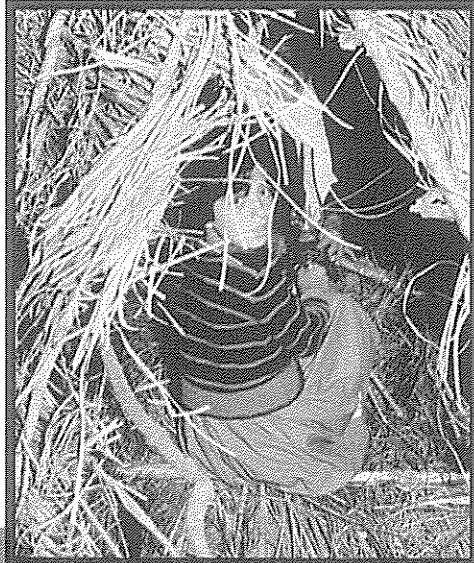
Neleri beklerken neleri gördük,
Doğacak günlerin altın çağ olsun.
En büyük acıyı kalplere ördük,
Sevgimiz yarana derman dağ olsun.

Kim derdi felaket büksün belini,
Önleriz korkmadan bela selini,
Bir daha çekelim başa geleni,
Acımız bizlere kopmaz bağ olsun.

Kırıldı yavrumun kanadı kolu,
Yıkılmış ellerde baykuşlar dolu,
Uzayıp gıtnesin ayrılık yolu,
Dört yanın gülistan, çölün bağ olsun.

Amasya, Erzincan, Tokat'la, Sivas,
Kapladi her yeri baştan başa yas,
Ak saçlı dul anam, bağrına taş bas,
Gönüller sevgini ören ağ olsun.

Gel, ey Anadolu, Türklüğün varı!
Ağlayıp ovunma sen zarı zarı,
Çektiğin yetişir, elverir bari,
Üstüne gün doğsun, başın sağ olsun!...
Hikmet Turhan Dağlıoğlu

Zelzele felaketi

Dün gece kaydettiğimiz zelzelenin şiddeti, rasathane sismograflarının muntazaman faaliyete başladığı 1934 senesinden beri kaydedilenlerin fevkindedir. Rasathaneye gelen sismik enerji geçen Kırşehir zelzelesinden daha fazladır. Sismograflardan çıkardığımız neticelere göre recfeler İstanbul'a şarka pek yakın istikametten gelmiştir ve tahminimize göre zelzele merkez üstü muntakası Erzincan-Sivas-To-

kat ve civarıdır. Buralarda tahribatın azami derecede olması lazım geldiğini tahmin ediyoruz. Bu zelzenenin tah-telarız asıl merkezi otuz kilometre kadar derinlikte oldu-ğundan kuvvetli sarsıntuların duyulduğu sahanın oldukça geniş olması lazımdır. Çok temenni ediyoruz ki azami şiddet muntakası üzerinde memleketimizin kesif nüfuslu bir şehri tesadüf olmasın.

Rasathane Müdürü Fatih (Bu yazı, felaketin şekil ve şümülü hak-kında etraflı malumat elde edilmeden kaleme alınmıştır).

Zelzeleden almamız lazım gelen dersler

Her memleketin jeolojik, tektonik haritaları yapılmış-tır. Bu haritalarda memleketin nereleri sarsılmaya mü-saittir, nereleri zayıf noktalardır, belli olur. Bizim ma-alesef böyle haritalarımız yoktur. Bu yüzden zelzele olabilecek yerleri evvelden bilmiyoruz. Bunu ancak o muntika sarsıldıktan sonra öğrenebiliyoruz.

Yalnız elde edilen malumata göre zelzele hatlarından biri Marmara Denizi'nden itibaren Bolu'ya kadar uzan-maktadır. Bu hat üzerinde bulunan şehirler zelzeleye maruz şehirlerdir. İzmit, Adapazarı bu hat üzerindedir.

Bir profesöre göre zelzenenin menşei

Sarsılan muntikalarda zelzeleler, vasatı bir şiddeti aşmaz. Ananelerden veya kronikler sayesinde asırlarca şiddetli sarsıntılara maruz kalmamış olduğu malum olan her-hangi bir muntıkada felaket vukua gelmeyeceği hemen hemen emniyetle söylenebilir. Bilakis sık sık felaketlere maruz kalmış oldukları tarihen malum olan muntikalar-da bu felaketlerin tekrerrüü ihtimali çok kuvvetlidir. Je-oloğun bu muntikalarda ya-pacağı iş, felaketlerin hangi noktalardan başlamakta ol-duğunu mümkün olduğu kadar sıhhatle tespit edebil-mek için her zelzenenin izle-rini etrafı ile tetkik ve takip etmektedir. O zaman bazı ihti-yatı tedbirler almak

mümkün olur. Mesela sarsıntıya maruz olduğu malum olan bir muntıkada evler sağlam kayalar üzerine inşa edilmesi ile bir vadide çakıllar veya kumlar üzerine bi-na edilmesi arasında büyük farklar vardır. Herhangi bir sarsıntıya karşı daha ziyade emniyet arzeden bazı inşaat sistemleri tatbik etmekte mümkündür.

Modern teknik için felakete mani olmak mümkün değildir. Fakat bu teknik, hiç olmazsa zelzelelerin şid-detine mani olmadığı araştırmak imkanlarına maliktir.

E. Lahn / M.T.A. Enstitüsünde jeoloji profesörü

Zelzele niçin çok geniş bir sahada tahribat yaptı?

Netice olarak şunu kaydedebiliriz ki: Şarkta Muş ve Van Gölü çukurlarına Garpta Yeşil ve Kızılırmak'ların şayanı dikkat dirseklerine istikamet veren bu yeni ve büyük in-şikak hattı boyunca ve civarındaki çukur ovaları meyda-na getiren daha küçük inşikakların üzerinde bulunan şe-hir ve kasabalar, daima şiddetle sarsılmak tehlikesine maruzdur. Binaenaleyh, iskan ve imar işlerinde bu cih-a-nda göz önünde bulundurulmasına zaruret vardır.

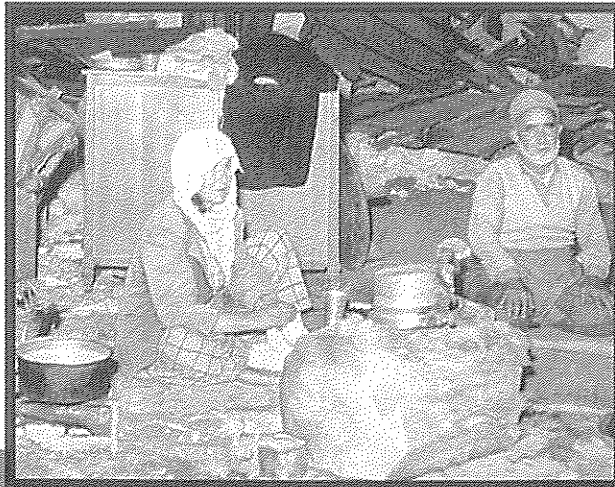
İsmail Yalçın

Moral sarsıntılar

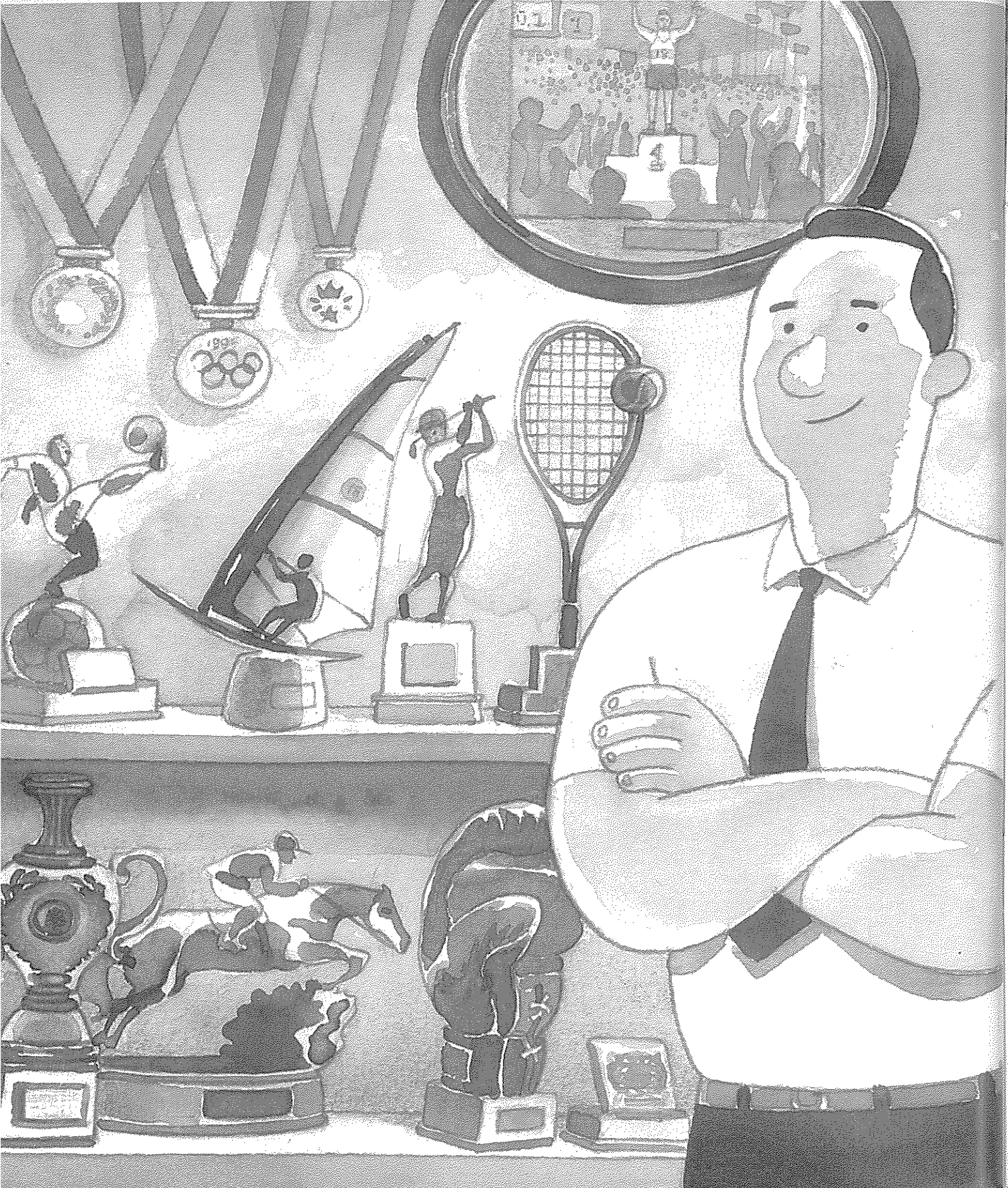
Büyük zelzelelerde çöken binalar altında yüzlerce, binler-ce masum ve bihaber insan bir anda yaralanır ve ölür. Kurtulanlar bizzat bu sarıntıya maruz kaldıkları gibi aynı hailevi sahne içinde bütün varlıklarının mahvolduklarını, sevdiklerinden bir kaçının veya hepsinin feci surette can verdiklerini görürler. Bu itibarla moral sarsıntı saikavi ve

kuvvetlidir ve harpte olduğu gibi yaralılarda maddi kafa cerhaları da mevzubahistir. Binaenaleyh büyük zelzele-lerde had ruhi teşevvüşler, inhitatlar, melankolik teza-hürler veya bunun aksine olarak, gürültülü teheyhüç-ler gibi muhtelif akli bozuk-lukları görmek kabildir.

Dr. Rasim Adasal

Mükemmeli ararsınız, başarı kendiliğinden gelir.

O kadar iyi anlıyoruz ki.

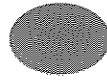
Zaten mükemmeldi. Öyleyse neden 1800'den fazla değişiklik yaptık? Neden daha da güçlü,

daha da rahat, daha da çekici olsun diye çalıştık? Kendi hayatınıza bakın. İşte, aynı şey!

Mercedes-Benz
Otomobilin geleceği

Harvard Business Review Dergisi

S e ç m e l e r D i z i s i

Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS), kuruluşunun kırkıncı yılında yayınladığı kitap sayısını 300'e ulaştırdı.

Önceleri daha çok çalışma koşulları ve endüstri ilişkileri konularında yayınlanan kitaplar, son yıllarda, yönetim ve liderlik sorunlarını ele alan yayınlarla zenginleşti.

MESS, bu yılın başından itibaren MESS Harvard Business Review Dergisi'nden Seçmeler dizisini başlattı. İki ayda bir çıkan ve yaklaşık iki yüz sayfalık kitaplardan oluşan dizide, her kitap belli konu başlıkları altında Harvard Business Review dergisinde son yıllarda yayımlanmış en önemli sekiz makaleyi içeriyor.

Bu dizide, son aylarda yayınlanan kitaplar, Değişim, Bilgi Yönetimi, Liderlik ve Büyüme Stratejileri başlıklarını taşıyor. Yıl sonuna kadar bunlara Belirsizliği Yönetmek ve İnsanları Yönetmek başlıklı kitaplar eklenecek ve dizi ilerideki yıllarda da sürecek.

Uzun yıllardır iş yönetimi ve liderlik alanlarında dünyanın en saygın ve etkili süreli yayını sayılan Harvard Business Review'nun kalıcı bir değere sahip olduğu kanıtlanmış makalelerinin toplu

halde ve düzenli bir şekilde Türkçe'ye kazandırılmasının Türk iş dünyasına önemli katkılar sağladığı yadsınmaz. Bu nedenle, bu sayıdaki kitap sayfalarımızı, bu yayınlara genel bir bakışa ayırdık. Bu kitaplarda ele alınan, kapsamlı bir şekilde tartışılan ve çeşitli örnek olay incelemeleriyle sunulan konulara bir göz atıldığında, yukarıdaki saptamanın ne kadar yerinde olduğu kolaylıkla görülebilir.

Değişim ve Değişimi Yönetmek kitabında; bugün ayrımsız bütün kuruluşlar için bir zorunluluk olan dönüşüm ve kendini değişen koşullara uyarlama sorunu bütün boyutlarıyla gözler önüne seriliyor. Dönüşüm çabaları niçin başarısız kalıyor? Dönüşüme karşı direnci alt etmenin yolları nelerdir? Kendinize bir vizyon oluşturmada nereden yola çıkmalısınız? Kendinizle birlikte sektörünüzü de dönüşüme uğratmak mümkün müdür? Şirketinizin aklını nasıl dönüştürebilirsiniz? Kitapta bu gibi konularda fikir açıcı katkılar buluyorsunuz.

Bilgi Yönetimi kitabında bir dizi yeni kavram ve görevler ile bunlara nasıl yaklaşılabileceği gündeminize getiriliyor. Bilgi merkezli ekonomide var kalabilmek ve gelişebilmek için bilgi yaratan

şirket - öğrenen örgüt - profesyonel zekâyı yöneten şirket - beyninin bütün potansiyellerinden yararlanan firma gibi konular değişiyor.

Günümüzde değişim giderek hızlandı; düşünme ve davranma tarzlarımızdan örgütlenme ve yönetme tarzlarımıza kadar bütün faaliyet alanlarımıza derinlemesine nüfuz ediliyor. Bu da liderliğe olan gereksinimimizi görölmedik ölçülerde arttırıyor. İşte Liderlik kitabı bu konuyla ilgileniyor. Değişimle başa çıkmak zorunda olan lider ile düzeni sürdürmek zorunda olan yönetici arasındaki fark nedir? Lider ile yöneticinin rolleri ne kadar özdeş ne kadar değişiktir? Liderlik nasıl kazanılır ve sürdürülür? Kimler lider olabilir? Liderliğin genel geçer reçeteleri var mıdır? İlke, dönem ve kuruluş bağlamları ile şu ya da bu yönetim düşünürünün ya da danışmanlık şirketinin sunduğu formüller arasında nasıl bir uyum söz konusu olabilir? Bu tür konular üzerinde tekrar ve yeni düşünceler oluşturma fırsatları bulabiliyorsunuz.

Küreselleşmenin ve dijitalleşmenin hızlanma-

sıyla iş dünyasında belirsizlikler ve çalkantılar artıyor ve firmaların sağlıklı bir büyüme için uyguladıkları stratejilere temel aldıkları birçok varsayım giderek geçersiz hale geliyor. Yeni kavramlar, tanımlar ve çıkış noktaları ihtiyacı boy gösteriyor. Büyüme Stratejileri kitabı da bu konuları irdeli-

yor. Belirsizlikte büyümeyi sürdürmek, değer yaratıcılığı, çeşitlendirme, şirket birleşmeleri ve iktisaplar, servisleri mükemmelleştirme ve sanal değer zincirinden yararlanma gibi konular yeni arayış ve yaklaşımlarınız için sağlam çıkış noktaları sunuyor.

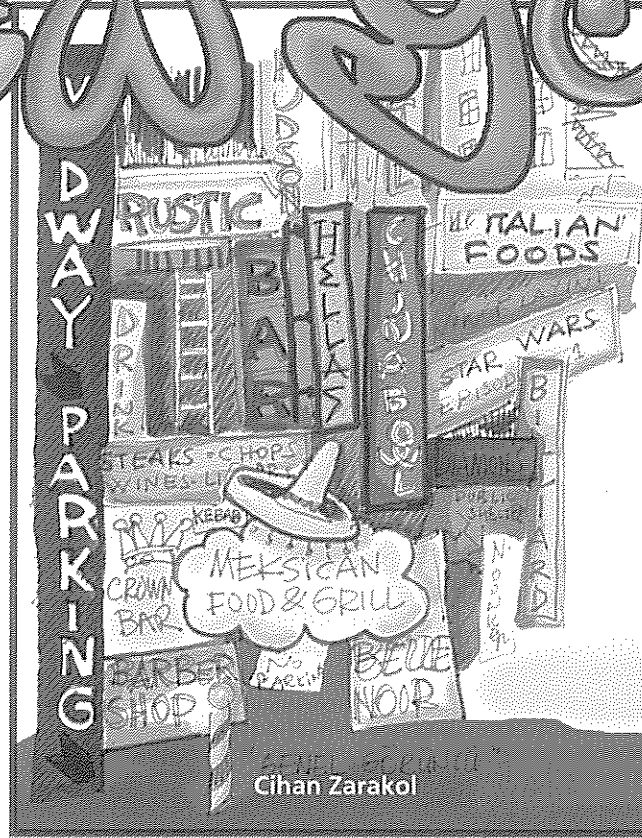
Özetle, Harvard Business Review Dergisi'nden Seçmeler dizisinin, önlerine küreselleşen dünya ekonomisinde etkin bir yer tutma, rekabet güçlerini pekiştirme ve kendilerini hızla değişen koşullara uyarlama gibi hedefler koyan kuruluşları ve yö-

neticilerini yeni düşünce ufuklarına yöneltecek bir fikir ve yorumlar oluşturduğunu söylemek bir abartma olmayacaktır.

Ayşe Bilge Dicleli

New York

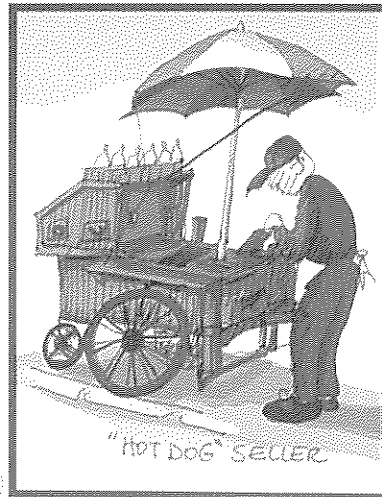
Amerikan filmlerinde sürekli işlenen bir tema vardır. Amerika'nın herhangi bir şehriden New York'a gelenlerin duydukları "itilmişlik, kabul edilmeme" hisleri... Böyle bir şey gerçekten var mı, yoksa Hollywood'un uydurduğu bir başka klişe mi bilemem. Bildiğim tek şey, bir İstanbullu'nun burada kesinlikle yabancılık çekmeyeceği.

1626 yılında Hollandalılar'ın Algonikan kızilderililerinden incik boncuk karşılığında aldıkları ve adını New Amsterdam koydukları şehir, bugünkü adını York Dükü'ne borçlu. Hollandalılar şehri İngilizlere kaptırmadan önce valileri Peter Stuyveysant, şehri ki-

zilderililerden korumak için bir duvar inşa ettirmiş. Bu duvarın yerinde bugün dünya para piyasalarının kalbi olan Wall Street yer alıyor.

Yani bu caddenin adı, iki yanında yer alan gökdelenlerin verdiği duvar izleniminden değil, bu eski duvardan geliyor. Valinin adı da bildiğiniz gibi sigara paketlerinin üzerinde yaşıyor.

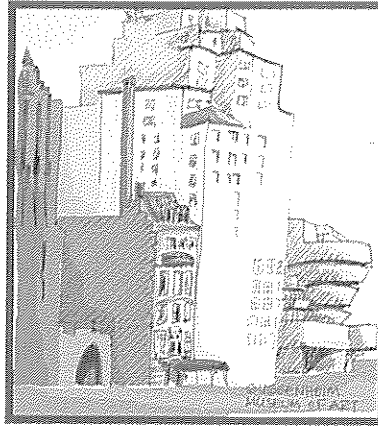
New York dün olduğu gibi bugün de Amerika'nın giriş kapısı. 1700'lerden beri önce Afrikalılar, daha sonra Yahudiler, Çinliler, İtalyanlar, İspanyol asıllı Güney Amerikalılar sürekli olarak Amerika'ya göç etmişler. Bugün New York şehrinde 75 dil konuşuluyor, 24 dilde 69 azınlık gazetesi

yayınlanıyor. New York'a gelen göçmenlerin bir kısmı ana kıtaya yayılmışlarsa da, çoğu şehirde kalmış, şehri bugünkü uluslararası niteliğine kavuşturmuşlar. New York bu özelliğini bugün de koruyor. Yabancı şirketler büro açıyor, yabancı bankaların işlemleri hergün artıyor. Şehrin etnik karışımı her gün büyümeye devam ediyor. Her yeni gelen öncekilerin istemediği işlere gönüllü atılıyor. Gelenlere sunulan seçenek şu: ya adapte ol

ya öl. Bu karışım içerisinde Türklerin olmaması düşünülemez elbette. Kuzey Kutbu'na gitmeniz size balina döneri satmaya çalışacak bir Türklerle karşılaşmanızın kesin olduğu bugünlerde, vatandaşlarımız, New York'u da ihmal etmemişler. Burada adaletin kör kılıcından kaçan ünlü vatandaşlarımızın yanı sıra hiç de küçümsemeyecek sayıda Türk girişimci yaşıyor. New York ve civarında yaşayan Türk işadamları her ay 2. cadde üzerindeki The Marmara Otel çatısında toplanıyorlar.

New York, daha doğrusu New York denilince akla gelen manzara olan Manhattan, bir gökdelenler adası. Manhattan finans, bankacılık, ulusal ve uluslararası şirketler, hukuk firmaları, ticaret ve turizmin merkezi. Alışveriş imkanları olarak orta ve yüksek sınıfa aynı anda hitap edebiliyor. Örneğin, 5. caddedeki ünlü Tiffany's

mağazasından çok uzak olmayan bir dükkanda, Çinli satıcı bize fatura verememe koşuluyla indirimli bavul sattı.

Manhattan aslında dünyanın en büyük sahnesi. Üçkağıtçılar, video satıcıları, saat, kemer, meyve satan seyyarlar, müzisyenler, hokkabazlar... Her sene 100'ün üzerinde film gösterime giriyor. Bugün her zamankinden daha fazla insan Broadway tiyatrolarına gidiyor. Aklınızda olsun sinemalarda yer numarası diye bir şey

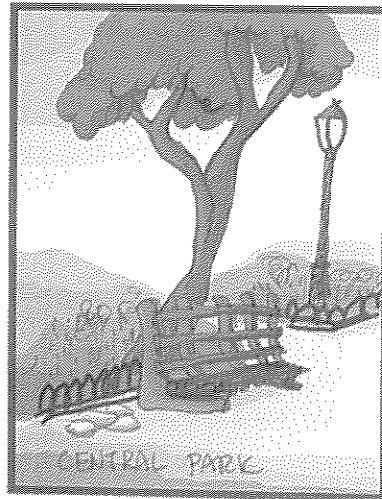
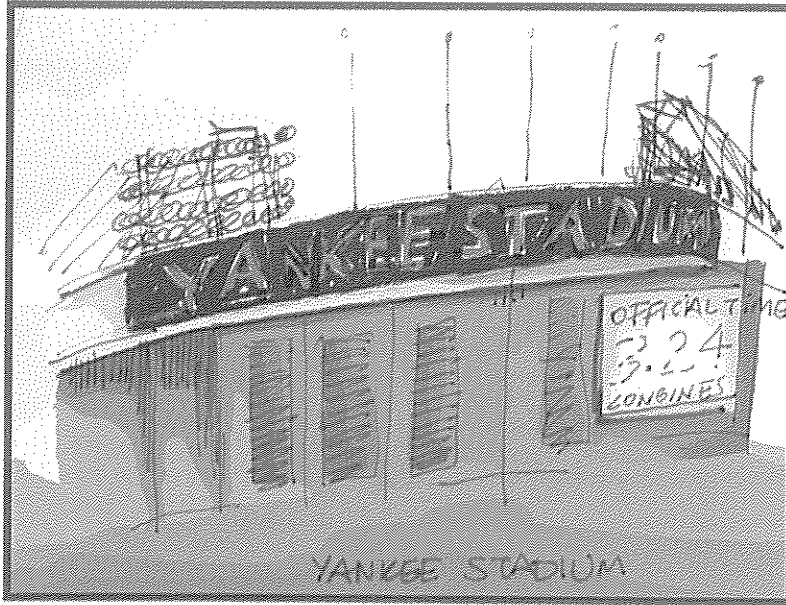
yok. Erken giden oturur sistemi çalışıyor. Biraz gecikince arkadaşlarımızla ayrı oturma ihtimali çok yüksek.

Bu şehirdeki Brooklyn köprüsü, defalarca satılmış, ama alıcıları New Yorklu değilmiş elbette! Puriten kuzeydoğu Amerika'nın diğer bölgelerinin tersine burada insanlar, kırımızı ışıktaki da yola atlayabiliyor. Şehir,

24 saat yaşıyor. New York'daki her lokantada yemek yemek gibi bir iddianız varsa doğduğunuz gün yemeğe başlamanız ve 85 yaşına kadar hiçbir gece aksatmamanız gerekiyor.

New York... Kendi sakinlerinin takımları isimle "The Big Apple" (Büyük Elma). Yani herkes için ısırılacak bir parça var. Gidip küçük de olsa bir parça ısırılmakta fayda var, göreceksiniz çok tanıdık bir tad...

Cihan Zarakol
Belgesel Film Yönetmeni

Her düzeyde ve konuda ortak akıl yaratmak,
Tüm uygulayıcıları tasarımcı yapmak,
Karar ve uygulama arasındaki zamanı kısaltmak,
Kendini yönetme becerisini dokuya işlemek,

Ortak Akıl Bulma ve Kendini Yönetme Becerisi Geliştirme

ARAMA,

kuruluşlarda sürdürülebilir rekabet ve işbirliği avantajı sağlamak için,
katılımcı yöntemler ve yönetim danışmanlığı hizmetleri sunar.

Hizmetler

Katılımlı Stratejik Planlama

**Kendini Yöneten
Organizasyon Geliştirme**

**Kendini Yöneten Takımlar'a
Dönüşüm**

Sektörel İşbirliği Projeleri

Yöntemler

Arama Konferansı®
Katılımlı gelecek planlama

Karar Konferansı®
Aksiyonların öncelik ve ağırlık kararları

Diyalog Konferansı®
Proje üretimi ve taahhütü

Katılımlı Tasarım Toplantısı®
Organizasyon yapısı tasarımı

Değişim Yönetimi Workshop®
Değişik tasarımı

Strateji Workshop
Strateji üretimi

KrizPlan Workshop
Kriz planlama

Arama Konferansı, Karar Konferansı,
Diyalog Konferansı ve Katılımlı Tasarım Toplantısı,
ARAMA'nın Türk Patent Enstitüsü tarafından tescilli markalardır.

A R A M A ®

DEVELOPING PARTICIPATION

ARAMA Araştırma, Organizasyon Danışmanlığı ve Tic.Ltd.Şti.

Abdi İpekçi Cad. 42/1
80200 Maçka-İstanbul
Tel : 0212 247 49 18
Fax: 0212 225 93 74

Ziya Gökalp Cad. 72/14
06600 Kızılay - Ankara
Tel : 0312 431 80 28
Fax: 0312 434 3150

8 Michaux Drive
Newville PA 17241 USA
Tel : 717 486 0087
Fax: 717 486 0087

www.aramasearch.com - arama@aramasearch.com

“Hiç bu kadar Çince konuşmak istememiştim”

Mustafa Daras

Arasıra saatimin kronometresini ayarlayıp 45 saniye tutuyorum. Felaketin büyüklüğünü 20. saniyeden itibaren çok daha iyi hissetmeye başlıyorum. 45 saniye bir türlü geçmek bilmiyor. Sanırım bu 45 saniye zihnime öylesine yerleşti ki, zamanla ilgili her türlü uyarı bana depremi hatırlatır oldu. Deprem sırasında İzmit'in dağ köylerinden Kirazpınar'daki dağ evimizde idim. Yatak odasından hızlı ranzalı bir odaya geçip yanına uzanmak için fırladım. Uyku sersemi yanlış odaya girdiğimi farkedince diğer odaya geçtim. Deprem durana kadar oradan hiçbir yere kimildamadım. Sallantının tamamen durmasıyla kendimi dışarı attım. İşte bundan sonra tanık olacağım en büyük toplumsal acı başlıyordu.

İki saat sonra saat 5'te kendimi Yuvacık'ta (İzmit'e 4-5 km. mesafedeki kasabamız.) bir göçükte çalışır buldum. Benzin istasyonundan getirilmiş bir kepçe, birkaç kürek ve sağlam bir demir çubuktan başka hiçbir başka malzememiz yoktu. Levent isminde 35 yaşlarında bir genci omuzuna düşmüş bir kırısten kurtarmaya çalışıyoruz. Kolu perişan durumda. Fakat, uzun süre dayanabilecek gibi görünüyor. Herhangi bir kan kaybı da yok. Alet operatörüyle ciddi bir tartışma sonrasında göçüğün inisiyatifi ele aldım. Başta beni oradan uzaklaştırmak isteyen halk, bana, o andan itibaren “uzman” demeye başladı. Levent'in çıkarılmasına uğraşırken bir yandan anneme nasıl haber vereceğimi düşünüyorum. Onların da bu kadar şiddetli sallanabileceği nedense aklıma gel-

miyor. Oradaki çalışma aynı enkazdaki Yasin isimli bir başka gencin çıkarılmasıyla sona erdi. Ondan sonraki günlerde ise tamamen Gölcük merkezinde idim. Diğer kurtarmaların tümünde malzemelerimiz eksiksiz olarak tamamlanmıştı. Özellikle son günlerde Bosch'un gönderdiği içi alet dolu bir minibüs, ekibin kurtarmalarına inanılmaz bir hız kattı. Bosch aracı ile birlikte 4 yaşındaki Zeliha adındaki şeker mi şeker bir küçüğü 4. gününde çıkardık. Kurtarma sırasında sürekli konuştuğumuz göçük altında bile sürekli bize şaklabanlık yapan minik Zeliha'yı ömrümün sonuna kadar unutmayacağım. Onu kurtarma mutluluğumuzun yanı sıra hemen yanında kaybettiği anne ve babasının acısı ise tüm çalışmalarımızda yaşadığımız karmakarışık duygularımıza iyi bir örnek sanırım...

Kendimi çok çaresiz hissettim, elimden hiçbir şey gelmiyordu...

Sık sık düşündüğüm “gönüllü olma” kavramı Marmara, Yunanistan ve Tayvan depremlerinden sonra daha iyi görebildiğim somut birşey oldu. Tüm kurtarıcıları harekete geçiren sanırım çaresiz kalma duygusu. Deprem sonrası kimi dinlesem aynı şeyleri söylüyor. Çaresizlik ve birşey yapamama duygusu içinizi kemiren birşey. Şimdi daha iyi görebiliyorum. Ben seyirci olmak istemiyorum. Önceleri kendimiz için birşeyler yapmaktan geçen bu birşeyler yapma duygusu artık yaşanan olaylar neticesinde toplumsallaşarak bir hareketin ve bazı taleplerin ifade-

si oldu. Çaresizlik içinde bize yapılan maddi yardımları gördüğümde ilk anda pek sevinemedim. Aklıma depremden önce yardım için kapı kapı dolaştığımız günler geldi. Şimdi çok sakınım. Fakat malzemesizlikten ellerimizle, küreklerle göçükte çalışırken ulaşamadığımız insanların inlemeleri, ağlamalar geliyor aklıma... Keşke sizlere bu sesleri dinletebilseydim. O zaman geç gelmiş bu yardımlara ne kadar kızdığımı anlardınız.

Sıradan bir alışverişin hissettirdikleri

Kurtarma çalışmalarından sonra bir markete girip birşeyler aldım. Kasaya para uzatırken yaşadıklarım o kadar anlamsız ve o kadar da aptalca geldi. Bu kadar acıdan, ölümden sonra hayatın hala devam ediyor olması birazcık canımı sıktı. Elimde tuttuğum paralara sahip olmaktan çok utandım. Bir anda orada yaşamlarını yitirmiş ve yakınlarını kaybetmiş insanlar tarafından izleniyormuşum izlenimine kapıldım. Aldığım eşyaları orada bırakarak uzaklaştım. Tüm deprem boyunca "güçlü"yü oynamak, bir kahramanmışcasına yaşamaktan sıkıldım artık... Ben ve arkadaşlarım sadece görevimizi yaptık. Bana düşen sessiz sedasız yaşamaya devam etmek. Ve sıradan olmanın keyfini çıkarmak. Kahramanlar her zaman beni ürkütmüştür. Brecht'in dediği gibi: "Kahramanlar yaratan toplumlara ne yazık!" Kendi yapamadıklarımızı başkalarının yaşamlarına yüklemek, sonra da büyük bir keyifle onları seyirlik eğlenceler haline getirerek tüketmek. Ne yazık...

Yunanistan ve Tayvan

Yunanistan'da ve Tayvan'da bulunmamız insan kurtarma çalışmalarının yanısıra, ilişkilerimizi de kurtarmaya yönelik bir faaliyet oldu. Sanırım, bu da en verimli şekilde kullanıldı. Yurtdışında çalışmak, milli takım edasında böbürlenmenin ötesinde, kardeşliğin ve en saf duygularla yardım eli uzatmanın mutluluğunu yaşattı bizlere. Ne devlet büyüklerinin teşekkürleri, ne de verilen plaketler; sokaktaki sıradan insanların, Yunanlı papazların, budist rahiplerin ve alışverişlerimiz sırasında bizden para talep etmeyen esnafın sıcak gülüşünden, teşekkürlerinden daha değerli olabilir.

Kurtarıcının çaresizliği

Kurtarma çalışmaları sırasında beni en çok etkileyen; ne şekil değiştirmiş cesetler, ne sürekli tepemizde sallanan bi-

nalardı. Beni çok sık rahatsız eden; çalışmalar sırasında da sürekli yaşadığım birşeydi, enkaz altında karşıma çıkan birtakım eşyalar, yok olmuş yaşanmışlıklar, eşyalarda saklı anı. Kasetler, CD'ler, kitaplar, takılar, özenle alınmış giysiler, insan emeğinin ve çabalarının maddeleştiği binlerce anılar. Göçükten dışarı elden ele inşaat molozları ile birlikte yakınlarına teslim edilen, bazıları önemsenmeyip sağa sola atılan taşlaşmış anılar...

Tayvan'da 16 katlı binanın 3. katına binanın bir zamanlar otopark olan katından girmeye çalışıyoruz. Göçükte arkadaşım Atilla ve ben varız. Tepemizdeki tavandaki çatlaklar, ciddi bir tehlike oluşturuyor. Her ne kadar emniyete alsak da bu ağırlıkta bir binanın en ufak bir hareketinde biz de göçük altında kalabiliriz. Korkuyoruz, fakat bir yandan da çalışmaya devam ediyoruz. Tam bu korkularla birlikte şiddetli bir sarsıntı başladı. Tayvanlı ekip dışarı fırlamasına rağmen, biz olduğumuz yerde kalıp Atilla ile göz göze geldik. Aramızda gizli bir anlaşma varmışcasına ve ne olduğunun ikimizin de bilemediği bir anlaşmayla, dışarıya çıkmadık. Korkuyu bu kadar yoğun ve en üst sınırlarında yaşamak bana dağlarda yaşadığımız tehlikelere ve heyecanlara benzer bir duygu hissettirdi. Söylemeye utanıyorum ama, sonrasında bundan zevk aldık galiba. Neden orada kaldığımızı tam olarak bilemiyorum. Ama, Yunanistan'da tepemizde sallanan asansör kulesinin altında çalışmak da sanırım buna benzer bir şeydi.

Dışarıya çıktığımızda iki kardeşi ve anne-babası içeride olan 20 yaşlarındaki genç kız, binanın planı üzerinde bize bilgi verdi. Tam orada çalışmaya hazırlanırken Tayvanlı ekibin isteği üzerine 2. kattaki arama çalışmalarına başladık. Böylece 3. kat çalışmalarımızı yarıda kesmek zorunda kaldık. Bir ara dışarıya çıktığımda genç kız arkalarda bir yerde sessiz sessiz ağlıyordu. O an çok kötü bir durumda kaldığımı hissettim ve tekrar 3. kata dönmeyi istedim. Başka ne yapabilirdim? Canlı bulma ümidimiz olmamasına rağmen en azından cesetlerini çıkarabilirdik. Ama olmadı. Ve bir daha orada çalışmadık. Çince konuşabilseydim eğer, onunla konuşabilir, belki teselli edebilir, Türkiye'de de onbinlerce insanın öldüğünü anlatabilir, acısını paylaştığımı söyleyip, acısın biraz olsun hafifletebilirdim belki... Hiç bu kadar Çince konuşmak istememiştim...

Mustafa Daras

AKUT Yönetim Kurulu Üyesi

Sopa, taş, molotof, darbe... Avrupa standartlarında Şişecam kalitesiyle üretilen güvenlik camı **Lameks**, tehlikeyi asla içeri geçirmez. İki cam arasına yerleştirilen PVB sayesinde dağılmaz. Böylece emniyet gerektiren mekânlarda korunma sağlar. Zaten Anadolu Sigorta'nın **Lameks**'li konutların hırsızlık ve yangın sigortalarında prim indirimi yapmasının sizce başka bir açıklaması olabilir mi?

İhtiyaç duyulduğunda başka kontra saldırı ünitelerimiz de bulunmaktadır.

- Kurşuna dayanıklılığı artırılmış camlar
- Kurşun geçirmez camlar

Darbelere geçit yok!

ŞİŞECAM'IN GÜVENLİK CAMI

Lameks

"Cam güvenliği, mal güvenliği"

Çantaş Düzcam Pazarlama A.Ş.

Bilgi için: (0212) 286 20 93

Ücretsiz Danışma Hattı: 0800 211 08 33

ŞİŞECAM

ŞİŞECAM Bir YÜKTAŞ ve BANKASI Kuruluşudur